

2015

9. SINIF TARİH I DERS NOTLARI

MURATKILINÇ
Tarih Öğretmeni

9. SINIFLAR TARİH 1 DERS NOTLARI

**MURAT KILINÇ
TARİH ÖĞRETMENİ**

I.ÜNİTE

TARİH BİLİMİ

KONULAR

1.TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

- *İnsan ve tarih
- *Tarihin konusu
- *Tarihte sebep-sonuç, yer-zaman ilişkisi
- *Tarih biliminin yöntemi (tarama, tasnif,tahlil, tenkit, terkip)
- *Tarihin sınıflandırılması (zamana göre, mekana göre, konuya göre)
- *Zaman ve takvim
- *Türklerin kullandığı takvimler
- *Tarih öğretiminin önemi
- *Atatürk'ün tarihe verdiği önem
- *Tarihi olayların değerlendirilmesi
- *Tarihi bilgilerin değişebilir özelliği

2.TARİH YAZICILIĞI

- *Tarih yazıcılığının gelişimi
- *Türklerde tarih yazıcılığı

3.TARİHİN FAYDALANDIĞI BİLİM DALLARI

- *Coğrafya
- *Arkeoloji
- *Antropoloji
- *Etnografya
- *Hukuk
- *Kronoloji
- *Edebiyat
- *Felsefe
- *Paleografi
- *Epigrafi
- *Sosyoloji
- *Filoloji
- *Diplomatik
- *Nüvizmatik
- *İstatistik
- *Ekoloji
- *Kimya
- *Sanat tarihi
- *Heraldik

I.TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

İNSAN VE TARİH

Tartışma sorusu: *Sizce tarih nedir? İnsan neden tarihi merak eder ve incelemek ihtiyacı duyar? Siz geçmişinizi anne babanızın çocukluğunu,dedelerinizi, soyunuzun nereden geldiğini,yaşadığınız bölgede geçmişte kimlerin nasıl bir yaşam sürdürdüğünü merak ediyor musunuz?*

Öğrenci notu: Tarih, geçmiş insan topluluklarının, savaşlarını ve barışlarını, kültür ve uygarlıklarını, sosyo-ekonomik yapılarını, neden-sonuç ilişkisi içinde zaman ve yer göstererek, belgelere dayalı, inceleyen bilim dalıdır.

TARİHİN KONUSU

Tartışma sorusu: *Sizce tarih bilimi neleri konu edinir? Tarih sadece geçmişte yaşanan savaşları mı inceler, mesela bir deprem, salgın hastalıklar, geçmişte yaşamış evcil hayvanlardan kalan kemik parçaları, tarih konusu olabilir mi?*

Öğrenci notu: İnsanların her türlü faaliyeti tarihin konusunu oluşturur. Geçmişte yaşamış insanların siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel faaliyetleri tarih biliminin araştırma alanına girer.

OLAY: Hayat içerisinde tek tek meydana gelen değişmelere olay denir.

OLGU: Aynı türdeki olayları bir bütün olarak anlatmak için kullanılan kavramdır.Zaman içerisinde meydana gelen benzer durumlardır.

OLAY OLGU FARKI:Olgu olaya göre daha geneldir.Olayda başlangıç ve bitiş zamanı vardır,olguda yoktur.

ÖRNEKLER:

Malazgirt savaşı →OLAY Miryokefelon savaşı →OLAY Anadolunun Türkleşmesi → OLGU
Reform →OLAY Rönesans → OLAY Avrupa'da bilim ve sanatın gelişmesi →OLGU

TARİHTE SEBEP- SONUÇ, YER – ZAMAN İLİŞKİSİ

Tartışma :*Bir olayın mutlaka bir sebebi ve sonucu vardır.Olaylar birbirlerine sebep sonuç ilişkisiyle bağlıdır.Her olay kendinden önceki olayın sonucu ve kendinden sonraki olayın sebebidir.*

Bu durumu günlük hayatımızla örnekleyelim: Ali okulda en sevdiği arkadaşı ile kavga etmiş ve derslere girmeden eve dönmüştür.(1.Olay) Çok sinirli olan Ali eve geldiğinde kendisinden bisikletine binmek için izin isteyen kardeşine bir tokat atmıştır.(2. olay ve 1. Olayın sonucu) Bu durum üzerine Ali nin babası Aliye dışarı çıkmama cezası vermiştir.(sonuç)

**Avrupanın Coğrafi Keşifler ile zenginleşmesi, Avrupalı devletlerin Pazar ve sömürge yarışına girmeleri (sebep)
I. Dünya Savaşı (Sonuç)*

TARİH BİLİMİNİN YÖNTEMİ

1-Tarama (Kaynak tarama) BİR TARİHÇİ ARAŞTIRMA YAPARKEN YANDAKİ
2-Tasnif (Sınıflandırma) YÖNTEMLERİ SIRASIYLA UYGULAR.
3-Tahlil (Çözümleme)
4-Tenkrit (Eleştiri)
5-Terkip (Sentez)

1.TARAMA: Araştırılacak konu ile ilgili bilgi toplama ,konuyla ilgili kaynaklara ulaşma ve bunları inceleme.

KAYNAK ÇEŞİTLERİ

***Birinci elden kaynaklar:** İncelenen döneme ait her türlü buldu.(para,çanak çömlek,yazılı belge,resim vs.)

***İkinci elden kaynaklar:** İncelenen döneme yakın bir zamanda oluşturulmuş kaynaklar.

KAYNAĞIN ,MALZEMENİN TÜRÜNE GÖRE KAYNAK ÇEŞİTLERİ

***Yazılı Kaynaklar:** Kitap,gazete,mühür,para ferman vs.

***Sözlü kaynaklar:** Destan,hikaye,efsane

***Kalıntılar:** Taş ,toprak,çanak,çömlek,mezar

***Çizili, sesli Görüntülü kaynaklar:** cd,film,fotoğraf

2. SINIFLANDIRMA (TASNİF):Ulaşılan kaynaklardan ortak özellikleri olanları bir araya getirme ve bunları sıralama

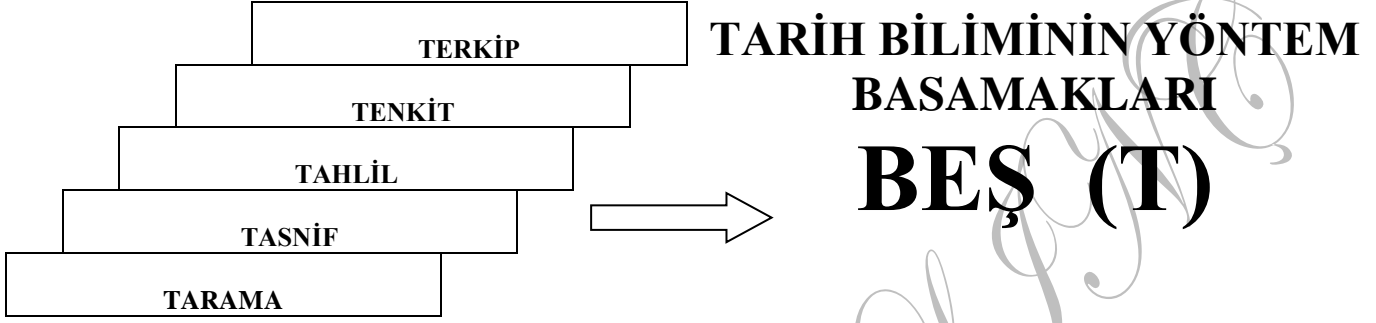
3.ÇÖZÜMLEME (TAHLİL): Sınıflandırılan bilgilerin içeriklerin incelenmesi.bilgilerin nerede ve nasıl kullanılacağıının belirlenmesi

4.ELEŞTİRİ (TENKİT):

İç tenkit: Bilgilerin doğruluğunun diğer kaynaklarla uyumlu olup olmadığının araştırılması

Dış tenkit: Bilgilerde yazım yanlışlığı olup olmadığı, yazı karakteri,basım tarihi gibi konuların araştırılması

5.SENTEZ (TERKİP): Bilgilerin bir anlam bütünlüğü içinde bir araya getirilerek yazıma hazırlanması

TARİHİN SINIFLANDIRILMASI

1.Zamana göre sınıflandırma: Tarih çağ ve yüzyıl gibi dönemlere ayrılarak incelenir.

Örnek: 20.yy Osmanlı Tarihi, Ortaçağ Avrupa Tarihi

2.Mekana göre sınıflandırma : Belli bir bölgenin tarihi incelenir.

Örnek: Anadolu Tarihi , Asya Tarihi.

3.Konuya göre sınıflandırma:

Örnek: ekonomi tarihi , siyasi tarih , Dinler tarihi, tıp tarihi

ZAMAN VE TAKVİM

Tartışma :İnsanoğlu zamanı hangi amaçla; yıllara, aylara,hafta ve günlere ayırmıştır?

TAKVİM:

- İnsanoğlu yıldızların, ayın ve güneşin hareketlerine göre çeşitli takvimler oluşturmuşlardır. **Örnek:** Ay takvimi, Güneş takvimi
- İlk Güneş takvimi Mısırlılar, ilk Ay takvimi ise Sümerler tarafından oluşturulmuştur.
- Ay yılı 360 gün, Güneş yılı 365 gündür.
- Takvimlerin başlangıcı olarak çeşitli tarihi olaylar esas alınmıştır. **Örnek:** Hicri takvim başlangıcı Hz Muhammet'in hicreti; Miladi takvimin başlangıcı olarak Hz. İsa'nın doğumu esas alınmıştır.

Güneş takviminin zaman içinde gelişimi:

- Mısırlıların güneş takvimini icat etmeleri
- Güneş takviminin Roma Hükümdarı Jül Sezar döneminde yeniden düzenlenmesi ve **JÜLYEN TAKVİMİ** adını alması
- Jülyen Takviminin Papa III.Gregorius tarafından yeniden düzenlenmesi ve **GREGORYEN TAKVİMİ** adını alması.

NOT: Günümüzde dünya genelinde ve ülkemizde Gregoryen Takvimi kullanılmaktadır.

TÜRKLERİN KULLANDIĞI TAKVİMLER

12 Hayvanlı Takvim : Güneş yılı esaslıdır.Bir yıl 365 gün 5 saattir. Her yıla bir hayvan ismi verilir. 12 aydan oluşur. Hunlar, Göktürkler, Uygurlar, Kırgızlar, Moğollar vs. tarafından kullanılmıştır. Başlangıcı yoktur.
Hicri Takvim : Ay yılı esaslıdır.Bir yıl 354 gündür. İlk kez Hz. Ömer zamanında kullanılmaya başlanmıştır. Hicret başlangıçlıdır. Günümüzde sadece dini ay ve günlerin belirlenmesinde kullanılır.
Celali Takvim : Büyük Selçuklu Devleti'nde Melikşah zamanında ayrıca Harzemşahlar ve Babürler tarafından da kullanılmıştır. Güneş yılı esaslıdır. İran kökenlidir.Başlangıcı 1079 yılıdır.
Rumi (Mali) Takvim : Güneş yılı esaslı bir takvimdir.Bir yıl 365 gün 6 saattir. Osmanlılarda IV. Mehmet zamanında kullanılmaya başlanmıştır. Sadece ekonomik alanda (vergi, maaş vs.) kullanılmıştır. Tanzimatla beraber resmileşerek yaygınlaşmıştır. Hicret başlangıçlıdır.
Miladi Takvim : Bir yıl 365 gün 6 saattir. 1 Ocak 1926'dan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Mısırlılar bulmuş, Yunan ve Romalılar geliştirmiştir. Hz. İsa'nın doğumu (Milat – 0) başlangıç kabul edilmiştir

TARİH ÖĞRENİMİNİN ÖNEMİ

Tartışma soruları:

- *Sizce neden tarih dersi görüyorsunuz?
- *Geçmiş bilmek bize ne kazandırır?
- *-Bir musibet bin nasihatten iyidir- sözünü nasıl yorumlarsınız?

Tarih:

- Milletlerin hafızasıdır.
- Dost ve Düşmanlarımızı tanıtır.
- Birlik-beraberlik açısından önemlidir.
- Hatalardan ders çıkarmamızı sağlar.

ATATÜRK'ÜN TARİH EĞİTİMİNE VERDİĞİ ÖNEM

Öğrenci Notu: M. Kemal ATATÜRK Türk tarihinin araştırılmasına büyük önem vermiş bu amaçla 1931 yılında Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ni kurmuş ve mirasının bir bölümünü bu cemiyete bırakmıştır.Cemiyet günümüzde Türk Tarih Kurumu adıyla çalışmalarını devam ettirmektedir.

TARİHİ OLAYLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tarihi olaylar değerlendirilirken şu noktalara dikkat etmek gereklidir:

- **Tarihi olaylar yaşandığı dönemin şartlarına göre değerlendirilmelidir.**
Örnek: Peygamberimiz döneminde erkeklerin 4 kadına kadar evlilik yapmalarına izin verilmiştir. Bu durum değerlendirilirken; o dönemde kocası ölmüş kadınların fazlalığı, bu kadınların korunmaya muhtaç olmaları gibi durumlar göz önüne alınmalıdır.
- **Tarihi olaylar değerlendirilirken tarafsız davranılmalıdır.**
Örnek: Bir Rus tarihçi Türk-Rus savaşı olan 93 Harbini değerlendirirken Rus olması sebebiyle hisleri ile hareket etmemeli tarafsız davranmalıdır.

TARİHİ OLAYLARIN DEĞİŞEBİLİR ÖZELLİĞİ

Tartışma soruları:

- *Bir bilgi aksi ispatlanana kadar doğrudur. Sözünden ne anlıyorsunuz?

*

2.TARİH YAZICILIĞI

Tartışma sorusu: İçinizde günlük tutan var mı? Neden günlük tutarsınız? İnsanlar tarih boyunca yaşadıklarını kaydetme ihtiyacı duymuşlardır, bunun sebebi ne olabilir?

Tarih yazıcılığına örnekler: Orhun Kitabeleri, Yenisey Yazıtları, Vakayinameler, Anallar vb.

Not: Tarih yazıcılığı Hitit krallarının tutturduğu yıllıklarla (anal) başlar.

TARİH YAZICILIĞI TÜRLERİ

HİKAYECİ TARİH	ÖĞRETİCİ TARİH	ARAŞTIRICI TARİH
<p>*Bilgiler Hikaye ve efsaneler yoluyla aktarılır.</p> <p>*Olaylara ait yer- zaman , sebep-sonuç bilgisi genellikle verilmez.</p> <p>*Temsilcisi Heredot'tur.</p>	<p>* Topluma fayda sağlama amacı vardır.</p> <p>* Toplumun milli birlik ve ahlaki değerler açısından geliştirmek amaçlanır.</p> <p>*Temsilcisi Tukidides'tir.</p>	<p>*Bilimsel tarih yazıcılığıdır.</p> <p>*Sebe-sonuç ilişkisi kurulur.</p> <p>*Yer ve zaman belirtilir.</p> <p>*Olaylar kaynaklara dayalı olarak araştırılır. Kullanılan kaynaklar dipnot olarak belirtilir.</p>

DİPNOT: Bilimsel bir eserde belirtilen bilginin hangi kaynaktan alındığını gösteren ve genellikle bilginin bulunduğu sayfanın altında (dibinde) yer alan notlardır.

TÜRKLERDE TARİH YAZICILIĞI

1.Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı:

- Temel amaç devletin başarılarının gelecek nesillere aktarılmasıdır.

- Tarihi olayların kaydedilmesi ve araştırılması **vakanüvis** ve **şehnameci** (vakanüvislerden önce) adlı görevliler tarafından yapılmıştır.

NOT:Vakanüvisler Osmanlı Devletinde resmi devlet tarihçileridir.

2.Cumhuriyet Dönemi Tarih Yazıcılığı:

- Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığının gelişiminde Atatürk'ün büyük katkısı vardır.

-1931 yılında kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ile birlikte; Türklerin kökeni, dünya uygarlıklarına katkıları ,İslam medeniyetine katkıları gibi konular araştırılmaya başlanmıştır.

NOT: Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti günümüzde Türk Tarih Kurumu adıyla çalışmalarına devam etmektedir.

3.TARİHİN FAYDALANDIĞI BİLİM DALLARI

Tartışma sorusu: Sosyal bilimlerin ortak araştırma konusu nedir? Aynı amaca yönelik araştırma yapan bilimler arasında yardımlaşmanın yararları neler olabilir?

Tarihe Yardımcı Bilim Dalları :

Filoloji : Dil Bilimidir. Toplumların dillerini inceler.

Coğrafya : Coğrafi bölgelerin özelliği ve iklimi tarihi olayların değerlendirilmesinde etkilidir. Örneğin Fenikelilerin deniz ticareti ile uğraşmalarının nedeni coğrafyalarının tarıma elverişli olmamasıdır.

Kronoloji : Takvim bilimidir. Tarihi olayların oluş sırasını verir.

Paleografya : Toplumların eskiden kullandıkları yazıları inceler. (Mısır hiyeroglifi, Sümerlerin çivi yazısı, Türklerin Orhun ve Uygur abideleri gibi) Bu bilim dalı tarih öncesi dönemlerin aydınlatılmasında etkili değildir.

Antropoloji : İnsan ırklarını inceleyerek sınıflandıran bilim dalıdır.

Diplomatik : Fermanlar, beratlar ve dönemin yazışmalarını inceler. Siyaset bilimi olarak da adlandırılır. Başlangıç noktası Kadeş Barışının imzalanmasıdır.

Etnografya : Toplumların öz kültürlerini inceleyen bilim dalıdır.Örf adet bilimi.

Arkeoloji : Kazı bilimidir. Tarih öncesi dönemlerin aydınlatılmasında yararlanılmaktadır.

Sosyoloji : Toplum bilimidir. Tarihi olayları sosyoloji konularını hesaba katarak inceler.

Kimya : C14 metodunu kullanarak eski kullanılmış araç ve gereçlerin yaşları hakkında bilgi verir.

Nümizmatik : Eski paraları inceleyerek, toplumların ekonomik yapısı hakkında bilgi verir.

Epigrafi : Kitabeleri inceler. Örneğin : Göktürk ve Kültepe yazıtları.

Toponomi : Yer adlarını inceleyerek tarihe yardımcı olur.

Heraldik : Arma ve Mühür bilimidir. Eski mühürleri inceler.

Ekoloji: Canlıların birbirleri ile ilişkilerini inceleyen ve doğanın korunması ile ilgili çalışmalar yapan bilim dalıdır.

Hukuk: Toplu halde yaşayan insanların birbirleriyle ve devlet ile ilişkilerini düzenleyen kuralları inceleyen bilimdir.

Felsefe: Akıl , mantık ve düşünme biçimleri ile ilgilenen bilimdir. Tarih felsefesine yön verir.

Edebiyat: Tarih boyunca meydana gelen olaylar edebiyatın konusu olmuş ve bu olaylar edebiyat bilimi aracılığı ile nesilden nesile aktarılmıştır. Örnek: destanlar

İstatistik: Her hangibir olayla ilgili veri toplama bu verileri tablolaştırma , verileri yorumlama ve sonuç çıkarma bilimidir.Tarihi bir olayın değerlendirilmesinde önemli rol oynar.

I.ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME SORULARI

- 1- Tarih nedir? Tanımlayınız.
- 2-Olay ve olgu kavramlarını tanımlayarak birer örnek veriniz.
- 3- Olay ve olgu arasındaki farkı yazınız.
- 4- Tarihin araştırma yöntem basamaklarını sırasıyla yazarak ; bu basamakları kısaca açıklayınız.
- 5-Birinci elden tarihi kaynak nedir?yazınız ve bir örnek veriniz.
- 6-Malzemenin türüne göre kaynak çeşitlerini yazarak birer örnek veriniz.
- 7- Güneş takvimini icat eden uygarlığı yazınız.
- 8- Ay takvimini icat eden uygarlığı yazınız.
- 9- Güneş takviminin günümüze kadar geçirdiği aşamaları yazınız.
- 10- Türklerin açıklayın boyunca kullandıkları takvimleri yazarak ; bu takvimlerin özelliklerini kısaca açıklayınız.
- 11- Tarih bilmenin yararları nelerdir? Açıklayınız.
- 12- Tarihi olaylar değerlendirilirken dikkat edilmesi gereken noktalar nelerdir? yazınız.
- 13- Hikayeci tarih yazıcılığının özellikleri hakkında bilgi veriniz.
- 14- Öğretici tarih yazıcılığının özellikleri hakkında bilgi veriniz.
- 15- Araştırmacı tarih yazıcılığının özellikleri hakkında bilgi veriniz.
- 16- Dipnot nedir ? Açıklayınız.
- 17- Vakanüvis nedir ?Açıklayınız.
- 18- Tarihe yardımcı bilimlerden 3 tanesini yazarak kısaca açıklayınız

II.ÜNİTE

UYGARLIĞIN DOĞUŞU

İLK UYGARLIKLAR

KONULAR

1. TARİHİ ÇAĞLARA GİRİŞ

- *Tarih Öncesi Çağlar
- *Tarih Çağları

2.İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI

- *Kültür Ve Uygarlık
- *Mezopotamya uygarlığı (Sümerler-Akadlar-Elamlar-Babiller-Asurlular)
- *Orta Asya Uygarlığı
- *Mısır Uygarlığı
- *İran Uygarlığı
- *Hint Uygarlığı
- *Çin Uygarlığı
- *Doğu Akdeniz Uygarlığı (Fenikeliler-İbraniler)
- *Anadolu uygarlığı (Hattiler-Hititler-İyonyalılar-Urartular-Firigyalılar-Lidyalılar)
- *Ege Ve Yunan Uygarlığı (Girit-Miken - Eski Yunan - İskender İmp.)
- *Roma Uygarlığı

I.TARİHİ ÇAĞLARA GİRİŞ

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR (karanlık dönem)

TARİH ÇAĞLARI

TAŞ ÇAĞI	MADEN ÇAĞI	İLK ÇAĞ	ORTA ÇAĞ	YENİ ÇAĞ	YAKIN ÇAĞ
1.Eski Taş 2.Orta Taş 3.Yeni Taş	1.Bakır Çağı 2.Tunç Çağı 3.Demir Çağı	(mö.3000/m.s375)	375-1453	1453-1789	1789 →

Tartışma Soruları:

- Çağ nedir?
- Tarih neden çağlara ayrılmıştır?
- Tarih öncesi dönem ne demektir? Bu döneme ait tarihi bilgi yok mudur?
- Tarih çağlarını birbirinden nasıl ayırırız?
- Yukarıdaki tabloda tarihi dönemleri birbirinden ayıran olaylar nelerdir?
- Neden Yakın Çağın bitiş tarihi belli değildir?

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR

İnsanların yeryüzünde faaliyet göstermeye başlamasından M.Ö. 3200 yıllarında Sümerler tarafından yazının bulunmasına kadar geçen döneme Tarih Öncesi Devirler denir.

Tarih öncesi devirlerle ilgili bilinmesi gereken bazı özellikler şunlardır :

- * Tarih öncesi devirlerle ilgili yazılı belgeler olmadığından insan topluluklarının bıraktığı kalıntılar kullanılarak bilgi toplanabilmiştir.
- * Tarih öncesi devirler, insanların kullandıkları araç ve gereçlere göre dönemlere ayrılmıştır.
- * Tarih öncesi devirlerin başlama ve bitişleri bölgelere göre farklılıklar göstermiştir.
- * Tarih öncesi devirler Mısır hariç normal seyrini izlememiştir. Bunun nedeni göçler sonucunda uygarlık alanında ileri toplumların diğer toplulukları etkilemesidir.

TAŞ ÇAĞLARI

ESKİ (KABA) TAŞ (Paleolitik) mö.600000-10000	ORTA (YONTMA) TAŞ (Mezolitik) Mö.10000-8000	YENİ (CİLALI) TAŞ (Neolitik) Mö.8000-5500
<ul style="list-style-type: none">*insanlık tarihinin en uzun dönemidir.*taşların işlenmesi ile kesici ve delici aletler yapılmıştır.*avcılık ve toplayıcılık yapılmıştır.*mağaralar barınak olarak kullanılmıştır.*mağara duvarlarına hayvan ve av sahneleri ile ilgili resimler yapılmıştır.*Hayvan postlarından kıyafetler yapılmıştır.*Türkiye’de bu döneme ait merkezler:<ul style="list-style-type: none">-Antalya’da Karain, Beldibi,Belbaşı Mağaraları-İstanbul’da Yarımburgaz Mağarası (Türkiyedeki en eski yerleşim yeri)	<ul style="list-style-type: none">*avcılık ve toplayıcılık devam etmiştir.*mağara hayatı devam etmiştir.*ATEŞ bulunmuştur.*Türkiye’de bu döneme ait merkezler:<ul style="list-style-type: none">-Antalya’da Beldibi-Ankara’da Maçunçay-Göller Yöresin’de Baradiz-Samsun’da Tekkeköy mağaralarıdır.	<ul style="list-style-type: none">*tarımsal faaliyetler başlamıştır.* Üretici duruma geçmişler, toplayıcılıktan kurtulmuşlardır.* Göçebelikten yerleşik hayata geçmişlerdir. Su kenarlarında köyler kurarak Toplumsal hayatı başlatmışlardır.*Ticaret faaliyetlerini başlatmışlardır.*Hayvanları evcilleştirmişlerdir* Keten, kenevir gibi bitkiler yetiştirmişler ve dokumacılık faaliyetlerini başlatmışlardır*Yiyecek ve içeceklerini korumak için topraktan kaplar yapmışlardır. Topraktan ev eşyası yapmışlar ve seramik sanatını başlatmışlardır.*Türkiye’de bu döneme ait merkezler:<ul style="list-style-type: none">-Konya yakınlarında Çatalhöyük(insanlık tarihinin ilk şehir yerleşmesi)-Diyarbakır yakınlarında Çayönü

MADEN ÇAĞLARI

Maden Devirleri Bakır, Tunç ve Demir Devirleri Şeklinde ue ayrılır. Ateşin bulunması madenlerin kullanılmasına ortam hazırlamıştır. Demirin bulunması ve işlenmesi, insanlık tarihinde çok önemli geliŐmelere ortam hazırlamıştır. Demirin yüksek ısıda işlenmesi sanayinin gelişmesine neden olmuştur. TunDevri'nde önce Şehir devletleri sonra da büyük devletler kurulmuş, Demir Devri'nde ticaret hızlanmış ve toplumların birbirleriyle ilişkileri artmıştır

BAKIR (Kalkolitik) ÇAĞI	TUNÇ ÇAĞI	DEMİR ÇAĞI
*Kolay iŐlenebilen bir maden olan bakır kullanılarak çeşitli aletler, silahlar, kap kakaklar , heykeller yapılmıştır.	*Bakır ile kalay karıŐtırılarak daha sert ve dayanıklı olan tunç elde edilmiştir. * İlk Şehir devletleri bu dönemde kurulmuştur. Bu Şehir devletleri Sümer, Hitit, Akas gibi büyük devletlerin oluŐumunu hızlandırmıştır.	* Demirin yüksek ısıda iŐlenebilmeye başlanması ile sanayide önemli gelişmeler sağlanmıştır. *Ticaret hızlanmış ve dönemin sonlarına doğru yazı icat edilmiştir.

Not-1: Tarih ncesi dönemlerin devirlere ayrılmasında, kullanılan araç-gereçlere dikkat edilir.

Not-2: Tarih ncesi dönemlere karanlık devirler de denir.

Not-3: Bütün devirler bütün toplumlarda aynı anda yaŐanmamıŐtır.

Not-4: Her toplum bütün devirleri sırasıyla yaŐamamıŐtır.

Not-5: Devlet düŐüncesinin ortaya çıkması Tunç devrindedir.

Not-6: İnsanların ihtiyaçları icatları ortaya çıkarmıştır.

TARİH DEVİRLERİ

Tarih, yazının icadı ile başlayan zaman dilimi içerisinde devirlere ayrılırken, insanlık tarihini etkileyen büyük ve önemli olay ve buluŐlara göre dört bölüme ayrılır.

İLK ÇAĞ: Yazının bulunmasıyla baŐlayıp (M.Ö. 4000-3500) Batı Roma İmparatorluğunun yıkılıŐına kadar sürer. En uzun süren ağ olarak bilinir.

ORTA ÇAĞ: Batı Roma İmparatorluğunun yıkılıŐından (476), İstanbul'un Türkler tarafından fethine kadar (1453) sürer.

YENİ ÇAĞ: İstanbul'un fethinden, 1453 tarihinde baŐlayıp, 1789 tarihli Fransız İhtilaline kadar sürer.

YAKIN ÇAĞ: 1789 Fransız İhtilali ile baŐlayıp, günümüze kadar sürer.

ETKİNLİK (TARİH ÇAĞLARI)

Aşağıdaki bilgileri ilgili tarih çağı ile eşleştiriniz.

- ❖ Ateşin icadı. (.....)
- ❖ İlk şehir devletlerinin oluşumu (.....)
- ❖ Fransız ihtilali ile başlayan çağ (.....)
- ❖ Üretim faaliyetlerinin başlaması (.....)
- ❖ Yazının icadı ile başlayan çağ (.....)
- ❖ Mağara duvarlarına ilk resimlerin yapılmaya başlanması (.....)
- ❖ Köylerin oluşmaya başlaması (.....)
- ❖ İnsanlık tarihinin ilk yerleşkesi olan Çatalhöyük'ün kurulduğu çağ (.....)
- ❖ İlk madenin kullanıldığı çağ (.....)
- ❖ Bakır ile kalayın karışımı sonrasında elde edilen maden çağı (.....)
- ❖ Türkiye'nin bilinen en eski yerleşim yeri olan Yarım burgazın kurulduğu çağ (.....)
- ❖ İstanbul'un fethi ile kapanan çağ (.....)
- ❖ İnsanlık tarihinin en uzun çağı (.....)
- ❖ Kavimler Göçü ile başlayan çağ (.....)
- ❖ Maden çağlarının içinde en gelişmiş çağ (.....)
- ❖ En son taş çağı (.....)
- ❖ Antalya Karain Mağarasının ait olduğu taş çağı (.....)
- ❖ Samsun Tekkeköy Mağaralarının ait olduğu taş çağı (.....)
- ❖ Yiyecek ve içeceklerin saklanması için ilk defa kap-kacak yapılması (.....)

2. İLK ÇAĞ UYGARLIKLARI

Tartışma Soruları:

- *Kültür nedir?
- *Uygarlık –medeniyet nedir?
- *Uygarlıkların kuruldukları alanların ortak coğrafi özellikleri nelerdir?

KÜLTÜR :Bir millet ait maddi ve manevi değerler bütünüdür.Örnek:

UYGARLIK: Kültürlerin çeşitli sebeplerle (savaş,göç,ticaret) birbirlerinden etkilenmesi sonucunda oluşan kültürler arası ortak değerlerdir.Örnek:

MEZOPOTAMYA UYGARLIĞI

Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan ve verimli arazilerden oluşan geniş bölgeye **MEZOPOTAMYA** adı verilir.Mezopotamya'da kurulan devletler şunlardır:

Sümerler,Akadlar,Elamlar,Babiller,Asurlular

A)-SÜMERLER:

- Mezopotamya'daki ilk şehir devletlerini (**SİTE**) kurmuşlardır.
- Sitelerin başında **PATESİ** ve **ENSİ** denilen krallar vardır.
- **ZİGGURAT** adı verilen tapınakları oluşturmuşlardır.
- Devlet yönetiminde krala yardımcı olan danışma meclisleri vardır.
- Kraliçe devlet yönetiminde söz sahibi olmuştur.
- Hal sosyal sınıflara ayrılmıştır.(Krallar, Rahipler, Hürler, Köleler)
- Çok Tanrılı bir dini inanışları vardır. sonraki yaşama inanmamışlardır
- **Gılgamış,Tufan ve Yaradılış** destanlarını oluşturmuşlardır.
- Kara sabanı ve sulama kanallarını kullanarak tarımı geliştirmişlerdir.
- Astronomi ve matematik alanlarında gelişmişler dört işlemi kullanmışlar ve yüzey –alan hesaplamaları yapmışlardır.

SÜMERLERE ÖZGÜ KAVRAMLAR: Ziggurat- Gılgamış destanı – Tufan Destanı – Yaradılış Destanı- Patesi – Ensi

NOT:Sümerce ve Türkçedeki sözcük benzerlikleri sebebiyle (örnek. Su) Sümerlerin Türk kökenli oldukları iddia edilmektedir.

B)- AKADLAR:

- Sami kökenlidirler.Başkentleri Agade'dir. → (Çok milletli devletler.)
- İlk düzenli ordu sistemini kurmuşlardır.
- Tarihte bilinen ilk İmparatorluğu kurmuşlardır.
- Çok Tanrılı bir dini inanışları vardır..

C)- ELAMLAR:

- Merkezi Sus şehridir.
- Çömlek ve seramik yapımında gelişmişlerdir.
- Çivi yazısını kullanmışlardır.
- Asurlular tarafından yıkılmışlardır.

D)- BABİLLER (AMURRULAR)

- En güçlü kralı **HAMMURABI**'dir.Hammurabi güçlü bir ordu kurarak mutlak krallık oluşturmuştur.
- Kral Hammurabi ceza, mülkiyet ve ticaret alanlarında kanunlar oluşturmuştur.(**HAMMURABI KANUNLARI**)
- Tıp ve astronomide gelişmişlerdir.
- Başlıca geçim kaynakları tarım ve ticarettir.
- Mimari açıdan dönemin en gelişmiş devletidir.Günümüze kadar gelen **BABİLİN ASMA BAHÇELERİNİ** oluşturmuşlardır

BABİLLERE ÖZGÜ KAVRAMLAR: Hammurabi Kanunları- Babilin Asma Bahçeleri

E)- ASURLULAR:

- Başkentleri **NİNOVA** dır.
- Anadoluda; Kültepe, Alishar ve Boğazköyde ticaret kolonileri kurmuşlardır.
- **Yazıyı Anadoluya taşımışlardır.**
- Ticareti canlandırmak için **KRAL YOLU** nu kullanmışlardır.
- Anadoludaki ilk yazılı kaynaklar olan **KÜLTEPE TABLETLERİ** ni oluşturmuşlardır.
- Tarihte bilinen **İlk Kütüphaneyi** Ninova'da kurmuşlardır.
- Heykelcilikte gelişmişlerdir.

ticaret şehirleri ,merkezleri

Çivi yazısı ile üzerlerine yazı yazılan düz taşlar.

ASURLULARA ÖZGÜ KAVRAMLAR: Kral yolu- Kültepe Tabletleri

ORTA ASYA UYGARLIĞI

- ✓ Orta Asya kültür tarihi MÖ.5000 yıllarına kadar uzanmaktadır.Tarih sahnesine ilk defa Orta Asya da çıkan Türkler bu kültürden etkilenmişlerdir.Bu bölgede oluşan başlıca kültürler; **Anav Kültürü, Andronova Kültürü,,Karasuk Kültürü, Tagar Kültürüdür,**

İSKİTLER:

Orta Asya Uygarlığının Oluşumunda Önemli bir katkısı olan İskitler Türk Kökenlidirler.

-**Alper Tunga Destanı** İskitlere aittir.

-Atı Kullanmakta ustalaşmışlardır.

-Altın ve gümüş işçiliğinde ustalaşmışlardır.

-Sanatta **HAYVAN USLUBU** nu kullanmışlardır.

-**Gök Tanrı** dinine inanmışlardır.

→ Tek tanrı inancı

MISIR UYGARLIĞI

- ✓ Afrika'nın Kuzeydoğusunda **NİL NEHRİ** etrafında kurulmuştur.
- ✓ **NOM** adı verilen şehir devletleri şeklinde teşkilatlanmıştır.
- ✓ **FİRAVUN** denilen Tanrı-Krallar tarafından yönetilmiştir
- ✓ Tarihte bilinen ilk yazılı antlaşma olan **KADEŞ ANTLAŞMASI** Mısır ile Hititler arasında yapılmıştır.
- ✓ Toplum çeşitli sınıflara (rahipler,katipler,askerler,tüccarlar,çiğçiler,köleler vb.) ayrılmıştır.
- ✓ Ekonomi tarım ticaret ve madencilığe dayalıdır.
- ✓ **HİYEROGLİF** denilen resim yazısını kullanmışlardır.Yazılarını **PAPİRÜS** adı verilen bitkinin yapraklarına yazmışlardır.
- ✓ Çok Tanrılı dini inanışları vardır.Ölümden sonar yaşama inandıklarından **MUMYACILIK** gelişmiştir.
- ✓ Tıp,Eczacılık ve matematikte gelişmişlerdir.**Ondalık sayı** sistemini bulmuşlar, **Pİ SAYISINI** bugünkü değerine yakın olarak hesaplamışlardır.
- ✓ Astronomide gelişmişler ve **GÜNEŞ TAKVİMİNİ** icat etmişlerdir
- ✓ Firavunlar için **PİRAMİT**, halk için ise **LABİRENT** adı verilen mezarlar yapılmış ve bu mezarlara ölümler eşyalarıyla birlikte gömülmüşlerdir.

MISIRLILARA ÖZGÜ KAVRAMLAR: Firavun, Nom Şehir Devletleri

İRAN UYGARLIĞI

(PERSLER)

Tek kişinin hakimiyetine dayanan yönetim şekli

- ✓ Çok büyük bir imparatorluk kurmuşlardır. (İndus Nehri'nden Ege Denizi'ne, Kafkaslardan Basra Körfezi'ne kadar)
- ✓ Ülke **MUTLAKİYET** ile yönetilmiş; **SATRAPLIK** adı verilen eyaletlere bölünmüştür.
- ✓ **Zerdüştlük** dini hâkimdir.
- ✓ Ticaret gelişmiştir. (Ticaret yolları üzerinde oldukları için)
- ✓ Tarihte bilinen **ilk posta teşkilatını** kurmuşlardır.
- ✓ **PERS USLUBUNU** oluşturarak mimaride ve kabartmacılıkta gelişmişlerdir.
- ✓ Makedonya Kralı Büyük İskender tarafından yıkılmışlardır.

Ateşe Tapıcılık.Bu dinin temelini iyilik ve kötülüğün mücadelesi oluşturur.

HİNT UYGARLIĞI

- ✓ **İNDUS NEHRİ** çevresinde kurulmuştur.
- ✓ **RACALIK** denilen küçük prenslikler tarafından yönetilmiştir.
- ✓ Toplum **KAST SİSTEMİ** denilen katı sınıf ayrımı ile sınıflara ayrılmıştır.
- ✓ Hindistan ile ilgili ilk bilgiler **VEDA** adı verilen dini içerikli metinlerden edinilmiştir.
- ✓ Hinduizm ve Brahmanizm başta olmak üzere Taoizm,Konfisyüşçülükve maniheizm dinleri görülür.

Kast Sisteminde meslekler babadan oğula geçer.Bir Kasta mensup kişi başka bir sınıfa geçemez.Diğer kastlarla sosyal ilişki kurmak yasaktır.

HİNTLİLERE ÖZGÜ KAVRAMLAR: Kast Sistemi, Racalık

ÇİN UYGARLIĞI

(Bir sülalenin bireyleri ,aynı sülalenin bireyleri tarafından yönetilme)

- ✓ Çin Uygarlığı Türk, Moğol ve Tibet Kùltürlerinden etkilenmiştir.
- ✓ Merkezi Otoritenin güçlü olması sayesinde güçlü bir imparatorluk kurulmuştur.
- ✓ **Hanedanlar** tarafından yönetilmiştir.
- ✓ Daimi orduları vardır.Ordu sisteminde Türk ordularından etkilenmişlerdir.(pantolon giyme, at kullanma)
- ✓ Halk asiller ve köylüler olarak sınıflara ayrılmıştır.
- ✓ Ekonomi tarıma dayalıdır.**İPEK YOLU** nun kullanılması ile Çin ile Roma arasındaki geniş alanda ticaret yapmışlardır.
- ✓ Konfisyüsçülük başta olmak üzere taoizm ve Budizm dinleri yaygındır.
- ✓ **ÇİN SEDDİ** ve Budist Tapınakları önemli mimari eserlerdir.
- ✓ Resim , kumaş işleme, heykeltçilik, çinicilik, gibi sanat dalları gelişmiştir.
- ✓ **Mürekkep ,pusula , matbağa ve kağıdı** icat ederek dünya medeniyetine katkıda bulunmuşlardır.

DOĞU AKDENİZ UYGARLIĞI

A)- FENİKELİLER

- Kuruldukları bölge Lübnan çevresidir.
- denizcilik ve deniz ticaretinde gelişip koloniler kurmuşlardır.
- Şehir devletleri halinde yaşamışlardır. (Sidon, Biblos, Sayda, Sur)
- 22 harften oluşan **FENİKE ALFABESİ** ni oluşturmuşlardır.Bu alfabe bugün kullanılan Latin Alfabesinin temelini oluşturmuştur.

B)- İBRANİLER

- Filistinde bir krallık kurmuşlardır.
- Kudus Şehri kurularak başkent yapılmıştır.
- Krallık Hz. Davut ve Hz. Süleyman tarafından yönetilmiştir.
- Hz. Süleymanın vefatının ardından krallık İSRAİL ve YAHUDİ olmak üzere ikiye ayrılmış ve yıkılmışlardır.

ANADOLU UYGARLIĞI

Anadolu; verimli arazilere sahip olması , önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, iklim şartlarının elverişli olması , etrafının denizlerle çevrili olması gibi sebeplerle birçok devlete ev sahipliği yapmıştır.Anadolu uygarlığını oluşturan devletler şunlardır:

HATTİLER-HİTİTLER-İYONYALILAR-URARTULAR-FİRİGYALILAR-LİDYALILAR

A)- HATTİLER: Bu devlet ile ilgili bilgiler kısıtlıdır. Hititlerle kaynaşarak kültürlerini devam ettirmişlerdir.

B)- HİTİTLER

➤ Hititler, M.Ö. 2000 yılı başlarında Kafkaslardan Orta Anadolu'ya gelerek Kızılırmak kıvrımı içine yerleşmişlerdir. Hititler, M.Ö. 1400 yıllarında imparatorluk haline gelmişlerdir

- Şehir devletlerinden merkezi krallığa geçmişlerdir.
- Merkez **Hattuşaş**'tır. (Çorum – Boğazköy).
- Hükümdarlar rahip-kral özelliği gösterirler.
- Tavananna denilen kraliçe yönetimde etkilidir.
- Soylulardan oluşan "**Pankuş Meclisi**" önemli kararların alınmasında etkilidir. (Meşrutiyet rejiminin ilk örneği.)
- Halk sosyal sınıflara ayrılmıştır.(asiller,rahipler,askereleler,sanatçılar,memurlar,köleler vs)
- Anadoludaki ilk kanunları oluşturmuşlardır.Aile hukuku gelişmiştir. (Medeni hukukun temelini atmışlar.)
- **Çok tanrılı** din vardır. Bu dönemde Anadolu'ya "**Bin tanrı ili**" denir. Ahiret inançları zayıftır.
- Yıllıklar (**ANAL**) tutmaları ile tarih yazıcılığını başlatmışlardır.
- Hititler ile Mısırlılar arasında M.Ö. 1296'da yapılan Kadeş Antlaşması tarihte bilinen ilk yazılı antlaşmadır.
- Çivi ve resim(hiyeroglif) yazılarını kullanmışlardır.

HİTİTLERE ÖZGÜ KAVRAMLAR: Bin tanrı ili -"Pankuş Meclisi"- Hattuşaş- Tavananna-Anal- Kadeş Antlaşması

C)- İYONYALILAR

- İzmir ile Büyük Menderes nehri arasındaki bölgede şehir devletleri(site) halinde yaşamışlardır.EFES,MİLET,FOÇA İZMİR)
- Özgür düşünce ve pozitif bilimlerin öncüsüdürler.
- Felsefe tip ve matematik alanlarında gelişmişlerdir.

D)-URARTULAR

- Merkezi **TUŞPA** (bugünkü Van Şehri) dir.
- Kalıntıları günümüze kadar ulaşan sulama **kanalları ve şehir içme suyu şebekesi** kurmuşlardır.

E)- FİRİGYALILAR

- Merkezi **GORDİON** dur.
- Tarımla ilgili kanunlar yapmışlar;**tarıma zarar verenleri cezalandırmışlardır**.Buna göre öküz kesenin,saban kıranın cezası ölümdür.
- İlk hayvan hikayelerini (FALB) oluşturmuşlardır.

F)- LİDYALILAR

- Gediz ve Küçük Menderes vadileri arasında kalan bölgede yaşamışlardır.
- Merkezi **SARD** şehridir.
- Anadolu'da **ÜRETLİ ASKERLİK SİSTEMİ**ni oluşturmuşlardır.
- Devlet **FEODAL** bir yapıdadır.
- Sard'dan başlayarak Mezopotamya'ya kadar uzanan **KRAL YOLU**nu kullanarak kara ticaretinde gelişmişlerdir. Bu ticaret doğu ve batı kültürleri arasında kültürel etkileşimi arttırmıştır.
- **İlk defa PARA**yı kullanarak; ekonomide takas usulünden paraya dayalı alışveriş sistemine geçmişlerdir.

EGE VE YUNAN UYGARLIĞI

- ✓ **POLİS** adı verilen şehir devletleri şeklinde yaşamışlardır.
- ✓ Karadeniz Akdeniz ve Ege denizi kıyılarında **Ticaret Kolonileri** kurmuşlardır.
- ✓ Halk çeşitli sınıflara ayrılmıştır.
- ✓ Sosyal yaşamın düzenlenmesi amacıyla **DRAGON KANUNLARI** denilen hukuki düzenlemeler yapmışlardır. Bu kanunlar ile de muorasi anlayışı gelişmeye başlamıştır. ???
- ✓ Çok tanrılı bir yapı vardır. Tanrılar insane şeklindeki heykeller ile **tasfir** edilmiştir. Heykel sanatı ve mimari gelişmiştir.
- ✓ Tarih, tıp, matematik, geometri, astronomi ve felsefe alanlarında gelişmişlerdir. Sokrates, Platon, Aristoteles Yunan felsefesinin temsilcileridir.
- ✓ Ege ve Yunan uygarlığı **GİRİT, MİKEN** ve **ESKİ YUNAN** olmalı üzere üç döneme ayrılır.

İSKENDER İMPARATORLUĞU:

Makedonya kralı II. Filip, Yunan şehir devletlerini birleştirerek bir devlet kurmuş ve **Helen** birliğini sağlamıştır. Ölümünden sonra devletin başına geçen Büyük İskender kurduğu büyük ordu ile **ASYA SEFERİ'ne** çıkarak devleti İmparatorluk haline getirmiştir.

Büyük İskender, Asya Seferi ile Tüm Anadolu, Mezopotamya coğrafyaları ile buralarda bulunan devletlere hakim olmuş; Yunan ve Ege medeniyeti ile Doğu Medeniyetini kaynaştırarak **HELENİSTİK KÜLTÜR**'ün ortaya çıkmasını sağlamıştır.

ROMA UYGARLIĞI

- ✓ İtalya Yarımadasında kurulan Roma şehri uygarlığın temelini oluşturur.
- ✓ Krallık tarafından yönetilmiş, Krallar Halk Meclisinin Önerisi ile seçilmiştir. Kral meclise karşı sorumludur. (**DEMOKRASİ UYGULAMALARI**)
- ✓ Toplum, **Patriciler** (en üst sınıf Roma Soyluları), **Plepler** (Romaya sonradan gelenler, siyasi hakkı olmayanlar) ve **Köleler** (savaş esirleri) olmak üzere üç sınıfa ayrılmıştır.
- ✓ Sınıflararası çatışmalar sonucunda sınıf farklılıklarını gidermek amacıyla **ON İKİ LEVHA KANUNLARI** denilen hukuki düzenlemeler yapılmıştır.
- ✓ - MÖ.510 da Krallıktan Cumhuriyete geçilmiş ve devlet **KONSÜL** adı verilen iki yüksek memur tarafından yönetilmiştir.
- ✓ - MÖ. 1 yy in sonunda Cumhuriyet dönemi bitmiş ve İmparatorluk dönemi başlamıştır.

- ✓ **Kavimler Göçü**, Savaşların uzun sürmesi, merkezi otoritenin zayıflaması gibi sebeplerle İmparatorluk 395 yılında Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmıştır. Başkenti Roma olan Batı Roma 476'da yıkılmış, Başkenti İstanbul olan Doğu Roma (**BİZANS**) ise 1453'te İstanbul'un Türkler tarafından feth edilmesi ile yıkılmıştır.
- ✓ Roma Uygarlığı Mimari ve sanatsal açıdan gelişmiş bir uygarlıktır. Roma Döneminden Günümüze gelen birçok eser vardır. (**Aspendos Tiyatrosu, Ayasofya, Meryem Ana Kilisesi, Yerebatan Sarnıcı vd.**)
- ✓ Doğu Roma Hristiyanlığın **Ortodoks** Mezhebini benimsemişler ve **Grekçeyi** Resmi dil olarak kullanmışlardır. Batı Roma ise Hristiyanlığın **Katolik** Mezhebini benimsemişler ve **Latinceyi** Resmi dil olarak kullanmışlardır.

II.ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME SORULARI (etkinliği)

(Aşağıdaki kavram ve yargıların karşılıklarına ilişkin oldukları uygarlığın adını yazınız)

- 1) Indus Nehri etrafında kurulan uygarlık →
- 2) Nil Nehri etrafında kurulan uygarlık →
- 3) Ziggurat (Tapınak) →
- 4) Firavun →
- 5) Polis şehir devletleri →
- 6) Dragon Kanunları →
- 7) 12 Levha Kanunları →
- 8) Kast Sistemi →
- 9) Yaradılış, Tufan, Gılgamış Destanları →
- 10) Hammurabi Kanunları →
- 11) Anadolu'ya yazıtı ilk getiren uygarlık →
- 12) Tarihte bilinen ilk kütüphaneyi kuranlar →
- 13) Kadeş Antlaşmasını yapan devletler →
- 14) Nom şehir devletleri →
- 15) Alpertunga destanı →
- 16) Güneş takvimini icat eden uygarlık →
- 17) Satraplık →
- 18) Racalık →
- 19) Anallar →
- 20) Pankuş Meclisi →
- 21) Mürekkep ,pusula , matbağa ve kağıdı icat eden uygarlık →
- 22) Ayasofya,Meryem Ana Kilisesi, Yerebatan Sarnıcı →
- 23) Helenistik Kültür →
- 24) Parayı ilk defa kullanan uygarlık →
- 25) Katolik olan Roma →
- 26) Ortadoks olan Roma →
- 27) Konsüller →
- 28) Tarıma zarar verenleri cezalandırmışlardır. →
- 29) İlk hayvan hikayelerini (falb) oluşturan uygarlık →
- 30) Anadolu'da ücretli askerlik sistemini oluşturanlar. →
- 31) Felsefenin öncüsü olan uygarlık →
- 32) Büyük Asya seferine çıkan İmparator →
- 33) Tarihte bilinen ilk posta teşkilatını kuran uygarlık →
- 34) Latin Alfabesinin temelini oluşturan alfabeinde →
- 35) Van ve çevresinde kurulan Anadolu uygarlığını oluşturan devlet →

Aşağıdaki Cümlelerin karşısına uygun olan medeniyetin ismini yazınız

Anadolu'da ilk merkezi devleti ve siyasi birliği sağlayan devlettir	
Batı Anadolu'da şehir devletleri halinde yaşadılar	
Tarihte ilk defa madeni parayı basıp kullandılar	
Doğu Anadolu'da yaptıkları kalelerin bir çoğu günümüze kadar gelmektedir	
Anadoluda ilk kütüphaneyi kurmuşlardır.	
MÖ.2000 yıllarında Kızılırmak havzasına gelerek yerleştiler.Başkentleri Hattuşaş olan devleti kurdular	
Kral yolunu yaparak Mezopotamya'yı Anadolu üzerinden batıya bağladılar	

III.ÜNİTE

İLK TÜRK DEVLETLERİ

KONULAR

1.TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

- *Türk Adının Anlamı
- *Türklerin İlk Anayurdu
- *Orta Asya Türk Göçlerinin Sebep ve Sonuçları

2.ORTA ASYA'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİ

- *Asya Hun Devleti
- *Kavimler Göçü ve Avrupa Hun Devleti
- *Kök Türk Devleti
- *Uygur Devleti

3.DİĞER TÜRK DEVLETLERİ VE TOPLULUKLARI

- *Avarlar
- *Bulgarlar
- *Hazarlar
- *Macarlar
- *Peçenekler
- *Kıpçaklar (kumanlar)
- *Oğuzlar
- *Sabirler
- *Başkırtlar
- *Türgişler
- *Kırgızlar
- *Karluklar
- *Kimekler

1.TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

Türk Adının Anlamı:

Türk adının anlamı üzerinde yapılan araştırmalarda değişik görüşler ortaya çıkmıştır.Türk adının **TÜREMEK, OLGUNLUK ÇAĞI TÖRE SAHİBİ, GÜÇLÜ , KUVVETLİ** gibi anlamlara geldiği belirtilmiştir. Tarihte ilk defa Türk adına Çin Yıllıklarında rastlanmaktadır. GÖKTÜRK DEVLETİ döneminde yazılan **ORHUN KİTABELERİNDE** Türk kelimesi TÜRÜK şeklinde geçmektedir. Bu kelime zamanla TÜRK haline gelmiştir.

Türklerin İlk Anayurdu:

Türklerin ana yurdu **ORTA ASYA** dır. Orta Asya, kuzeyde Sibirya, güneyde Himalaya dağları, batıda Hazar denizi ve doğuda Kingan dağları ile çevrili geniş bir coğrafyadır.

Bu bölge, coğrafi yapısı ve iklim şartlarının da elverişli olması nedeniyle Türkler tarafından Ana Yurt olarak tercih edilmiştir.Türkler bu bölgede göçebe olarak yaşamışlar yazın **Yazlak** ,kışın **Kışlak** denilen bölgelere göç etmişlerdir.

Göçebe kültürünün sonucunda şu durumlar ortaya çıkmıştır.

Anadoludaki yaylacılık kültürü

- *Merkezi yapı güçlenememiş,
- *Teşkilatçı özellik gelişmemiş,
- *Mimari ve şehircilik ortaya çıkmamış,
- *Ekonomi, hayvancılığa dayalı kalmış,
- *Askeri yapıysa gelişmiştir.

Orta Asya Türk Göçlerinin Sebep ve Sonuçları:

SEBEPLER

- İklim koşullarının değişmesine bağlı olarak meydana gelen **kuraklık, artan nüfusa mevcut toprakların yetmemesi** ve bu gelişmelerin sonucunda bölgede geçim sıkıntısının ortaya çıkması
- Türk **boyları** arasındaki siyasal anlaşmazlıklardan dolayı ortaya çıkan savaşlar
- Salgın hayvan hastalıkları ve otlakların yetersiz hale gelmesi
- Dış baskılardan (Çin, Kitan ve Moğol) dolayı Türklerin bağımsızlıklarını kaybetmek istememeleri
- Yeni yurtlar edinme düşüncesi

SONUÇLAR

- Orta Asya kültür ve medeniyeti dünyanın değişik yerlerine yayılmıştır.
- Farklı kültürler ile Türk Kültürü arasında etkileşim meydana gelmiştir.
- Türkler göç ettikleri bölgelerde farklı isimlerle birçok devlet kurmuşlardır.
- Orta Asya'da kalan boylar Hunların yönetiminde ilk Türk devletini kurmuşlardır.
- Batıya giden Türkler, **Kavimler Göçü**'nü başlatmışlardır.

2.ORTA ASYA'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİ

Asya Hun (Büyük Hun) Devleti :

- Orta Asya'da kurulan ilk Türk Devletidir. Merkezi **Ötüken**'dir. Bilinen ilk Hükümdarı **Teoman**; en ünlü hükümdarı ise **Mete Han**'dır.
- METE HAN ilk düzenli Türk ordusunu temelini atmış ve **onluk sistemi** geliştirmiştir. Onluk sistem ile ordu 10-100-1000-10000... gibi onluk göre ayrılmış ve her birimin başına bir komutan getirilmiştir.
- Hunlar ile Çin arasında **İpek Yolu**'nun hakimiyeti için mücadeleler yaşanmıştır. Çin Hun akınlarını durdurabilmek için **Çin Seddi**'ni oluşturmuştur. Hunları savaş yoluyla yenemeyeceğini anlayan Çin Türkleri İçten yıkma, Türk kültürünü bozma, Türkleri rahata alıştırmaya vb. Politikalar izlemiştir.
- Çin'in İçeriden yıkma politikası sonucunda Hun Devleti önce ikiye ayrılmış, daha sonra da Çin hakimiyetine girerek yıkılmıştır. Çin Hakimiyetine girmek istemeyerek mücadele eden bir kısım Hunlar **Kuzey Çin'de bağımsız topluluklar** halinde yaşamaya devam etmişler, Bir kısım Türkler ise batıya doğru hareket ederek **Kavimler Göçünü** başlatmışlardır.

uzaydan görülebilen tek insane yapısı

En parlak dönem, en geniş sınırlar

En

esasa

Günümüzde de bu Türk toplulukları Çin'in kuzeyinde Özerk olarak yaşamaktadırlar. Zaman zaman Çin ile Bu Türkler arasında sorunlar çıkmaktadır

KAVİMLER GÖÇÜ:

Çin egemenliğinde yaşamak istemeyen Kuzey Hunları **BALAMİR** önderliğinde Karadenizin Kuzeyinden batıya (Avrupa) doğru göç etmeye başlamışlar; bu esnasında önlerine çıkan toplulukları batıya sürüklemişler ve bunun sonucunda Avrupa da büyük karışıklığa yol açmışlardır. Tarihte bu olaya **KAVİMLER GÖÇÜ** denir.

Kavimler göçünün en önemli sonuçları şunlardır:

1. Roma imparatorluğu önce ikiye bölünmüş (M.S.395) (BATI ROMA –DOĞU ROMA) daha sonra da bunlardan Batı Roma yıkılmıştır. (M.S.476) Doğu Roma (Bizans ise 1453'e kadar varlığını sürdürmüştür.
2. Avrupa'nın etnik yapısı değişti. Yeni devletler kuruldu. ??
3. İlk çağ sona ermiş Orta çağ başlamıştı. ??
4. Merkezi krallıkların yıkılmasıyla **feodalite (derebeylik)** rejimi kuruldu. **Skolastik düşünce** egemen oldu.
5. Barbar kavimler Hıristiyanlığı kabul ederek hakim dil haline getirdiler.
6. Bugünkü Macaristan bölgesinde Avarupa Hun Devleti kurulmuştur.

Avrupa Hun Devleti :

- **BALAMİR** önderliğinde Avrupa ya gelen Kuzey Hunları Tuna nehrini aşarak bugünkü Macaristan bölgesine gelmişler ve burada **AVRUPA HUN DEVLETİNİ** kurmuşlardır
- En ünlü hükümdarları **ATTILA** dır. Attila döneminde Avrupa Hun devleti en güçlü dönemini yaşamıştır.
- Attila döneminde Doğu Roma ve Batı Roma ile mücadele edilmiştir. Doğu Roma ile **MARGUS BARIŞI** ve **ANATOLİOS BARIŞI** yapılmıştır. Batı Roma üzerine sefer düzenlenerek İtalya'ya girilmiş ancak; **Papanın** Attila'dan Roma'nın bağışlanmasını istemesi üzerine sefere son verilmiştir.
- Attila'nın ölümünden sonra Avrupa Hun Devleti eski gücünü kaybetmiş ve Bizans'ın saldırıları ile iyice zayıflamış ve yıkılmıştır. (469) Avrupa'da kalan hunlar zamanla Batı Kültürü içinde **asimile** olmuşlardır.

Katolik hristiyanlığın dini lideri

Kendi kültür özelliklerini kaybederek, başka bir kültürün etkisi altına girmek

KÖKTÜRKLER (GÖKTÜRKLER)

I. KÖKTÜRK DEVLETİ (552-659)

- 552 yılında merkezi **Ötüken** olmak üzere Bumin Kağan tarafından kurulmuştur.
- Tarihte Türk Adını devlet adı olarak kullanan ilk Türk Devletidir.
- En parlak dönemi Mukan Kağan dönemidir.
- Devlet **doğu ve batı** olmak üzere ikiye ayrılmış, Bumin Kağan devletin doğu kanadını ,amcası İstemi Kağan ise batı kanadını yönetmiştir.
- Budizmin din olarak Kabul edilmesi yöneticiler ile halk arasında sorunlarasebep olmuştur.
- Devlet 582 de iç karışıklıklar ve Çin'in etkisi ile ikiye bölünmüş; doğu ve Batı Köktürkler Çin egemenliğine girmişlerdir.

doğunun kutsallığı ve üstünlüğü

ÖTÜKEN Türklerin tarih sahnesine ilk çıktıkları yerdir. Orhun ve Selenga ırmakları arasında kalır ve bütün Türk boyları tarafından kutsal kabul edilir. Hun,Köktürk ve Uygur devletlerinin merkezi olmuştur.Orhun kitabeleri de buradadır. Günümüzde MOĞOLİSTAN devletinin sınırları içerisindedir.)

II. KÖKTÜRK (KUTLUK) DEVLETİ (682-744)

- Çin esareti altında yaşayan Türklerin **KÜRŞAT AYAKLANMASI** ile çine başkaldırması ve bağımsızlıklarını elde etmeleri ile 682 de kurulmuştur.
- En parlak dönemi Bilge Kağan dönemidir.
- Bu dönemde Türk Edebiyatının ilk yazılı örnekleri olan **ORHUN YAZITLARI (KİTABELERİ)** oluşturulmuştur.
- Karluk, Basmil ve Uygurlar birleşerek 744 de II.Köktürk Devleti'ne son vermişlerdir.

NOT: Köktürkler parayı alışverişte kullanan ilk Türk devletidir.

UYGURLAR(744-840)

- KUTLUK BİLGE KÜL KAĞAN önderliğinde merkezi Ötüken olmak üzere 744 te kurulmuştur.
- **Mani Dinini** Kabul etmişlerdir.Bu dinin Kabul edilmesi (Et yemeyi ve savaşmayı yasaklaması sebebiyle Türk Kültürüne ve yaşam tarzına uygun olmadığından,) Türklerin savaşçılık özelliğine zarar vermiştir.
- **Yerleşik hayata** geçen ilk Türk devletidir.
- **Tarım ve ticaret gelişmiştir.** Sulama kanalları yapılmıştır.
- **Kalıcı mimari eserler** verilmeye başlanmıştır
- Devletin son dönemlerinde ortaya çıkan kıtlık,açlık ve salgın hastalıklar sebebiyle devlet dağılmış; Çin sınırlarında farklı adlarla (Kansu Uygur Develiti , Turfan Uygurları) bir süre varlıklarını sürdürmüşler ve Moğolların hakimiyetine girmişlerdir.

3. DİĞER TÜRK DEVLETLERİ VE TOPLULUKLARI

AVARLAR:

- 562 de Orta Avrupa'da, Tuna boylarında kuruldu.
- **İstanbul'u kuşatan ilk Türk Devletidir.** (İki defa kuşatmışlardır.)
- Orta Avrupa toplumlarını kültürel yönden etkilemişlerdir.
- Hristiyanlığı Kabul etmiş ve zamanla slavlaşmışlardır.

Bulgar sözcüğü Öz Türkçe karışmak anlamındaki Bulgamak sözcüğünden gelmektedir. Farklı Türk Boylarının karışmasını ifade eder.

BULGARLAR:

- 630 da **farklı Türk Boylarının karışımından** oluşan gruplarca Tuna Boylarında kurulmuştur.
- Hazarların saldırıları ile dağılarak; Tuna ve İtil Bulgarları adlarıyla varlıklarını sürdürmüşlerdir.

HAZARLAR:

- 630 da Karadenizin kuzeyi ve Kafkaslar bölgesinde kurulmuştur.
- Müslüman Araplar ve Bizans ile ticari, siyasi ve askeri ilişkiler kurmuşlardır.
- Hazarlar ile Müslüman Araplar arasında ilk savaş Hz. Osman döneminde gerçekleşmiştir.
- Yönetici kesim **Museviliği** Kabul etmişse de halk arasında İslamiyete ve Hristiyanlığa inanlar da olmuştur. Hazarlar'da dini hoşgörü hakimdir.
- Rusları askeri ve devlet teşkilatı alanlarında etkilemişlerdir.
- 968 de Ruslar tarafından yıkılmışlardır.

Museviliği kabul eden ilk ve tek Türk Devleti Hazarlardır.

MACARLAR:

- Bugünkü Macaristan bölgesinde kuruldu. Hristiyanlığı Kabul ederek zaman içinde benliklerini yitirdiler.

PEÇENEKLER:

- Batı da Volga Boylarında yerleşmişler ve Ruslarla mücadele ederek onların Güneye inmelerini engellemişlerdir.
- Bizans ordusunda paralı asker olarak görev yapmışlardır. Bizans ile Büyük Selçuklular arasında yapılan Malazgirt Savaşı sırasında taraf değiştirerek Selçuklu ordusuna katılmışlar ve savaşı Selçukluların kazanmasında rol oynamışlardır.

KIPÇAKLAR (KUMANLAR):

- Altınordu devletinin Türkleşmesinde etkili olmuşlardır.

OĞUZLAR:

- Türklerin en kalabalık gruplarından. 24 boydan oluşurlar.
- İslamiyeti Kabul etmişlerdir.
- **Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu Selçuklu Devleti Ve Osmanlı devletini Kurmuşlardır.**

SABİRLER:

- Bugünkü Sibiryta bölgesine adlarını verdiler.

TÜRGİŞLER:

- Türgiş Hükümdarı Baga Tarkan kendi adına para bastıran ilk Türk hükümdarıdır.

KIRGIZLAR:

- Dünyanın en uzun destanı olan **Manas Destanını** oluşturmuşlardır.

KARLUKLAR:

- **Talas Savaşında** Çin'e karşı Müslüman Araplara yardım etmişlerdir. **İslamı Kabul eden ilk Türk topluluğudur. İlk Müslüman Türk devleti olan KARAHAHLILAR'I kurmuşlardır.**

III.ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME SORULARI (etkinliği)

BOSLUK DOLDURMA

- Tarihte ilk defa Türk adına CİN Yıllıklarında rastlanmaktadır.
- GÖKTÜRK DEVLETİ döneminde yazılan Orhun Kitabelerinde Türk kelimesi TÜRÜK şeklinde geçmektedir.
- Türklerin ana yurdu ORTA ASYA dır.
- BÜYÜK HUN DEVLETİ Orta Asya'da kurulan ilk Türk Devletidir.
- METE HAN ilk düzenli Türk ordusunu temelini atmış ve onluk sistemi geliştirmiştir.
- Çin , HUN akınlarını durdurabilmek için Çin Seddi'ni oluşturmuştur.
- Hunlar ile Çin arasında İPEK YOLU' nun hakimiyeti için mücadeleler yaşanmıştır
- Balamir önderliğinde Avrupa ya gelen Kuzey Hunları Tuna nehrini aşarak bugünkü MACARİSTAN bölgesine gelmişler ve burada AVRUPA HUN DEVLETİNİ kurmuşlardır
- Avrupa hun devleti Attila döneminde DOĞU ROMA ile Margus Barışı ve Anatolios Barışı yapmıştır.
- Avrupa hun devleti 'nin En ünlü hükümdarları ATTİLA dır.
- GÖKTÜRK DEVLETİ Tarihte Türk Adını devlet adı olarak kullanan ilk Türk Devletidir.
- Göktürk Devleti 552 yılında merkezi Ötüken olmak üzere BUMİN KAĞAN tarafından kurulmuştur.
- Kutluk Devleti (2. GÖKTÜRK)Çin esareti altında yaşayan Türklerin KÜRŞAT AYAKLANMASI ile çine başkaldırması ve bağımsızlıklarını elde etmeleri ile 682 de kurulmuştur.
- Türk Edebiyetinin ilk yazılı örnekleri olan ORHUN YAZITLARI (KİTABELERİ) , KUTLUK DEVLETİ döneminde oluşturulmuştur
- KÖKTÜRKLER parayı alışverişte kullanan ilk Türk devletidir.
- UYGURLAR Yerleşik hayata geçen ilk Türk devletidir.

ESLESTİRME

- İstanbul'u kuşatan ilk Türk Devletidir----- **AVARLAR**
- Museviliği kabul eden ilk ve tek Türk Devletidir.----- **HAZARLAR**
- Bizans ordusunda paralı asker olarak görev yapmışlardır.Bizans ile Büyük Selçuklular arasında yapılan Malazgirt Savaşı sırasında taraf değiştirerek Selçuklu ordusuna katılmışlar ve savaşı Selçukluların kazanmasında rol oynamışlardır. -----**PEÇENEKLER**
- Büyük Selçuklu Devleti,Anadolu Selçuklu Devleti Ve Osmanlı devletini Kuran Türk Boyudur----- **OĞUZLAR**
- Dünyanın en uzun destanı olan Manas Destanını oluşturmuşlardır.----- **KIRGIZLAR**
- Talas Savaşında Çin'e karşı Müslüman Araplara yardım etmişlerdir.İslamı Kabul eden ilk Türk topluluğudur.İlk Müslüman Türk devleti olan KARAHLILAR'I kurmuşlardır.----**KARLUKLAR**

KLASİK

- ❖ Türk adının anlamı hakkında bilgi veriniz.
- ❖ Türklerde Orta Asya da hakim olan göçebe kültürün Türklerin yaşayışları üzerinde ortaya çıkardığı sonuçlar nelerdir? Yazınız.
- ❖ Orta Asya Türk Göçlerinin Sebep ve Sonuçları nelerdir? Yazınız.
- ❖ Kavimler Göçü nedir açıklayınız.
- ❖ Kavimler Göçünün sonuçlarını yazınız.
- ❖ Uygur Devleti hakkındabilgi veriniz.

KAVRAM

- YAZLAK
- KIŞLAK
- ASİMİLE OLMAK
- SKOLASTİK DÜŞÜNCE
- FEODALİTE

IV.ÜNİTE

İSLAM TARİHİ VE UYGARLIĞI

(13. YY'A KADAR)

KONULAR

1.İSLAMİYET'İN DOĞUŞU VE İLK İSLAM DEVLETLERİ

- ❖ İslamiyet öncesi dünyanın genel durumu
 - Avrupa
 - Afrika
 - Asya
 - Arap yarımadası
- ❖ İslamiyetin doğuşu ve yayılışı
 - Hz. Muhammet'in Peygamberlik öncesi hayatı
 - Müslümanların Mekkedeki faaliyetleri
 - Hicret ve Medine İslam Devleti
 - ✓ Hz. Muhammet Dönemi
 - ✓ Hz.Ebubekir Dönemi
 - ✓ Hz. Ömer Dönemi
 - ✓ Hz. Osman Dönemi
 - ✓ Hz. Ali Dönemi
 - Emeviler Devleti
 - Endülüs Emevi Devleti
 - Beni Ahmer Devleti
 - Abbasiler

2.TÜRK VE İSLAM BİLGİNLERİ

1. KONU: İSLAMİYETİN DOĞUŞU VE İLK İSLAM DEVLETLERİ

KAVRAM BİLGİSİ:

Mabet : İbadet edilen yer, ibadethane. Cami, kilise, havra, tapınak.

Mecusilik : Mecusilik, mecus dinine ait inanç ve akidelere dayalı tutum ve davranışların bütünü; temel akideleri ateşe (ışık) tapmak olan Zerdüştilik, Mithrailik, Zurvailik, Manilik ve Mazdekilik gibi çeşitli fırka ve mezheplerin ortak adı. Mecusiler, ateşe tapan, nur ile karanlığı iki hayır ve şer kaynağı olarak kabul eden topluluk.

Haniflik : Hz. İbrahim'in (as) dinine inanan kişilere hanif denir. Hanifler; Allah'ın birliğine inanır, puta tapıcılığı reddeder ve Kureys'in puta tapıcılıkla ilgili yanlış gelenek ve inanışlarına karşı çıkarlardı.

Skolastik : inanç ve bilgiyi kilise ile özellikle Aristo'nun bilimsel sistemini uyumlu biçimde birleştirmeye çalışan Orta Çağ felsefesi.

Putperest : Puta tapan.

Bedevisi : Arabistan'da göçebe yaşayanlara verilen ad.

1-İSLAMİYET'İN DOĞUŞU SIRASINDA DÜNYANIN GENEL DURUMU

AVRUPA

Siyasi ,Sosyal ve Ekonomik Durum :

- Kavimler göçü sonrası Avrupa'da krallıklar güçlerini kaybettiler. Soyluların güç kazanmalarıyla birlikte tüm ortaçağ boyunca Avrupa'da etkili olacak olan siyasi yönetim biçimi "**Feodalite (Derebeylik) "** ortaya çıktı.

NOT: Bu dönemde krallar yetkilerini derebeyler ile paylaşmak zorunda kalmışlar ve mutlak otoritelerini kaybetmişlerdir.

- Batı Roma İmparatorluğunun yıkılmasından sonra da yerine Vizigot, Ostrogot ve Frank krallıkları kurulmuştu ve bunlar kendi aralarında sürekli bir savaş içindeydiler.
- Aynı dönemde Macaristan'da devlet kuran Avarlar, Doğu Roma ve barbar kavimlerle mücadele içerisindeydiler.

Dini ve Toplumsal Yapı :

- Avrupa'nın büyük bir bölümü Hıristiyandı. Hıristiyanlık dininde de iki büyük mezhep ortaya çıkmıştı; **Katoliklik ve Ortodoksluk.**

NOT: Katolik Mezhebi : Daha çok, Orta , Kuzey ve Batı Avrupa'da yaşayanlar bu mezhebi benimsemişti. Dini merkezi **Roma**, dini lideri ise "**Papa** "dır.

- Avrupa'da, gözlem ve deneyi reddeden **skolastik düşüncenin** etkisi ile bilim ve düşünce sınırlandırılmıştı. Hz.İsa'nın yeryüzündeki vekili sayılan papaların **Aforoz , Enterdi ve Endüljans** gibi güçlü yetkileri vardı.

NOT : Aforoz, bir Hıristiyanı dinden çıkarma ve toplum dışına itme, **Enterdi,** kralıyla birlikte bir ülkenin tamamının cezalandırılması, **Endüljans** ise Hıristiyanların günahlarından kurtulmaları için, papalar tarafından satışa konulan af kağıdı, anlamına gelmektedir.

- Azınlık durumundaki Yahudilere ve farklı inanç mensuplarına baskılar yapılmaktaydı.
- Halk sosyal sınıflara ayrılmıştı.Sınıflar arasında haklar açısından farklar bulunmaktaydı.
- Halk kitleleri kilisenin ve geniş toprak sahiplerinin ağır baskısı altındaydı.

AFRİKA

- VI. ve VII yy.da Afrika kıtasının tamamı bilinmiyordu. Kuzey Afrika kıyılarıyla, Doğu Afrika kıyıları bilinmekteydi.Afrika'nın en önemli bölgeleri Kuzey Afrika ve Habeşistan'dı.
- İslamiyet'in doğuşu sırasında Kuzey Afrika, Bizans'a (doğu roma) bağlı ve Hıristiyanlığın etkisi altında bulunmaktaydı.
- Doğu Afrika kıyısında Kızıldeniz'in yanında, Habeşistan 'da Habeş Krallığı bulunmaktaydı. Habeşistanlılar; önceleri putperesttirler. İmparator "Ezana" döneminde Hıristiyanlık kabul edilmiş ve resmi din Hıristiyanlık olmuştur.

ASYA

a) – Doğu Roma (Bizans) (395 - 1453) :

- Kavimler göçü (375) sonucu, Roma İmparatorluğu bütünlüğünü koruyamayıp, 395'te Batı ve Doğu olarak ikiye ayrılmış, Batı Roma İmparatorluğu 476 'da yıkılmıştır. Doğu Roma İSE Başkenti İstanbul olmak üzere 1453 e kadar varlığını sürdürmüştür.
- Batı Roma'nın devamı kabul edilen Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu , zamanla Helenizm kültürünü benimsemiş, **Ortodoks** mezhebinden oldukları için de, Katolik olan batı Avrupa ile bağları zayıf olmuştur.

NOT: Ortodoksluk mezhebinin merkezi İstanbul, dini lideri Patrik 'tir.

- Doğu Roma yani Bizans İslâmiyet'in doğuşu sırasında en güçlü Hıristiyan Devleti idi.
- Bizans İmparatorluğu , doğuda Sasaniler, güneyde Müslüman Araplarla , Batı'da Türk Avarlarla mücadele ettiler. Giderek gücünü yitiren Bizans'ı 1453 yılında Fatih Sultan Mehmed ortadan kaldırmıştır.

*NOT: İslamiyet'in ortaya çıktığı 7.yy. başlarında Bizans İmp. siyasi ve sosyal karmaşaların yanında, Ortodoks mezhebi içindeki görüş ayrılıklarından dolayı dini karmaşalar da yaşamaktaydı. Ortodoksluk içinde bir de **Monofizm Mezhebi** ortaya çıkmıştı. **Monofizm:** Hz. İsa'nın şahsında tanrılıkla insanlığın birleştiği görüşüne inanan Hıristiyan mezhebidir.*

b)- Sasaniler (226 -650)

- İran'da kurulmuştur. Kurucuları "**Ardeşir**", merkezleri "**Medain**" dir. Bizans'tan sonra bölgedeki en güçlü devlettir
- Sasani'ler , Akhunlara karşı Göktürklerle işbirliği yaptılar (İpek yolu egemenliği için). Ancak İpek yolunu Göktürlere kapatmaları üzerine Bizans'la ittifak yapan Göktürkler, saldırılarla Sasanileri zayıflattılar.
- Dini inançlarının temelini ateşe tapınmak olan "**Zerdüştlük**" oluşturmuştur.

*NOT: Zerdüştlük, iyilik ve kötülük savaşını temel alır. İyilik tanrısı "**Ahuramazda**" (Hürmüz), kötülük tanrısı "**Angramanyu**" (Ehrimen) arasında sürekli bir mücadele vardır. İyilik yapanlar öldüklerinde ışık dünyasına, kötülük yapanlar karanlık dünyasına giderlerdi. Bunun için aydınlık ve ışığa değer vermişler, **Ateş'i** kutsal kabul etmişlerdir.*

*Sürekli ateş yaktıkları, tapınma yerlerine "**Ateşgede**" denilir. Bundan dolayı Zerdüştlere ateşe tapan anlamında "**Mecusi**" de denilmiştir.*

c)- Kök Türkler (552-630)

- 552 'de **Bumin Kağan** tarafından kurulan I.Kök Türk Devleti, İslâmiyet'in doğuşu sırasında **Doğu ve Batı** olarak ikiye ayrılmıştı, Doğu Kök Türkleri 630 yılına kadar , Batı Kök Türkleri 659 'a kadar varlığını sürdürmüştür. **Kutluk** tarafından 681'de kurulan **II.Kök Türk Devleti'ne** de Uygur-Basmil-Karlık Türkleri son verdiler.
- Türkler ve Araplar gerek ticaret gerekse savaşlar yoluyla ilişki içerisinde olmuşlardır.
- Halk arasında çağdaşı olan diğer toplumlardan farklı olarak kölelik anlayışı ve sosyal sınıf farklılığı yoktur
- Türkler **Göktanrı'ya** inanmaktaydılar. Buldukları bölgede Hıristiyanlık, Zerdüştlük, Budizm, Maniheizm ve Yahudilik'te vardı. Ama bunlar Türkler arasında pek yaygın değildi

d)- Hindistan

- Hindistan, Asya'nın güneyinde yer alan büyük bir yarımadadır. Çeşitli kavimlerin istilasına uğradığı için ve Bölgede çeşitli ırk, din ve kültürler var olduğundan Hindistan'da siyasî bir birlik, devlet kurulamamıştır. Kast sınıf ayrılıklarına dayanan Kast sistemi toplum yapısının temelidir.
- Hindistan'da en eski din **Veda Dinidir**. Bu din tabiata ve tabiat varlıklarına tapınmayı esas alır.

e)- Çin

- Güneydoğu Asya'da yer alan büyük bir ülkedir. Eski ve köklü bir medeniyet merkezidir.
- Çin'de feodal bir yapı bulunmaktadır. Yönetimde hanedanların egemenliği vardır. Egemen sınıf soylulardır.
- İpek yolu egemenliği Türklerle- Çinlileri karşı karşıya getirmiştir. Geniş ve verimli topraklarda tarım önemli etkinliktir. En önemli ekonomik kazancı İpek Yolu'ndan sağlamışlardır.
- Ülke içinde sürekli taht kavgaları yaşanmaktaydı.
- İslamiyetin doğuşu sırasında Çin'de Taoizm, Maniheizm, Konfüçyizm ve Budizm yaygın olan dinlerdir.

f)- Japonya

- Asya'nın doğusunda Büyük Okyanus'ta birçok ada üzerinde kurulmuş olan ülkedir.
- İslamiyetin ortaya çıktığı 7.yüzyıl başlarında Japonya, bulunduğu bölgede siyasî yönden güçlü değil,ekonomik yönden de gelişmemiş bir ülkedir.
- Japonların ulusal dinleri, "**Tanrılarının Yolu**" anlamına gelen **Şintoizm** idi.Çin ile ilişkileri sonucunda Japonya'da **Taoizm, Konfüçyizm ve Budizm de** benimsenmiştir.

NOT: **Şintoizm;** ulusal, çok tanrılı ve diğer dinlere tepki göstermeyen bir dindir. Doğa güçlerine ve ruhlara tapınma inancı, bu dinin en belirgin özelliğidir.

ARAP YARIMADASI

Siyasi Yapı :

- Arapların kökeni **Sâmi** ırkıdan gelmektedir. Samiler, Arap Yarımadası'nda yaşamışlar, zamanla buradan dağılarak İlk Çağ'dan bu yana Mezopotamya, Suriye, Filistin bölgelerinde etkin rol oynamışlardır.
- Arabistan üç önemli bölgeye ayrılır.
1- Necd: Arabistan'ın ortasında, çölle kaplı bedevilerin yaşadığı topraklardır.
2-Yemen: Güneyde Arabistan'ın en tarıma elverişli ve zengin bölgesidir. Himyer de denilir.
3- Hicaz: Mekke ve Medine'nin de bulunduğu ticaret yolları üzerindeki Arabistan'ın en önemli bölgesidir.
- Bölgede Araplar arasında siyasi birlik sağlanamamıştır.

Uyarı: Arap Yarımadası'nda siyasal birliğin sağlanamamasının nedeni:

- 1-Arapların kabileler halinde yaşamaları,
- 2-Göçebe kabileler arasında kan davaları ve rekabet
- 3-Arabistan'da çok değişik dini inanışların benimsenmiş olması,
- 4-Bizans ve Sasani İmparatorluklarının baskılarının sürmesi.

Din ve İnanış :

- İslamiyet'ten önce , Arapların büyük çoğunluğu **puta tapıcıydı**. Her kabilenin kendine özgü putu bulunurdu. Kabe, Araplarca kutsal sayılırdı. Burada Arap kabilelerinin putları bulunurdu. En önemli putları "**Hübel-Lat-Menat-Uzza**"dır.Araplar putları ziyaret için Kabe'ye gelirler ve kurban keserlerdi. Ziyaret zamanlarında kabileler arası çatışmalar yapılmazdı. Bu nedenle bu zamana "**Haram Ayları**" denilmiştir. (Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Recep)**Putu tapıcılık** yanında, **Mecusilik** (Zerdüştlük), **Musevilik**, **Hristiyanlık** gibi dinler de yaygındı. Ayrıca Hz.İbrahim'in dinine inananlar da vardı.Bunlara "**Hanif**" denilmiştir.

Sosyal ve İktisadi Hayat

- Arapların genel olarak yaşam biçimleri göçebe ve yerleşik olardı. Göçebe yaşam süren Araplara "**Bedevi**"denilirdi. Şehirde yaşayan yerleşiklere de "**Medeni**" denirdi.
- Erkeğin egemen olduğu bir aile yapısı vardır. Çok eşli evlilikler yaygındı. Kadınların miras hakkı yoktu.
- Kabileler arasında rekabet ve kan davaları yaygındı. Çöl yaşamının zorluğu, su kaynaklarının azlığı, yiyecek sıkıntısı bu rekabet ve kavgaların sebepleridir.
- Arapların yılın belli aylarında Kabe'ye yaptıkları ziyaret Mekke'ye ticari bir canlılık kazandırmıştır

NOT: Puta Tapmanın Ve Köleliğin Yaygın Olduğu İslâm Öncesi Arap Yaşantısına "**CAHİLİYE DÖNEMİ**" denir. Cahiliye döneminin en kötü adetlerinden biri de kız çocuklarının diri diri gömülmesidir.

Uyarı: Bu uygulamalar İslâmiyet'ten önmce Arabistan'da insan onur ve haklarına önem verilmediğini gösterir.

- Hicaz bölgesinin en önemli ticaret merkezleri **Mekke, Medine ve Taif'ti**. Mekkeliler daha çok ticaretle, Medineliler ise daha çok tarımla uğraşmışlardır. Göçebelerin en önemli geçim kaynağı hayvancılık, yerleşiklerin ise tarım ve ticaret olmuştur

Dil ve Edebiyat

- Yazı ve konuşma dili Arapçaydı. İslamiyet öncesi Araplar arasında hitabet ve şiir sanatları gelişmişti
- Kabe'yi ziyaret zamanlarında şairler yazmış oldukları şiirleri "**Suk-u Ukaz**" panayırında okurlardı. Düzenlenen şiir yarışmalarında kazanan eserler, Kabe'nin duvarlarına asılırdı.

NOT: Panayırarda düzenlenen yarışmalar kısa süreli de olsa toplumsal barışı ve hoşgörüyü sağlardı. Şiir okuma yarışmaları Arap edebiyatının gelişmesinde etkili olmuştur. Yarışmada beğenilen şiirler, Kabe'nin duvarına asılır Bunlara "**Muallakat-ı Seb'a**" (**Yedi Askı**) denilirdi., yarışmaları kazananlara çeşitli ödüller verilirdi.

2. İSLAMİYET'İN DOĞUŞU VE YAYILIŞI

a)- Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı

Soyu :

Hz.Muhammed (SAV), Mekke'nin büyük ailelerinden, Kureyş kabilesinin kollarından biri olan "Haşimoğulları"ndandır. **Babası Abdullah , annesi Amine'** dir. **Dedesi Abdülmuttalip**, Mekke' nin ileri gelenlerindedir.

Doğumu ve Çocukluğu :

20 Nisan 571 yılında **Mekke 'de** dünyaya gelmiştir. Doğumundan önce **babası Abdullah'ı** , Altı yaşında Annesini **Âmine'yi** kaybetmiştir. Annesinin ölümüyle sekiz yaşına kadar **dedesi Abdülmuttalib'in** , sonra da amcası "**Ebu Talip**" in yanında yaşamını sürdürmüştür. Amcası Ebu Talip'in yanında ticareti öğrenmiş, Arabistan dışında Suriye, Yemen bölgelerini tanımıştır.

Gençliği :

Hz.Muhammed (SAV), putlara tapmaz, doğruluktan ayrılmaz, yalan söylemez, kimseyi kırmaz,özellikleriyle, akıllı ve olgun davranışlarıyla, doğru sözlülüğü ve güvenilirliğiyle Kureyşliler arasında saygınlık kazanmıştır.Bundan dolayı "**Muhammedü'l Emin**" (**Güvenilir Muhammed**) denilmiştir. Kabe'nin onarımından sonra kutsal sayılan"**Hacer ül Esved**" in yerine konulması sırasında, Kabilelerin anlaşamaları üzerine çözüm için Hz.Muhammed'e başvurmaları, onun saygı duyulan, sorunları çözebilecek güce sahip, uzlaştırıcı , kişilik özelliklerini gösterir. (**Kabe Hakemliği**) Ticaret işleriyle uğraşan, Kureyş'in saygın ve zengin hanımlarından olan Hz.Hatice'nin yanında çalışmaya başlamış, bir dönem sonra onunla 25 yaşındayken evlenmiştir.

Peygamber oluşu :

Tek bir tanrı, ve bir yaratıcı olduğunu düşünen Hz.Muhammed (SAV) , zaman zaman Mekke yakınlarındaki **Nur Dağı Hira Mağarasına** giderek, burada düşünceleriyle başbaşa kalmıştır.

610 yılının Ramazan ayının 27. gecesi 40 yaşında iken **Cebrail** aracılığıyla **ilk vahiy** kendisine ulaştırılmıştır.

"OKU!YARADAN RABBİN ADIYLA OKU.O İNSANI BİR KAN PIHTISINDAN YARATTI. OKU!RABBİN NİHAYETSİZ KEREM SAHİBİDİR Kİ,O KALEMLE (YAZI YAZMAYI) ÖĞRETENDİR. İNSANA BİLMEDİĞİNİ O ÖĞRETTİ."

Peygamberimize İnanan İlk Müslümanlar :

Hz. Muhammed (SAV)'in İslamiyet'e çağrısı ile ona ilk inananlara **ilk Müslümanlar** denilir.

Bunlar : Hanımı **Hız. Hatice**, Yakın Arkadaşı **Hız. Ebubekir** , Evlatlığı **Hız.Zeyd** ve Amcasının Oğlu **Hız. Ali'**dir

b)- Müslümanların Mekke'deki Faaliyetleri:

- İslamiyet'in giderek yayılmaya başlaması üzerine Mekkeliler, Müslümanlar üzerindeki baskı ve işkencelerini artırdılar. Bunun üzerine Hz. Muhammed (SAV), Müslümanlardan isteyenlerin Habeşistan'a göç etmesine izin verdi. Hıristiyan Habeş hükümdarının kendileri gibi tek Tanrı inancını benimsemesi ve Müslümanlara iyi davranacağını düşünmesi Hz. Muhammed (SAV)'in bu kararı almasında etkili olmuştur. **Habeşistan**Müslümanlar'ın **ilk göç ettikleri yer** olmuştur.

Mekkelilerin İslâmiyet'e karşı çıkmalarının sebepleri;

- Zenginlerin ekonomik çıkarlarını kaybetmekten korkmaları
- İslâmiyet'in puta tapıcılığı reddetmesi
- İslâmiyet'in insanları köle ve soylu ayrımı yapmadan eşit kabul etmesi
- Mekkelilerin geleneklerine bağlı olmaları
- İslâmiyet'in öldükten sonra dirilme inancını getirmesi
- İslamiyet'in kabile üstünlüğü anlayışını ve kötü alışkanlıkları reddetmesi

- Hz. Muhammed (SAV)'in eşi Hatice ve amcası Ebu Talip'in aynı yıl içinde ölmelerinden sonra (**Hüzün Yılı**) Mekkelilerin Müslümanlar üzerindeki baskıları artmış, bunun üzerine Hz. Muhammed (SAV), hem İslamiyet'i yaymak hem de güvenilir bir yer bulmak amacıyla Taif kentine gitmiştir. Ancak Taifliler Hz.Muhammed(SAV)'e iyi davranmamışlardır.

Akabe Biatları (Bağlılık) :

Medine'deki Hazreç kabilesinden altı kişi, Hac için Mekke'ye geldiklerinde Hz. Muhammed(SAV)'le görüşmeleri sonucu, İslamiyeti kabul etmişler, dönüşlerinde Medine'de İslamiyet'i yaymaya başlamışlardır. Bunun sonucunda 621 'de bir gurup Medine'li, Mekke yakınlarında ki Akabe'de Hz.Muhammed(SAV)'le görüşmüş, ona bağlı kalacaklarına ve sözlerini tutacaklarına söz vermişlerdir. Bu olaya " **I. Akabe Biatı**" denilir.

622 ' de bir gurup Medine'li daha, Hz.Muhammed (SAV)'le Mekke yakınlarında ki Akabe'de yeniden görüşmüş, İslamiyet'in buyruklarını yerine getireceklerine , Hz.Muhammed(SAV)'i koruyacaklarına söz vermişler ve onu Medine'ye davet etmişlerdir. Bu olaya da "**II.Akabe Biatları**" denilir.

c. Hicret ve Medine İslam Devleti

Hicret (622-Eylül) :

Akabe Biatlarından sonra Medine'nin Müslümanlar için güvenli bir yer olacağını düşünen peygamberimiz Medine'ye gitmeye karar verdi. Göç esnasında Peygamberimiz Medine yakınlarında Kuba'da ilk mescidi yaptı ve burada ilk Cuma Namazını kıldı (**Kuba Mescidi**).

*NOT: Hz. Muhammed(SAV)'in, Müslümanlarla birlikte Mekke'den Medine'ye göç olayına "**Hicret**" denilir. Mekke'den Medineye göç edenlere "**Muhacir**", Medine'de onları karşılayıp yardım edenlere "**Ensar**" denilir.*

Hicret'in Sonuçları :

- 1-Hz.Muhammed (sav) ve Müslümanlar , Mekkelilerin baskısından kurtuldu.
- 2-Hicret olayı ile İslamiyet'in yayılışı hızlandı
- 3-Medine Emirnamesi (Anayasası) hazırlanarak uygulamaya koyuldu ve ilk İslam Devletinin temelleri atıldı.
- 4-Hz.Muhammed (sav), Medine'deki Arap ve Yahudi kabileleriyle görüşerek toplumsal barışı sağladı.
- Yahudilerle **Vatandaşlık Antlaşması (Medine Sözleşmesi)** imzalandı.
- 5- Hicret, Hicri takvime başlangıç olmuştur.

HZ. MUHAMMED DÖNEMİ (622 – 632)

- Hz. Muhammed, İslam Devleti nin temellerini Medine'de attı. Böylece Hz. Muhammed, Müslümanların hem peygamberi hem İslam ordularının başkomutanı hem de devlet başkanı oldu. İslam Devleti nin ekonomik temelini de yine Hz. Muhammed oluşturdu.

(Medine Sözleşmesi) : Vatandaşlık Antlaşması

Hz. Muhammed (SAV), Hicret'ten sonra Medine'de yaşayan Müslümanlar, henüz Müslüman olmayan Araplar ve Yahudiler arasında geçerli olan bir "**Vatandaşlık Antlaşması**" yapılmasını sağladı. **Bu antlaşmaya göre;**

- Medine'de yaşayanlar herhangi bir saldırıya karşı şehri birlikte savunacaklardı.
- Yahudiler Müslümanların yararlandığı her türlü haktan yararlanacaklar, ibadet ve ayinlerini serbestçe yerine getirebileceklerdi.
- Yahudiler ve Medine'deki Arap kabileler, aralarında sorun çıkarsa Hz. Muhammed (SAV)'e başvuracaklardı.

HZ. MUHAMMED DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI :

BEDİR SAVAŞI (624) :

Nedeni :Mekkelilerin, Medine'de ki Müslümanlara ekonomik baskı yapmaları ve Müslümanların Mekke'de ki mallarının yağmalanması üzerine, Müslümanlar Suriye'den Mekke'ye dönen bir Kureyş kervanını ele geçirmek istediler. Bu kervanın gelirleriyle Mekkeliler Müslümanlara savaş açmayı düşünüyorlardı.

Gelişme : Müslümanlar, 300 kişilik bir kuvvetle 1000 kişilik bir Mekkeli ordusunu Bedir Kuyuları civarında yenilgiye uğrattılar.

Bazı Mekkeliler tutsak alındılar. Zengin olanlar fidye karşılığı, okuma yazma bilenler on kişiye okuma-yazma öğretmeleri karşılığı, bazıları da karşılıksız serbest bırakıldılar. **Bu durum Peygamberin okuma yazmaya önem verdiğini gösterir.**

Sonuçları:

- 1-Bedir, Müslümanların ilk savaşı ve ilk başarısıdır.
- 2-Hz.Muhammed(SAV)'in dini ve siyasi gücü artmıştır. Putperest kalan Medineliler de İslamiyet'i kabul etmişlerdir.
- 3- Hz.Muhammed(SAV)'in esirler, yaralı düşman askerlerinin durumu ve ganimet'le ilgili uygulamaları, İslam Savaş Hukuku'na temel oluşturmuştur.
- 4-Vatandaşlık Antlaşmasına uymayan Beni Kaynuka Yahudileri Medine'den çıkarıldı.

UHUT SAVAŞI (625)

Nedeni : Mekkelilerin, Bedir savaşı yenilgisinin öcünü almak ve kervan yollarının güvenliğini sağlamak istemesi.Peygamberimiz, 3000 kişi ile gelen Mekkelerin karşısına, kendi tersini istemesine rağmen, çoğunluğun isteği ile 900 kişi ile Uhut Dağı eteklerinde çıktı.

Gelişme : Medine yakınlarındaki Uhud dağı eteğinde yapılan savaşta, okçuların yerlerini terk etmeleri üzerine Müslümanlar yenilgiye uğradılar. Hz.Muhammed (SAV) yaralanmış, amcası Hz.Hamza şehit olmuştur.

NOT:Müslümanların yenilmesinin temel sebebi, askerlerden bir bölümünün düşmanı takip etmeye yönelerek, yerlerini terk etmeleridir.

Sonuç :

- 1-Mekkeliler, yenilgiye uğratmalarına rağmen, Müslümanları yok edememişlerdir.
- 2-Müslümanlar Hz Peygamber'e itaat etmenin önemini anladılar.
- 3-Mekkeliler Müslümanları tek başlarına yenemeyeceklerini anladılar.
- 4-Vatandaşlık Antlaşmasına uymayan Beni Nadir Yahudileri'de Medine'den çıkarıldılar.

HENDEK SAVAŞI (627) :

Nedeni :Hayber'de bulunan Yahudilerin, Mekkeliler ve çevre kabilelerle ittifak oluşturarak, Müslümanları yok etmek istemeleri.

Gelişme : 10 000 kişiyle gelen Mekkelilere karşı, Uhud savaşından ders alan Müslümanlar, savunma savaşı yapmaya karar verdiler. İran'lı bir müslüman olan Selman-i Farisi'nin (İranlı Selman) önerisiyle, Medine'nin saldırıya açık olan yerlerine, insanların geçemeyeceği genişlikte Hendek kazıldı.

Aralarında tam bir anlaşma ve birlik bulunmayan Mekke ordusu istediğini elde edemeyeceğini anlamış ve geri çekilmiştir.

Sonuç :

- 1-Mekkelilerin saldırı gücü tükenmiş ve savunmaya çekilmişlerdir.
- 2-Müslümanların son savunma savaşıdır.Saldırı sırası Müslümanlara geçmiştir.
- 3-Mekkelilerle işbirliği yapan son Yahudilerde Medineden kovuldu. (Kureyza Kabilesi)

HUDEYBİYE ANTLAŞMASI (628) :

Hz. Muhammed(SAV), Müslümanlarla birlikte Kabe'yi ziyaret etmek üzere yola çıkmış, ancak Kureyşliler kuvvet göndererek, Müslümanların Mekke'ye girişine engel olmuşlardır. Bunun üzerine Hudeybiye denilen yerde, taraflar arasındaki görüşmelerden sonra antlaşma imzalanmıştır.

Maddeleri :

- 1-Müslümanlar Kabe'yi ertesi yıl ziyaret edebilecekler ve üç günden fazla kalmayacaklar
- 2-Mekke'li bir kimse İslamiyet'i kabul edip, Hz.Muhammed (SAV)'in yanına sığınırca, velisinin isteği üzerine geri verilecek, fakat bir Müslüman Mekke'ye sığınırca geri verilmeyecek.
- 3-Taraflardan her ikisi de istedikleri kabilelerle anlaşma yapabilecekler, fakat askeri yardım yapmayacaklardı.
- 4-İki taraf birbirleriyle on yıl savaşmayacaklardı.

Önemi :

- 1- Mekkeliler, Müslümanların siyasî varlığını resmen (Hukuken) kabul ettiler.
- 2- Barış ortamının oluşması İslamiyet'e geçişi hızlandırdı.
- 3- Antlaşmanın 2.Maddesinin Müslümanların aleyhine olduğu düşünülmüş fakat sonradan lehimize olduğu anlaşılmıştır.
- 4- Kervanların artık rahatça geçmesi üzerine Medine'de ticari hayat canlanmıştır.

NOT: Peygamberimiz Medine'ye dönüşünden sonra Bizans İmparatoru, Sasani Hükümdarı, Habeş Kralı ve Mısır Hakimine Mektuplar göndererek, onları İslâm Dinine davet etmiştir.

HAYBER'İN FETHİ (629) :

Nedeni : Medine ' nin kuzeyinde, Şam ticaret yolu üzerinde bulunan Hayber, Yahudilerin elindeydi. Yahudiler Müslümanlar için tehlike oluşturuyorlardı. Buranın alınması aynı zamanda, Şam ticaret yolu'nun ele geçirilmesini ve güvenliğini sağlayacaktı. Hayber Yahudileri hem Bölge halkını Müslümanlar aleyhine kışkırtıyor, hem de Mekkelilerle işbirliği yapıyorlardı.

Gelişme :Hz. Muhammed (SAV), Hayberlilerin savunma yapmasına fırsat vermeden hızlı hareket etmiş, Hayber'i kuşatarak almıştır.

Önemi :

- 1-Yahudi sorunu çözümlenmiştir.
- 2-Şam ticaret yolunun güvenliği sağlanmıştır.

Not : Yahudilere, ödeyecekleri vergi karşılığı (Tarımdan elde ettikleri ürünün yarısı) topraklarında oturma hakkı tanındı. (Bir tür Öşür Vergisi.) Ayrıca; Müslüman olmayan erkeklerden, güvenliklerinin sağlanması karşılığında alınan Cizye vergisi ilk kez alınmaya başlandı.

MUTE SAVAŞI (629) :

Nedeni :Bir Müslüman elçisinin, Bizans'a bağlı Gassaniler tarafından şehit edilmesi.

Gelişme ve Sonuç :Hz. Muhammed (SAV), Zeyd bin Harise (azatlısı ve evlatlığı) komutasındaki bir orduyu, Gassaniler üzerine göndermiş, Mute yakınlarında; Bizans -Gassani -Arap kuvvetlerinden oluşan orduyla yapılan savaşı Müslümanlar kaybederek geri çekilmek zorunda kalmışlardır. (Zeyd ve ondan sonraki iki ordu komutanı şehit olmuş, bunun üzerine yönetimi eline alan Halid Bin Velid,Müslümanları daha fazla kayba uğratmamak için geri çekmiştir. Ancak geri çekmeden önceki yaptığı saldırılarda Bizans ordusunu ağır kayıplar verdirmiş ve bol ganimet elde etmiştir.)

Önemi :

- 1-Müslümanların Bizans'la yaptıkları ilk savaştır. Bizans'a verilen ağır kayıplar sebebiyle ilk zafer de sayılabilir.

MEKKE ' NİN FETHİ (630) :

Nedeni :

- 1-Kureyşliler, Hudeybiye antlaşması koşullarını, kendi taraflarında olan bir kabileyi destekleyerek bozdular.
- 2-Kureyşlilerin Müslümanlar aleyhindeki etkinliklerinin sona erdirilmek istenmesi
- 3-Kabe' nin putlardan temizlenmek istenmesi.

Gelişme :Hz. Muhammed (SAV) kalabalık bir orduyla, Mekke' yi her yönden kuşatmış, direnemeyeceklerini anlayan Mekkeliler teslim olmuşlardır.

Önemi :

- 1-İslamiyet'in yayılmasını hızlandırmıştır.
- 2-Arap yarımadasının fethine ortam hazırlamıştır.
- 3-Kabe, putlardan temizlenmiştir.
- 4-Peygamberimiz şehri yağmalatmamış ve bu da Mekke'de İslâm'ın yayılmasını sağlamıştır.

HUNEYN SAVAŞI (630) :

Nedeni :Mekke'nin fethi üzerine , İslamiyeti kabul etmeyen Arap kabilelerinin, Taiflilerin de desteğiyle bir ordu hazırlayıp, Müslümanlara saldırmak istediler.

Gelişme ve Sonuç:Mekke yakınlarındaki Huneyn vadisinde yapılan savaşı, Hz.Muhammed(SAV) komutasındaki Müslümanlar kazandılar. Kaçanlar Taif'e sığındı.

TAİF'İN KUŞATILMASI (630) :

Huneyn savaşından sonra, Hz. Muhammed (SAV), Taifi kuşatmış, ancak burasının savunmaya elverişli konumundan dolayı başarılı olamamış, kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır. Taifliler bir yıl sonra kendileri İslamiyet'i kabul etmişlerdir.

TEBÜK SEFERİ (631) :

Nedeni : Bizans İmparatoru Herakleios' un, İslamiyetin yayılmasını engellemek amacıyla, büyük bir orduyla Arap Yarımadası üzerine sefere çıktığı haberlerinin (söylenti) alınması.

Bunun üzerine Hz. Muhammed (SAV) , Mute yenilgisinin olumsuz etkilerini silmek ve Bizanslıların Arabistan'a girmesine engel olmak amacıyla 30 000 kişilik bir orduyla Tebük'e gitti. Haberin asılsız olduğu anlaşılınca geri döndü. Sefer yapılan bölgede ki Araplarla anlaşmalar yapılarak İslâm sınırına alındı.

Önemi :

1-Tebük Seferi Hz. Muhammed(SAV)'in son seferidir.

2-Arabistan Yarımadası dışına yapılan bu ilk sefer sonunda, Hz. Muhammed(SAV) döneminde ki en geniş sınırlara ulaşılmıştır.

VEDA HACCI VE VEDA HUTBESİ : Hicret'in onuncu yılında Hz. Muhammed Mekke' ye Hacca gitmiştir. Bu onun son ziyareti olduğu için **Veda Haccı (Haccü'l Veda)** olarak , burada Müslümanlara yaptığı konuşma da son konuşması olduğu için; "**Veda Hutbesi** " olarak adlandırılmıştır.

VEDA HUTBESİNDE PEYGAMBERİMİZİN İŞARET ETTİĞİ KONULAR

1. İnsanların can, mal ve namuslarının kutsal olduğuna,
2. Faizin ve kan davasının en büyük günahlardan olduğuna,
3. Kadın ve erkeklerin birbirleri üzerindeki haklarına,
4. İnsanların birbirleri ile eşit olduğuna,
5. Müslümanların kardeş olduğu ve zulmün günah olduğuna.

HZ. MUHAMMED'İN VEFATI (632)

Hz. Muhammed (SAV), Veda Haccı'ndan sonra Medine'ye dönmüş, Bizans'a karşı yeni bir sefer hazırlığında iken hastalanarak , **8 Haziran 632** tarihinde **altmış üç yaşında** iken hayatını kaybetmiştir. Vefatından bir gün sonra, vefat ettiği odaya defnedildi. Buraya "**Ravza-i Mutahhara**" adı verilir.

DÖRT HALİFE DÖNEMİ 632 – 661

Peygamberimizden sonra sırayla; Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin Müslümanlara halife olarak görev yaptıkları 632-661 yılları arasında ki döneme **Dört Halife Dönemi** denir. (**Hulefa-i Raşidin**)

Halife, Hz Muhammed (SAV)'den sonra O'nun vekili olarak, Müslümanların lideri olan kişilere verilen isimdir. Peygamberimizin vefatından sonra gelen İlk Dört Halife Müslümanlar arasında seçimle belirlenmiş, bu yüzden İlk Dört Halife'nin Müslümanlara lider olduğu döneme "**Cumhuriyet Devri**" denilmiştir. Bu dört halifeden sonra gelen **Emeviler** Döneminde Halifelik **saltanata** dönüşmüştür.

HZ. EBU BEKİR DÖNEMİ (632-634)

Hz. Ebu Bekir'in halife olarak benimsenmesinde etkili olan unsurlar;

1. Her zaman Peygamberin yanında oldu. Hicrette bile onunla beraberdi.
2. Peygamber hasta iken O'nu kendi yerine imam tayin etmişti.
3. Müslüman olmadan önce de içki içmez ve putlara tapmazdı, yani hanifti.

➤ Hz. Ebu Bekir'i ilk uğraştıran problemler şunlardır:

1. Yalancı peygamberlerin ortadan kaldırılması.
2. İslam'dan dönenlerle mücadele.
3. Zekat vermek istemeyenlerle mücadele edilmesi.

Hz. Ebu Bekir, Halifeliğinin ilk yıllarında **Ridde Olayları** da denilen bütün bu problemler ile uğraştı ve başarılı oldu. Böylece Müslümanları dağılmaktan kurtardı. Ayrıca devlet'in merkezi otoritesini güçlendirdi.

Not : Ridde Savaşları: Hz. Muhammed'in vefatından sonra dinden dönüp İslam Devletine savaş açanların isyanlarının bastırılması için yapılan askeri hareketler. Hz. Muhammed'in vefat haberini duyan Yemen ve Necid bölgelerindeki bazı kabileler özellikle zekât ödemeyi reddederek isyan ettiler. Hz. Muhammed'in (s.a.s) vefatı ile ortaya çıkan karışık ortamdan istifade etmek isteyen bazı kimseler de peygamberliklerini ilan etmişler ve kendilerine inandırdıkları kalabalıkları peşlerine takarak İslam Devletini tehdit etmeye başlamışlardı. Hz. Ebu Bekir döneminde bu kişilerle yapılan savaşlara **Ridde savaşları** denilmiştir.

➤ **Kur'an'ın Kitap Haline Getirilmesi :**

Hz. Muhammed (SAV), döneminde Kur'an ayetleri ,hafızlar tarafından ezberleniyor, vahiy katipleri tarafından deri, tahta, düz kemik, taşlar üzerine yazılıyordu. **Ancak;**
1-Savaşlarda hafızların şehid olması
2-Yazılı ayetlerin malzemelerini korumadaki güçlükler
3-Ayetlerle hadislerin birbiri ile karışma ihtimalinin ortaya çıkması, Nedenleriyle bir kurul oluşturulmuş ve Kur'an kitap haline getirilmiştir.

Uyarı: Böylece Kur'an ayetlerinin değişmeden günümüze kadar ulaşması sağlanmıştır.

➤ **Irak Savaşları :** Halit Bin Velid komutasındaki ordu, Irak'a gönderilerek , Hire bölgesi ele geçirilmiş, Fırat nehri çevresindeki kabileler İslamiyet' i kabul etmişlerdir.

➤ **Yermük Savaşı (634) :** Müslümanların Suriye ve Filistin'e doğru hareket ettiğini öğrenen, Bizans İmparatoru Herakliyus, topladığı ordu ile Suriye'ye doğru hareket etmiş, Yermük Irmağı kenarındaki savaşı, Müslümanlar kazanmışlardır.

1* Müslümanların Arabistan Yarımadası dışında aldığı ilk büyük zaferidir.

2* Suriye kapıları , Müslümanlara açıldı.

HZ. Ebu Bekir Döneminin Değerlendirmesi:

- 1· Hz. Ebubekir, Hz. Muhammed'in (as.) ölümünden sonra dağılma tehlikesi geçiren Müslümanları toplamış ve İslâm Devlet otoritesini yeniden sağlamıştır.
- 2· Kur'an'ı kitap haline getirmiştir.
- 3· İslamiyet'in ilk kez Arap yarımadası dışında Suriye,Filistin ve Irak'ta yayılmasını sağlamıştır.

HZ. ÖMER DÖNEMİ (634 - 644):

HZ. Ömer'in halife olarak benimsenmesinde etkili olan unsurlar;

- 1.Hz. Ebu Bekir hastalığında yerine Hz. Ömer'i kendi yerine imam yaptı. Yerine onu vasiyet etti.
- 2.Peygamber de Hz. Ömer'i çok övmüştü.
- 3.Doğruluğu, adaleti ve cesaretini herkes iyi bilirdi.

➤ Hz. Ömer halife olduğu sırada Suriye'de fetih hareketleri devam ediyordu. Hz. Ömer, Suriye'nin fethine önem verdi. Görevlendirdiği birlikler kısa sürede Suriye'nin tamamını, **(Ecnadin Savaşı)** Filistin ve Kudüs'ü fethettiler.

➤ **Sasanilerle** yapılan **Köprü Savaşı'nı** kaybetmeler de **Kadisiye (636), Celula (637) ve Nihavent (642)**savaşlarının kazanılması sonucu sonucunda **İran ve Irak** toprakları Müslümanların eline geçmiş ve **Sasani imparatorluğu yıkılmıştır.**

➤ İslam orduları Hz. Ömer döneminde Azerbaycan, Yukarı Mezopotamya ve **Mısır'ı fethederek** Trablusgarp'a kadar ulaşmıştır.

➤ **HZ.Ömer Dönemi İslam Devleti'nde teşkilatlanma dönemi olmuştur;**

- 1-Fethedilen yerler yönetim birimlerine ayrılarak büyük iller oluşturulmuş, bu illere valiler tayin edilmiştir.
- 2-Mali ve askeri amaçlı ilk Divan teşkilatı kurulmuştur.
- 3-Devlet hazinesi (Beytülmal) kurulmuştur.
- 4-Adli teşkilat kurularak yönetim birimlerine kadılar gönderilmiştir.
- 5-İlk ordu teşkilatı kurulmuştur. Sınırlarda ordugahlar kurularak savunma ve fetih hareketleri kolaylaştırılmıştır.

- 6-Fethedilen bölgelerde yeni şehirler kurularak buralara Müslümanlar yerleştirilmiştir.
- 7-İkta sistemi uygulanmaya başlanmıştır.
- 8-Hicret başlangıç alınarak, Hicri takvim uygulamaya konulmuştur.
- 9- Askeri posta teşkileti kurulmuştur.

Hız Ömer Döneminin Değerlendirmesi :

- 1-Yaşamı süresince sade bir yaşam sürmüş, adalet ve doğruluktan ayrılmamıştır.
- 2-İslamiyet'in en parlak dönemlerindedir.
- 3-Arabistan dışında büyük fetih hareketleri yapılarak, Irak, İran, Horasan, Suriye, Filistin, Mısır ele geçirilmiştir.
- 4-Devletin yönetim, askeri, adalet, siyasi alanlarında örgütlenmesini gerçekleştirmiştir.
- 5-Hz. Ömer, vergisinin azaltılmasını isteyen bir İranlı tarafından, yaralanarak ,644'te şehit oldu.

HZ. OSMAN DÖNEMİ (644 - 656)

Hız Ömer'in atadığı 6+1 kişilik kurulun yaptığı kamuoyu yoklaması sonucu Hız Osman halife seçildi (644). Hız Osman Dönemi'ni; **fetihlerin devam ettiği** ve **iç karışıklıkların yaşandığı** iki döneme ayırabiliriz.

Hız Osman Dönemi'ndeki Fetihler;

- İslam orduları Hız Osman döneminde Horasan ve Toharistan'ı fethederek Ceyhun ırmağına ulaşmış ve İran'ın fethi tamamlanmıştır.
- Ceyhun ırmağını geçen Müslümanlar ilk defa Türklerle karşılaşmışlardır. Kafkasya'ya giren İslam orduları, **Hazar Türkleri** ile yapılan savaşta yenilerek geri çekilmişlerdir.
- Hız Osman döneminde Kuzey Afrika'da Libya'nın ve Tunus fethi tamamlanmıştır.
- **İlk Deniz Savaşları ve Akdeniz Fetihleri gerçekleşti.**
- Hız Osman Döneminde, Suriye valisi Muaviye tarafından **İlk İslam donanması** oluşturuldu.
- Stratejik konumu nedeniyle Girit, Rodos ve Kıbrıs'a seferler düzenlenmiş ve Kıbrıs vergiye bağlanmıştır (649). 653'teki seferle, Müslümanlar Kıbrıs'a yerleşmeye başlamış ve Kıbrıs tehlike olmaktan çıkmıştır.
- 655'te, **Bizans'la ilk deniz savaşı** (Zati's Sevari Savaşı) yapılmış, Bizans yenilgiye uğratılmıştır.
- Girit, Malta ve Rodos adalarına seferler düzenlenmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in Çoğaltılması

Sebepleri;

- 1-Dört Halife Devri'nde sınırların genişlemesine paralel olarak değişik milletler İslâmiyet'i kabul etmişti.
- 2-Farklı dil ve şiveleri kullanan toplumlarda Kur'an-ı Kerim'in değişik okuma şekilleri ortaya çıkmıştı.

Bu durumu önlemek amacıyla Hız Osman döneminde bir heyet kurularak Hız Ebubekir dönemindeki Kur'an nüshası esas alınarak Kur'an-ı Kerim çoğaltılmıştır (651). Çoğaltılan bu nüshalar **Mekke, Basra, Şam, Kûfe ve Mısır** gibi önemli merkezlere gönderilmiş, bir örneği de **Medine'de** kalmıştır.

Not: Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılması ile; hem Kur'an-ı Kerim'in yanlış okunması önlenmiş, hem de yeni Müslüman olan toplumların İslâm'ı esas kaynağından öğrenmeleri sağlanmıştır.

İslâm Devleti'nde huzursuzlukların çıkması ve Hız Osman'ın Şehit edilmesi

Hız Osman Emevi ailesindendi.Hız Osman'ın kendi soyundan olan Ümeyyeoğulları'nı (Emevileri) kayırması ve koruması, onları önemli görevlere getirmesi, hoşnutsuzluğa yol açmıştı. Bazı valilerin kötü uygulamalarına münafıkların kışkırtmaları da eklenince, Mısır, Kûfe, Basra ve Şam' da ayaklanmalar çıkmıştır.

Mısır, Kûfe ve Basralılardan oluşan isyancı bir grup, Medine' ye gelerek Valilerin değiştirilmesine destek olunmasını, Hız Ali, Talha ve Zübeyr'den istemişler , ancak destek bulamamışlardır. Bunun üzerine Hız Osman'ın evini kuşatarak, Halifelikten çekilmesini istemişler, Hız Osman reddedince Kur'an okurken şehit ettiler.

NOT: Bu Olay Müslümanlar arsında görüş ayrılıklarının başlamasına, karışıklığın artmasına, fetih hareketlerinin durmasına yol açmıştır.

Hız Osman Döneminin Değerlendirmesi :

- 1-Hız. Osman döneminde İran, Kafkasya, Afrika'da fetihler sürmüştür,
- 2-İlk donanma oluşturularak, Akdeniz'de stratejik önemi büyük olan Kıbrıs alınmıştır,
- 3-Kur'an çoğaltılarak orijinalliğinin bozulması engellenmiştir.
- 4-Yönetimdeki zayıflığı, kendi soyunu kayırması ve etkili görevlere getirmesi, huzursuzluklara ve İslamiyet'te ilk ayrılıkların oluşmaya başlamasına yol açmıştır.
- 5-İlk kez bir halife isyan sonucu öldürülmüştür.

Hız. ALİ DÖNEMİ (656 - 661)

Hız. Osman'ın şehit edilmesiyle, karışıklıklar başladı. Hız. Ali, kendi taraflarının ısrarı üzerine halifeliği kabul etti. Ancak Emevi (Ümeyyegoğulları) soyundan gelenler, Hız. Osman'ın şehit edilmesinde onun da rolü olduğu ve katillerin hemen yakalanmadığı gerekçesiyle, Hız. Ali'nin halifeliğini tanımadılar. Hız. Ali, karışıklık ve isyanlara neden olan, Hız. Osman döneminde atanmış valileri görevden aldı.

Cemel Vak'ası (Deve Olayı) (656) : Hız. Osman'ın katillerinin cezalandırılması konusu Hız. Ayşe, Talha ve Zübeyr'in başını çektiği bir grup ile halife olan Hız. Ali arasında sorun olmuştur. Hız. Ayşe, Talha ve Zübeyr Hız. Ali'nin Halifeliğini kabul etmediler

İsyancıların cezalandırılmasının zamanı konusundaki anlaşmazlık Müslümanlar arasında iç savaşa neden olmuştur. Hız. Ali olayların yatışması için cezalandırmayı ertelemek istiyordu.

Savaş Hız. Ayşe'nin devesinin etrafında gerçekleştiği için bu olaya **Cemel (Deve) Olayı** denilmiştir.

- 1-Savaşı Hız. Ali kazanmıştır (656).
- 2-Cemel Olayı Müslümanların kendi aralarındaki ilk savaştır.
- 3-Hız. Ali bu olaydan sonra Medine'ye dönmeyerek devlet merkezini Kûfe'ye taşımıştır.

Sıffin Savaşı ve Hakem Olayı (657) :

Emevi soyundan olan Şam valisi Muaviye, Hız. Ali'nin halifeliğini tanımamaktaydı. Mısır valisi Amr-ibn-ül As 'ın da desteğini alarak , Hız. Ali ile Sıffin ovasında karşı karşıya geldi. Savaş Hız. Ali'nin lehinde gelişirken, Muaviye askerleri mızraklarının ucuna Kur'an ayetlerini taktılar. Bu durumda Hız. Ali taraftarları savaşa devam etmediler.

Hakem Olayı

Hız. Ali ile Şam valisi Muaviye arasında ki halifelik anlaşmazlığının, Kur'an hükümleri esas alınarak, iki tarafın seçeceği hakem kurulu tarafından çözülmesi kararlaştırıldı. Buna "**Hakem Olayı**" denir.

Ancak, Muaviye'nin hakemi Amr İbn-Ül-As , Hız. Ali'nin hakemi Ebu Musa El-Eş'ari' yi kandırdı. Hile ile halifeliği Muaviye'ye vermeye çalıştı.

Bu Olay İslam dünyasının üçe böldü:

- 1-Hız. Ali taraftarlarına :**Şii** ,
- 2-Muaviye taraftarlarına :**Emevi**,
- 3-İki tarafı da tanımayanlara :**Hariciler** denildi.

Hız. Ali 'nin Şehit Edilmesi (661) :

Hariciler, İslam dünyasındaki karışıklıklara neden olduklarını düşündükleri, Hız. Ali, Muaviye ve Amr İbn ÜL As'ı öldürmeye karar verdiler. Muaviye kendisine düzenlenen suikastten kaçarak kurtulurken, Amr İbn ÜL As yaralandı.Hız. Ali, sabah namazına giderken zehirli bir kılıçla yaralanarak şehit edildi. 661

Hız Ali Döneminin Değerlendirmesi :

- 1-Hız. Ali iç olaylarla uğraşmak zorunda kaldığından, birliği sağlayıp dış fetihlere girişmemiştir. Bu nedenle dönemi fetihsiz geçmiştir.
- 2-Emevi soyu, iktidarı kaybetmemek için Hız. Ali'nin halifeliğini tanımamıştır.
- 3-Bu dönemde İslam dünyasında, derin ayrılıklar baş göstermiştir.

EMEVİLER DEVLETİ (661 - 750)

Hız. Ali'nin şehid edilmesinden sonra, Muaviye'nin, Şam'da bağımsızlığını ilan edip Emevi devletini kurduğu sırada, Irak'ta bulunan Müslümanlar, Hız. Ali'nin büyük oğlu Hasan'ı Kûfe'de halife seçmişler, Irak-İran-Horasan-Hicaz bölgeleri bunu kabul etmişti.

İki tarafın çatışma olasılığı üzerine, Hasan bazı ön koşullarla halifelikten çekildi. **Buna göre:** Muaviye öldükten sonra halifelik, Hız. Ali'nin küçük oğlu Hüseyin'in olacaktı. Ancak Muaviye sözünde durmamış ve Hasan'ın ölümünden sonra oğlu Yezid'i veliaht belirlemiştir.

Devletin Niteliği Ve Teşkilatlanma :

- Emevilerin ilk halifesi Muaviye'dir.
- Muaviye'den itibaren halifelik babadan oğula geçmeye başlamış, böylece saltanata dönüştürülmüştür.
- Bu dönemde başkent Şam olmuştur.
- Emeviler, Arapları üstün gören bir yaklaşıma sahip olmuşlar, Arap olmayan Müslümanlara değer vermemişlerdir. (**Mevali:** Beyaz köle) Emevi soyuna bağlılık göstermişler, Hız. Ali yanlılarına ve Hız. Muhammed (a.s) soyundan olanlara iyi davranmamışlardır.
- Emeviler, İslam Devleti'ni geliştirmişlerdir. Sasani ve Bizans'tan İslam dini ile çelişmeyen teşkilat ve kurumları almışlar, tam teşkilatlı bir Arap devleti oluşturmuşlardır.
- İslam dinini yaymak için yapılan fetihler aynı zamanda İslam sanatının gelişmesini de sağladı. Çünkü fethedilen ülkelerdeki sanat anlayışı İslam sanatını da etkiliyordu. Bunun sonucunda farklı sanat anlayışlarından oluşan yeni ve daha gelişmiş bir İslam sanatı ortaya çıktı.

NOT: İslam sanatında en büyük gelişme mimari alanında olmuştur. İslam Devleti'nin her yerine camiler, medreseler, köprüler, hanlar, kervansaraylar yapıldı. Mimari eserlerde kubbe ve kemer kavramları Türklerden Araplara geçti.

- Emevi halifesi Abdülmelik, ilk İslam parasını bastırdı. Bu uygulama Müslümanların ekonomik alanda rahat hareket etmelerini sağlamıştır.
- İslamiyet'in ilk yıllarında Arap Yarımadası'nda Arap alfabesi, Mısır ve Suriye'de Eski Yunan alfabesi kullanılmaktaydı. Halife Abdülmelik, resmi yazışmalarda Arap alfabesinin kullanılmasını zorunlu hale getirdi. Böylece Arap alfabesi Arabistan dışında da yaygınlaştı.

NOT: Kur'an-ı Kerim'in dili Arapça olduğu için İslamiyet'in yayıldığı bölgelerde Arapça, konuşma dili olmaya başladı. İslamiyet'i kabul eden Araplar dışındaki milletler, İslamiyeti öğrenirken Arapça'yı da öğrendiler. Böylece Arapça, İslamiyet'le beraber bütün dünyaya yayıldı. Türkçe, Farsça ve daha birçok dile Arapça kelimeler girmiştir.

- Sınırların hızlı bir şekilde genişlemesi üzerine ülke eyaletlere ayrılarak yönetilmiştir. Ülke içerisinde haberleşmenin sağlanması için posta teşkilatı kurulmuştur.
- İslam dünyasında sanayi, fetihler sonucunda ortaya çıktı. Sanayi, tarım ürünlerine dayalı olarak el sanatları üretimiyle başladı. Daha sonra gelişerek imalathanelere dönüştü. Dokuma sanayinde yün, pamuk ve ketenden çeşitli kumaşlar üretildi. Bu kumaşlar, Avrupa'da büyük ilgi görmüştür.

Arap Milliyetçiliği Politikasının Sonuçları

Emeviler Dönemi'nde yöneticilerin uyguladığı Arap milliyetçiliği politikası yüzünden halk **dört sınıfa** ayrıldı:

1-Müslüman Araplar: Bunlar kendilerini Arap olmayan diğer Müslümanlardan üstün tutmuştur.

2-Mevâli: Müslümanlığı kabul etmiş Arap olmayan Müslümanlara azatlı köle manasındaki bu isim verildi. Bunlar Müslüman Arapların üstün tutulmasından rahatsızlık duyuyorlardı. Şu durum, toplumda birlik ve beraberliğin bozulmasında önemli rol oynamıştır.

3-Zımmi: İslam Devleti içinde yaşayan Müslüman olmayan halktır. İslam Devleti'nin kendilerine sağladığı koruma karşılığında devlete vergi ödüyorlardı.

4-Köleler: İslamiyet'in doğuşundan çok daha önceki dönemlere giden kölecilik anlayışını İslamiyet ıslah etme yoluna gitmiştir. Kölelerin hürriyetlerine kavuşturulmasını teşvik etmiştir.

NOT: Emevilerin Arap milliyetçiliği politikası, Türklerin İslamiyet'e girmesini geciktirmiş, İslamiyeti kabul eden milletlerin Emevi yönetiminden memnuniyetsizliklerine neden olmuştur.

Emeviler Döneminde Önemli Gelişmeler :

1-İstanbul'un Kuşatılması : Emeviler, Muaviye döneminde, İstanbul 'u iki defa kuşattılar. (668 - 674) Ancak kuşatmalardan sonuç alamadılar. (Muaviye döneminde) Kuşatmalar sırasında Eyüp El Ensari (Eyüp Sultan) şehit oldu.

2. Kerbela Olayı (680) : Muaviye, ölmeden önce Hz. Hasan'la yapılan anlaşmaya uymayıp oğlu Yezid'i halife ilan etti. Bunu tanımayan, Hz. Ali taraftarları Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye çağırdılar. Yezid'in kuvvetleri Kûfe'ye ulaşmaması için Hz.Hüseyin üzerine ordu gönderdi. Kerbela denilen yerde Yezid taraftarları Hz Hüseyin ve arkadaşlarını şehit ettiler. Bu gelişme tarihe "**KERBELA OLAYI**" adıyla geçmiştir.

Önemi : İslam dünyasında Müslümanlar arasındaki ayrılıklar daha da keskinleşti. Müslümanlar Şiiiler ve Sünniler olmak üzere ikiye ayrıldı.

3.Kuzey Afrika'nın Fethi : Ukbe bin Nafi komutasındaki Emevi orduları, Kuzey Afrika'nın tamamını fethederek, Atlas Okyanusuna kadar ulaştılar. (**Yezid Dönemi**)

4.İspanya'nın Fethi - Kadiks Savaşı (711) (Emevi - Vizigotlar) : Tarık bin Ziyad komutasındaki askeri birlikler,**Septe (Cebelitarık)** boğazını geçip İspanya'ya girmiş, **Kadiks** denilen yerde Vizigotlarla karşılaşmış, Kral Rodrik öldürülerek savaş kazanılmıştır. (**I.Velid dönemi**)

Önemi : İspanya kısa süre içerisinde (takviye gelen Musa bin Nusayr'ın da katkısıyla) fethedildi. Müslümanlar İspanya'ya "**Endülüüs**" demişlerdir.

Puvatya Savaşı (732) (Emevi - Franklar) :

Pirene dağlarını aşarak, Fransa'ya giren Emeviler, Şarl Martel komutasındaki Franklara, **Puvatya'da** yenildiler. (Hişam dönemi)

Önemi : Müslümanların, batı Avrupa'daki siyasi ve askeri ilerleyişi durdu.

5. Türk – Arap ilişkileri: Hz. Osman döneminde Horasan ve Harezm'i ele geçiren Müslümanlar, Ceyhun nehrine ulaşmış ve Türkler ile karşı karşıya gelmişlerdi. Bu dönemde Kök Türk Devleti yıkılmış, Türgişler Devleti kurulmuştu. Türkler ile Araptar arasındaki en büyük çatışmalar Emeviler Dönerni'nde olmuştur. Kuteybe bin Müslim yönetimindeki İslam orduları bütün Maveraünnehir'e egemen oldular (715).

NOT: Emevilerin Türklere karşı başarılı olmalarında Türkler arasında siyasi birliğin olmamasının etkisi büyüktür.

Emevilerin Yıkılış Nedenleri :

1-Emevilerin Arapları üstün tutup, Arap olmayan Müslümanları küçümsemesi. (Mevali)

2-Devlet görevlerine ve komutanlıklara kendi soyundan yani sadece Emevi olanları getirmeleri.

3-Hz. Ali yanlılarına ve Hz. Muhammed (sav) soyuna iyi davranmamaları. * Bu nedenle halifeliliği ele geçirme mücadelesine girmişlerdir. (Şiiilerin ve Abbasoğullarının çalışmaları)

4-Fetihlerin durmasıyla , ganimet ve vergi gelirlerinin azalması. (Ekonomik Sıkıntı)

5-Vergilerin artırılmasıyla, halkın zor duruma düşmesi. (Yönetime tepki)

6-Yönetim ve ordu disiplininin bozulması.

Emevi yönetimine karşı ilk başkaldırı Horasan'da başladı. Horasan'da Türk asıllı Ebu Müslim adlı bir komutanın başlattığı bu ayaklanma, Irak ve İran'a yayıldı. Emevilere karşı oluşturulan muhalefetin öncülüğünü Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın soyundan gelenler yapmaktaydı. Bu ayaklanmalar, Ebu'l Abbas Abdullah'ın Kûfe'de Ebu Müslim tarafından halife ilan edilmesiyle son buldu. Mısır'a kaçan son Emevi halifesi II. Mervan öldürüldü. Böylece Emevi Devleti sona erdi (750).

ENDÜLÜS EMEVİLERİ (756 – 1031)

Abbasilerin halifeliklerini ilan etmesinden altı yıl sonra Emevi ailesinden Abdurrahman İspanya'ya geçti. Buradaki Müslümanlar Abdurrahman'a bağlılıklarını bildirince İspanya'da yeni bir devlet kuruldu (756).

- Endülüs Emevi Devleti buldukları coğrafya gereği toprak genişletme, fetih yapmaktan çok ,bilim ,kültür,sanat alanlarında çalışmalar yaptılar ve bu konularda oldukça ileri gittiler. Başkenti Kurtuba olan büyük bir bilim,kültür,sanat merkezi durumuna geldiler.
- Avrupa'dan birçok öğrenci Endülüs'e gelerek öğrenim yapıyorlardı. Avrupalılar birçok şeyi de Endülüs Emevilerinden öğrendiler. Bu durum İslâm Medeniyetinin Avrupalılar tarafından tanınmasında önemli rol oynamıştır. Avrupa kültür ve medeniyetinin oluşumunda Endülüs Emevileri'nin katkısı tartışılmaz bir gerçektir.

III.Abdurrahman döneminde en güçlü zamanını yaşayan Endülüs Emevi Devleti iç karışıklıklar ve Hıristiyan İspanya krallıklarının baskıları sonucunda yıkıldı. Endülüs Emevileri'nin yerine birçok beylik kuruldu. Bunlar arasında en önemlisi Beni Ahmer Devletidir.

NOT: İslam tarihinde aynı anda Abbasiler, Fatimiler ve Endülüs Emevilerinde olmak üzere üç halife ortaya çıktı

BENİ AHMER DEVLETİ (1031 – 1492)

Endülüs Emevileri yıkılınca başkenti Gırnata olarak kurulan bir beyliktir. Bir bakıma Endülüs Emevileri nin devamı da sayılabilir. Başkenti Gırnata olduğu için bu devlete "**Gırnata İslam Devleti**" de denmektedir. Beni Ahmer Devleti döneminde de İspanya da Müslümanlar yüksek bir kültür, sanat, bilim merkezi olmaya devam etmiştir.

Kuzeydeki Hıristiyan krallıklar güçlenince Beni Ahmer Devleti daha fazla varlığını sürdürmedi ve yıkıldı. (1492)

NOT: Yaklaşık 800 yıl süren İslam hakimiyeti bu şekilde sona ermiş oldu. Hıristiyan İspanyollar işgal ettikleri yerde her şeyi yakıp yıktılar, Müslümanları ve Yahudileri öldürmeye başladılar. Osmanlı Devleti zor durumda kalan Müslüman ve Yahudilere yardım etti. Oruç Reis ve Hızır Reis komutasındaki gemiler İspanya da birçok Yahudi ve Müslümanı ölümden kurtardı.

ABBASİLER (750 - 1258)

Ebu Müslim'in, Emevi Devletini yıkarak Küfe'de Ebul Abbas'ı halife ilan etmesiyle Abbasi Devleti kuruldu. Abbasi halifesi Ebu'l Abbas Abdullah, Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın soyuncandır. Bu nedenle devletin adı Abbasi Devleti oldu. Ebu'l Abbas Abdullah Emevi sülalesinden olan muhaliflerini etkisiz hale getirerek otoriteyi sağladı. Daha sonra halife olan Ebu Cafer Mansur, devletin başkentini Küfe'den kendi kurduğu Bağdat'a taşıdı.

Abbasiler Döneminde Türklerle ilişkilerin Gelişmesi

- Abbasilerin en parlak dönemi Harun Reşid dönemidir (786- 809). Harun Reşid'ten sonra yerine sırasıyla oğulları Emin, Memun ve Mutasım halife oldular.
- Emeviler Döneminde sürekli olarak Araplarla savaşan Türkler, Abbasiler Dönemi'nde İslamiyeti benimsemeye başladılar.Çünkü Abbasiler, Emeviler gibi Arap milliyetçiliği yapmadılar. Türklere ve Arap olmayan Müslümanlara karşı iyi davrandılar. Onların bu siyasetleri sonucu Talas Savaşı'ndan sonra Türkler arasında İslamiyet hızla yayıldı.

Talas Savaşı (751) (Müslüman Araplar - Çinliler) :

Doğudan batıya ilerleyen Çinliler ile , Ön-Asya' dan doğuya ilerleyen Müslüman Araplar (Abbasiler), Talas ırmağı kıyılarında savaştılar. Bu savaşta, Orta Asya'nın Çin egemenliğine girmesini istemeyen, Karluk ve Yağma Türkleri, Müslüman Arapların (Abbasilerin) yanına geçmişler ve savaşta Abbasilerin kazanmasını sağlamışlardır.

Önemi :

1- Orta Asya'nın Çin egemenliğine girmesi engellenmiştir.

2-Türkler, bu savaştan sonra guruplar halinde İslamiyet'i kabul etmeye başlamışlardır.

- Özellikle Mutasım döneminde Türkler, önemli devlet makamlarına ve ordu komutanlıklarına getirildiler. Mutasım, Türklerin Araplarla karışık savaşçı özelliklerini yitirmemelerini sağlamak amacıyla Türklerin yerleşmesi için **Samarra** şehrini inşa ettirdi. Bu şehir, Abbasilere 56 yıl başkentlik yapmıştır.

***NOT:** Abbasi halifelerinden Mutasım'ın Türkleri yerleştirmek için Samarra şehrini kurması Türklere verdiği öneme kanıt olarak gösterilebilir.*

- Samarra şehrine yerleştirilen Türklerin bir kısmı da Bizans İmparatorluğu'na karşı Anadolu'nun güneyinde (Maraş, Diyarbakır, Malatya, Adana) **Avasım hattına** yerleştirildi. Şehirlere yerleşen Türkler, Bizans'a karşı Müslümanları savunmak için savaştılar ve çıkan isyanların bastırılmasında Abbasilere yardımcı oldular
- Afşin idaresindeki İslam ordusu, Bizans'ı yenilgiye uğratmıştı. Bu zaferden sonra da Eskişehir'e kadar seferler düzenlendi. Abbasiler Dönemindeki bu gelişmeler, Türklerin Abbasi Devleti içerisinde ve İslam dünyasında önemlerinin artmasında etkili olmuştur.

Abbasilerin Yıkılması

Mutasım'ın ölümünden sonra Abbasiler giderek zayıflamaya başladılar. IX. yüzyılın ortalarından itibaren bu zayıflama ve merkezi otoritenin kaybolması üzerine İhanlılar Devleti'nin hükümdarı Hülagu Han, 1258 yılında Bağdat'ı işgal ederek siyasi alanda güçlü bir varlık gösteremeyen Abbasi Devleti'ni ortadan kaldırmıştır. Moğol tehlikesinden kaçıp Memlük sultanı Baybars'a sığınan Abbasi soyundan gelen kişiler iyi karşılanmış, halifelik Memlüklerin himayesinde sürdürülmüştür.

***Not :** Bağdat'taki Moğol baskısından kaçan Abbasi soyundan olanlar, Mısır'a yerleşmişler ve Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethine kadar halifeliklerini sürdürmüşlerdir. (1517) Halifelik makamı Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı Devletine geçmiştir.*

Abbasi topraklarının bulunduğu yerlerde birçok devlet kuruldu. Devletin doğusunda ve batısında görünüşte Abbasilere bağlı "**Tavaif-i Mülük**" denilen küçük devletler ortaya çıkmıştır.

Tavaif-i Mülük'ler:

Kuzey Afrika' da : 1- İdrisoğulları (Fas), 2- Aglebiler (Tunus, Cezay-ir, Sicilya), 3- Tolunoğulları (Mısır), 4- Fatımiler (Tunus, Mısır, Sicilya,Sardunya), 5- İhşidiler (Akşitler) (Mısır).

İran ve Horasan ' da : 1-Tahiroğulları (İran ve Horasan), 2- Saffariler (İran), 3- Samanoğulları (Horasan , Maveraünnehir), 4- Büveyhoğulları(İran,İrak)

***NOT :** Bu devletlerden Büveyhoğulları, 945 yılında Bağdat'ı işgal ederek halifeyi baskı altına aldı. Gazneli hükümdan Mahmut, Abbasi halifesini bu baskıdan kurtararak halifeden "sultan" unvanını aldı.*

Siyasi Yönden Emeviler ile Abbasiler Arasındaki Farklar

1-Emeviler Dönemi'nde fetih hareketleri artmış ve sınırlar Fransa'ya kadar genişlemiştir. Abbasiler ise sınırların korunmasına, bilim ve düşünce hayatının gelişmesine önem vermişlerdir.

2-Emevilerin kurduğu büyük eyaletler, Abbasiler tarafından yönetimi kolaylaştırmak için küçük illere bölünmüştür.

3-Emeviler devlet yönetiminde Arap olmayan Müslümanları tercih etmezken, **Abbasiler** bu politikadan vazgeçerek yönetimde ağırlıklı olarak **İranlıları**, askerlik alanında ise **Türkleri** tercih etmişlerdir.

Abbasiler Döneminde İslâm Kültür ve Medeniyeti

Bu divanların bazıları ve görevleri şunlardır:

1-Divan-ı İnşa: Devletin yazı işlerini yürütmüştür.

2-Divan-ı Mezalim: Adalet işlerine bakmıştır.

3-Divanü'l Ceys: Askerlik işleriyle ilgilenmiştir.

4-Divan-ı Beytü'l Mal: Devletin, gelir ve giderleri ile ilgilenmiştir.

İslâm devleti'nin Başlıca Gelir Kaynakları :

- 1-Zekat ve Sadaka :** Zengin Müslümanların mallarının 1/40 ını yoksullara dağıtmasıdır.
- 2-Öşür :** Müslüman çiftçilerden alınan 1/10 oranındaki Ürün vergisidir.
- 3-Haraç :** Gayri Müslimlerden (Müslüman Olmayanlar) alınan arazi vergisidir.
- 4-Cizye (Sağlık-Kafa- Kelle vergisi) :** Gayri Müslimlerden askerlik bedeli olarak alınan vergidir. Kadınlardan, çocuklardan,yaşlılardan,hastalardan alınmazdı.
- 5-Ganimet :** Savaşlarda elde edilen ganimetlerin 1/5 'i doğrudan devlet hazinesine giderdi.
- 6-Maden, Orman, Tuzla, Otlak gelirleri.**
- 7-Bağlı devlet ve beyliklerin gönderdiği vergi ve hediyeler.**

İslâm Devleti'nin başkentleri

- 1-Peygamber ve Dört Halife Dönemi'nde : Medine
- 2-Hz. Ali Dönemi'nde : Kûfe
- 3-Emeviler döneminde : Şam
- 4-Abbasiler döneminde : Bağdat

2. KONU: TÜRK VE İSLAM BİLGİNLERİ

İslam dünyasında, dini ilimler ve fen bilimleri birbirinden ayrı düşünülmeyp tam aksine birbirini tamamlayan bilimler olarak kabul edilmiştir. Sadece öğrenmede ve araştırmada kolaylık sağlamak amacıyla bilimler, kendi arasında İslami, sosyal ve fen bilimleri şeklinde gruplandırılmıştır:

İslami Bilimler

Kur'an-ı Kerim'in ve İslam dininin doğru biçimde anlaşılması için yapılan çalışmalar sonucunda İslami bilimler doğdu. Bu bilimler şunlardır:

Tefsir:Kur'an-ı Kerim'i açıklayan ve yorumlayan bilimdir. Bu bilimle uğraşanlara müfessir denir. En ünlü müfessirler; Taberi, Zemaşeri, İbn-i Mesud'tur.

Hadis: Hz. Muhammed(sav)'in Müslümanları aydınlatmak için söylediği sözlere **hadis** denilir. Bu konularla ilgili bilime de **hadis bilimi** adı verilir. Hadis, Kur'an-ı Kerim'den sonra İslam dininin **ikinci ana kaynağıdır**. Hadis bilimiyle uğraşanlara **muhaddis** denir. En ünlü muhaddisler Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbn-i Mâce ve Nesai'dir.

Fıkıh:İslam hukukudur. Bu bilimle uğraşanlara **fakih**, fakihlerin verdikleri kararlara **fetva** denilmiştir. En ünlü fakihler Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafi, İmam Ahmet bin Hanbel'dir

Kelâm:Allah'ın birliğini, sıfatlarını, peygamberlik ve ahiretle ilgili konuları akıl ve mantık yoluyla ispat eden bilimdir.İmam Maturidi , İmam Eş'ari'dir.

Tasavvuf:Allah'ı tanımayı ve ona kalp yoluyla yakınlaşmayı amaç edinen ilim dalıdır. En önemli mutasavvıflardan biri de Muhyiddin İbni Arabi'dir.

Sosyal ve Fen Bilimleri

Müslümanlar İran, Suriye, Mısır ve Orta Asya'yı fethettiklerinde astronomi, tıp, matematik, felsefe gibi bilimlerle karşılaştılar. Müslümanlar bu bilim dallarını Arapçaya yapılan tercümele vasıtasıyla tanıdılar. Özellikle Abbasiler Dönemi'nde bilimsel çalışmalarda önemli ilerlemeler görüldü.

Tarih:İslam tarihçileri, İslam tarihinin yanı sıra dünya tarihi ile ilgili eserler de verdiler. En ünlü tarihçiler; **Taberi**, İbnü'l Esir, Mesudi' ir.

Coğrafya: İslam ülkelerinin sınırları genişledikçe bu ülkeleri gezen seyyahlar ve bilim insanlarının sayısı arttı. Bu seyyah ve bilim adamları gezip gördükleri yerler hakkında kitaplar yazdılar. Bunlar arasında coğrafya alanında eser veren Mesudi, İbn-i Fadlan ve İdrisi en ünlü isimlerdir.

Astronomi: İslam dünyasında astronomiyle ilk olarak **Fezâri** ilgilendi. **Usturlap** adı verilen bir aletle yıldızların hareketlerini izleyerek, Güneş ve Ay tutulmalarının zamanını tahmin etti. Gece ve gündüzün kısalıp uzamasını gösteren

cetveller hazırladı. El Harizmi ise astronomi cetvelleri hazırlayarak yıldızların hareketlerini izledi. Yine bu dönemde astronomi ile ilgili çalışmaların yapıldığı rasathaneler kuruldu.

Felsefe: İslam dünyasında felsefe bilimi, ilk Çağ Yunan eserlerinin incelenmesiyle başladı. Eski Yunan filozoflarının görüşleri temel alınarak yeni görüşler ortaya konuldu. Buna bağlı olarak İslam felsefesi geliştirildi. En ünlü İslam felsefecileri; Kindi, Farabi, İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd'dür. **Farabi'ye ikinci öğretmen anlamında "Muallim-i Sani" denilmiştir. (Birincisi Aristo kabul edilir.)**

Kimya: İslam dünyasında bilinen en ünlü kimyacı **Câbir**'dir. Kendisi ilk hassas teraziyi kullanmış, çeşitli madenlerin alaşımlarıyla yapay altın yapmaya çalışmıştır. Kumaş ve deri boyama yöntemlerini geliştirmiştir.

Fizik: Bugünkü fiziğin ışık bilimi sahasında, temel olarak ne görülüyorsa ilk kez ortaya koyan, İslam dünyasının ünlü fizik alimi **İbnü'l-Heysem**, 960-1039 yılları arasında yaşamıştır.

Matematik: Araplar, Hint rakamlarını alarak matematikte kullandılar. Bu dönemde cebir ve logaritma ile ilgili birçok kural oluşturuldu. Trigonometri ve geometri alanlarında da birçok eser verildi. Bu eserlerden **Harizmi**'nin **Hisabe'l-Cebr** adlı eseri, Avrupa dillerine çevrildi ve Avrupa'daki üniversitelerde yıllarca okutuldu.

Tıp ve Eczacılık: Bu alanda en ünlü bilim adamları İbn-i Sina ve Errazi idi. **İbn-i Sina**'nın **El Kanun Fi't-tıp** adlı eseri 500 yıl süreyle Avrupa'da temel tıp kitabı olarak okutuldu, İbn-i Sina Avrupa'da **Avicenna** adıyla tanındı. Errazi'nin çiçek ve kızamık hastalıklarının konu edindiği eserleri de Avrupa'da okutuldu, İslam bilim adamları birçok hastalığın tedavisi için çeşitli bitkilerden ilaçlar yaptılar.

4.ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME SORULARI (etkinliği)

KLASİK SORULAR

1)-İslamiyetin doğuşu sırasında Arap Yarımadası'nda siyasal birliğin sağlanamamasının nedenlerini yazınız.

Cevap :

- 1-Arapların kabileler halinde yaşamaları,
- 2-Göçebe kabiller arasında kan davaları ve rekabet
- 3-Arabistan'da çok değişik dini inanışların benimsenmiş olması,
- 4-Bizans ve Sasani İmparatorluklarının baskılarının sürmesi.

2)-İslamiyetin doğuşu sırasında Arap Yarımadasındaki dini yapı ve inanışlar hakkında bilgi veriniz.

Cevap :

İslamiyet'ten önce , Arapların büyük çoğunluğu **puta tapıcıydı**. Her kabilenin kendine özgü putu bulunurdu. Kabe, Araplarca kutsal sayılırdı. Burada Arap kabilelerinin putları bulunurdu. En önemli putları "**Hübel-Lat-Menat-Uzza**"dır.Araplar putları ziyaret için Kabe'ye gelirler ve kurban keserlerdi. Ziyaret zamanlarında kabileler arası çatışmalar yapılmazdı. Bu nedenle bu zamana "**Haram Ayları**" denilmiştir. (Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Recep)**Putu tapıcılık** yanında, **Mecusilik** (Zerdüştlük), **Musevilik**, **Hristiyanlık** gibi dinler de yaygındı. Ayrıca Hz.İbrahim'in dinine inananlar da vardı.Bunlara "**Hanif**" denilmiştir.

3)- **Mekkelilerin İslâmiyet'e karşı çıkmalarının sebepleri nelerdir?**

Cevap :Zenginlerin ekonomik çıkarlarını kaybetmekten korkmaları, İslâmiyet'in puta tapıcılığı reddetmesi,İslâmiyet'in insanları köle ve soylu ayrımı yapmadan eşit kabul etmesi, Mekkelilerin geleneklerine bağlı olmaları,İslâmiyet'in öldükten sonra dirilme inancını getirmesi, İslamiyet'in kabile üstünlüğü anlayışını ve kötü alışkanlıkları reddetmesi

4)-**Akabe Biatları hakkında bilgi veriniz.**

Cevap : Medine'deki Hazreç kabilesinden altı kişi, Hac için Mekke'ye geldiklerinde Hz. Muhammed(SAV)'le görüşmeleri sonucu, İslamiyeti kabul etmişler, dönüşlerinde Medine'de İslamiyet'i yaymaya başlamışlardır. Bunun sonucunda 621 'de bir grup Medine'li, Mekke yakınlarında ki Akabe'de Hz.Muhammed(SAV)'le görüşmüş, ona bağlı kalacaklarına ve sözlerini tutacaklarına söz vermişlerdir. Bu olaya "**I. Akabe Biatı**" denilir.

622 ' de bir grup Medine'li daha, Hz.Muhammed (SAV)'le Mekke yakınlarında ki Akabe'de yeniden görüşmüş, İslamiyet'in buyruklarını yerine getireceklerine , Hz.Muhammed(SAV)'i koruyacaklarına söz vermişler ve onu Medine'ye davet etmişlerdir. Bu olaya da "**II.Akabe Biatları**" denilir.

5)- **Hicretin sonuçları hakkında bilgi veriniz**

Cevap :

- 1-Hz.Muhammed (sav) ve Müslümanlar , Mekkelilerin baskısından kurtuldu.
- 2-Hicret olayı ile İslamiyet'in yayılışı hızlandı
- 3-Medine Emirnamesi (Anayasası) hazırlanarak uygulamaya koyuldu ve ilk İslam Devletinin temelleri atıldı.
- 4-Hz.Muhammed (sav), Medine'deki Arap ve Yahudi kabileleriyle görüşerek toplumsal barışı sağladı. Yahudilerle **Vatandaşlık Antlaşması (Medine Sözleşmesi)** imzalandı.
- 5- Hicret, Hicri takvime başlangıç olmuştur.

6)- **Hz. Muhammed döneminde gerçekleşen Medine Sözleşmesi (vatandaşlık antlaşması) hakkında bilgi veriniz.**

Cevap: Hz. Muhammed (SAV), Hicret'ten sonra Medine'de yaşayan Müslümanlar, henüz Müslüman olmayan Araplar ve Yahudiler arasında geçerli olan bir "**Vatandaşlık Antlaşması**" yapılmasını sağladı. **Bu antlaşmaya göre;**

- Medine'de yaşayanlar herhangi bir saldırıya karşı şehri birlikte savunacaklardı.
- Yahudiler Müslümanların yararlandığı her türlü haktan yararlanacaklar, ibadet ve ayinlerini serbestçe yerine getirebileceklerdi.
- Yahudiler ve Medine'deki Arap kabileler, aralarında sorun çıkarsa Hz. Muhammed (SAV)'e başvuracaklardı.

7)- **Bedir savaşının sebep ve sonuçları hakkında bilgi veriniz.**

Cevap : Nedeni :Mekkelilerin, Medine'de ki Müslümanlara ekonomik baskı yapmaları ve Müslümanların Mekke'de ki mallarının yağmalanması üzerine, Müslümanlar Suriye'den Mekke'ye dönen bir Kureyş kervanını ele geçirmek istediler. Bu kervanın gelirleriyle Mekkeliler Müslümanlara savaş açmayı düşünüyorlardı.

Sonuçları:

- 1-Bedir, Müslümanların ilk savaşı ve ilk başarısıdır.
- 2-Hz.Muhammed(SAV)'in dini ve siyasi gücü artmıştır. Putperest kalan Medineliler de İslamiyet'i kabul etmişlerdir.
- 3- Hz.Muhammed(SAV)'in esirler, yaralı düşman askerlerinin durumu ve ganimet'le ilgili uygulamaları, İslam Savaş Hukuku'na temel oluşturmuştur.
- 4-Vatandaşlık Antlaşmasına uymayan Beni Kaynuka Yahudileri Medine'den çıkarıldı.

8)- **Uhut savaşının sebep ve sonuçları hakkında bilgi veriniz.**

Cevap : Nedeni : Mekkelilerin, Bedir savaşı yenilgisinin öcünü almak ve kervan yollarının güvenliğini sağlamak istemesi.Peygamberimiz, 3000 kişi ile gelen Mekkelerin karşısına, kendi tersini istemesine rağmen, çoğunluğun isteği ile 900 kişi ile Uhut Dağı eteklerinde çıktı.

Sonuç :

- 1-Mekkeliler, yenilgiye uğratmalarına rağmen, Müslümanları yok edememişlerdir.
- 2-Müslümanlar Hz Peygamber'e itaat etmenin önemini anladılar.
- 3-Mekkeliler Müslümanları tek başlarına yenemeyeceklerini anladılar.
- 4-Vatandaşlık Antlaşmasına uymayan Beni Nadir Yahudileri'de Medine'den çıkarıldılar.

9)- Hendek savaşının sebep ve sonuçları hakkında bilgi veriniz.

Cevap : Nedeni :Hayber'de bulunan Yahudilerin, Mekkeliler ve çevre kabilelerle ittifak oluşturarak, Müslümanları yok etmek istemeleri.

Sonuç :

- 1-Mekkelilerin saldırı gücü tükenmiş ve savunmaya çekilmişlerdir.
- 2-Müslümanların son savunma savaşıdır.Saldırı sırası Müslümanlara geçmiştir.
- 3-Mekkelilerle işbirliği yapan son Yahudilerde Medineden kovuldu. (Kureyza Kabilesi)

10)- Hudeybiye antlaşması hakkında bilgi veriniz.

Cevap: Hz. Muhammed(SAV), Müslümanlarla birlikte Kabe'yi ziyaret etmek üzere yola çıkmış, ancak Kureyşliler kuvvet göndererek, Müslümanların Mekke'ye girişine engel olmuşlardır. Bunun üzerine Hudeybiye denilen yerde, taraflar arasındaki görüşmelerden sonra antlaşma imzalanmıştır.

Maddeleri :

- 1-Müslümanlar Kabe'yi ertesi yıl ziyaret edebilecekler ve üç günden fazla kalmayacaklar
- 2-Mekke'li bir kimse İslamiyet'i kabul edip, Hz.Muhammed (SAV)'in yanına sığınırsa, velisinin isteği üzerine geri verilecek, fakat bir Müslüman Mekke'ye sığınırsa geri verilmeyecek.
- 3-Taraflardan her ikisi de istedikleri kabilelerle anlaşma yapabilecekler, fakat askeri yardım yapmayacaklardı.
- 4-İki taraf birbirleriyle on yıl savaşmayacaklardı.

Önemi :

- 1- Mekkeliler, Müslümanların siyasi varlığını resmen (Hukuken) kabul ettiler.
- 2- Barış ortamının oluşması İslamiyet'e geçişi hızlandırdı.
- 3- Antlaşmanın 2.Maddesinin Müslümanların aleyhine olduğu düşünülmüş fakat sonradan lehimize olduğu anlaşılmıştır.
- 4- Kervanların artık rahatça geçmesi üzerine Medine'de ticari hayat canlanmıştır.

11)- Mekke'nin Fethinin sebep ve sonuçları hakkında bilgi veriniz.

CEVAP : Nedeni :

- 1-Kureyşliler, Hudeybiye antlaşması koşullarını, kendi taraflarında olan bir kabileyi destekleyerek bozdular.
- 2-Kureyşlilerin Müslümanlar aleyhindeki etkinliklerinin sona erdirilmek istenmesi
- 3-Kabe'nin putlardan temizlenmek istenmesi.

Önemi :

- 1-İslamiyet'in yayılmasını hızlandırmıştır.
- 2-Arap yarımadasının fethine ortam hazırlamıştır.
- 3-Kabe, putlardan temizlenmiştir.
- 4-Peygamberimiz şehri yağmalatmamış ve bu da Mekke'de İslâm'ın yayılmasını sağlamıştır

12)- Cemel Vak'ası (Deve Olayı) hakkında bilgi veriniz.

Cevap: Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılması konusu Hz. Ayşe, Talha ve Zübeyr'in başını çektiği bir grup ile halife olan Hz. Ali arasında sorun olmuştur. Hz. Ayşe, Talha ve Zübeyr Hz. Ali'nin Halifeliğini kabul etmediler

İsyancıların cezalandırılmasının zamanı konusundaki anlaşmazlık Müslümanlar arasında iç savaşa neden olmuştur. Hz. Ali olayların yatışması için cezalandırmayı ertelemek istiyordu.

Savaş Hz. Ayşe'nin devesinin etrafında gerçekleştiği için bu olaya **Cemel (Deve) Olayı** denilmiştir.

- 1-Savaşı Hz. Ali kazanmıştır (656).
- 2-Cemel Olayı Müslümanların kendi aralarındaki ilk savaştır.
- 3-Hz. Ali bu olaydan sonra Medine'ye dönmeyerek devlet merkezini Kûfe'ye taşımıştır.

13)- Hakem Olayı hakkında bilgi veriniz.

Cevap: Hz. Ali ile Şam valisi Muaviye arasında ki halifelik anlaşmazlığının, Kur'an hükümleri esas alınarak, iki tarafın seçeceği hakem kurulu tarafından çözülmesi kararlaştırıldı. Buna "**Hakem Olayı**" denir.

Ancak, Muaviye'nin hakemi Amr İbn-Ül-As , Hz. Ali'nin hakemi Ebu Musa El-Eş'ari' yi kandırdı. Hile ile halifeliği Muaviye'ye vermeye çalıştılar.

Bu Olay İslam dünyasının üçe böldü: Hz. Ali taraftarlarına :**Şii** , Muaviye taraftarlarına :**Emevi**, İki tarafı da tanımayanlara :**Harciler** denildi.

14)- Kerbela Olayı hakkında bilgi veriniz.

Cevap: Kerbela Olayı (680) : Emevi hükümdarı Muaviye, ölmeden önce Hz. Hasan'la yapılan anlaşmaya uymayıp oğlu Yezid'i halife ilan etti. Bunu tanımayan, Hz. Ali taraftarları Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye çağırdılar. Yezid'in kuvvetleri Kûfe'ye ulaşmaması için Hz.Hüseyin üzerine ordu gönderdi. Kerbela denilen yerde Yezid taraftarları Hz Hüseyin ve arkadaşlarını şehit ettiler. Bu gelişme tarihe "**KARBELA OLAYI**" adıyla geçmiştir.

Önemi : İslam dünyasında Müslümanlar arasındaki ayrılıklar daha da keskinleşti. Müslümanlar Şiiiler ve Sünniler olmak üzere ikiye ayrıldı.

15)- Endülüs Emevileri'nin Avrupa kültürel ve bilimsel yapısına Etileri hakkında bilgi veriniz.

Cevap: Endülüs Emevi Devleti buldukları coğrafya gereği toprak genişletme, fetih yapmaktan çok ,bilim ,kültür ,sanat alanlarında çalışmalar yaptılar ve bu konularda oldukça ileri gittiler. Başkenti Kurtuba olan büyük bir bilim,kültür,sanat merkezi durumuna geldiler.Avrupa'dan birçok öğrenci Endülüs'e gelerek öğrenim yapıyorlardı. Avrupalılar birçok şeyi de Endülüs Emevilerinden öğrendiler. Bu durum İslâm Medeniyetinin Avrupalılar tarafından tanınmasında önemli rol oynamıştır. Avrupa kültür ve medeniyetinin oluşumunda Endülüs Emevileri'nin katkısı tartışılmaz bir gerçektir.

16)- Abbasiler döneminde Türk-Arap ilişkileri hakkında bilgi veriniz.

CEVAP: Emeviler Döneminde sürekli olarak Araplarla savaştan Türkler, Abbasiler Dönemi'nde İslamiyeti benimsemeye başladılar. Çünkü Abbasiler, Emeviler gibi Arap milliyetçiliği yapmadılar. Türklerle ve Arap olmayan Müslümanlara karşı iyi davrandılar. Onların bu siyasetleri sonucu Talas Savaşı'ndan sonra Türkler arasında İslamiyet hızla yayıldı.

Özellikle Mutasım döneminde Türkler, önemli devlet makamlarına ve ordu komutanlıklarına getirildiler. Mutasım, Türklerin Araplarla karışık savaşçı özelliklerini yitirmemelerini sağlamak amacıyla Türklerin yerleşmesi için **Samarra** şehrini inşa ettirdi. Bu şehir, Abbasilere 56 yıl başkentlik yapmıştır. Samarra şehrine yerleştirilen Türklerin bir kısmı da Bizans İmparatorluğu'na karşı Anadolu'nun güneyinde (Maraş, Diyarbakır, Malatya, Adana) **Avasım hattına** yerleştirildi. Şehirlere yerleşen Türkler, Bizans'a karşı Müslümanları savunmak için savaştılar ve çıkan isyanların bastırılmasında Abbasilere yardımcı oldular. Afşin idaresindeki İslam ordusu, Bizans'ı yenilgiye uğratmıştı. Bu zaferden sonra da Eskişehir'e kadar seferler düzenlendi. Abbasiler Dönemindeki bu gelişmeler, Türklerin Abbasi Devleti içerisinde ve İslam dünyasında önemlerinin artmasında etkili olmuştur.

AŞAĞIDAKİ KAVRAMLARI TANIMLAYINIZ.

Mecusilik : Mecusilik, mecus dinine ait inanç ve akidelere dayalı tutum ve davranışların bütünü; temel akideleri ateşe (ışık) tapmak olan Zerdüştilik, Mithraiclik, Zurvailik, Manilik ve Mazdekilik gibi çeşitli fırka ve mezheplerin ortak adı. Mecusiler, ateşe tapan, nur ile karanlığı iki hayır ve şer kaynağı olarak kabul eden topluluk.

Haniflik : Hz. İbrahim'in (as) dinine inanan kişilere hanif denir. Hanifler; Allah'ın birliğine inanır, puta tapıcılığı reddeder ve Kureys'in puta tapıcılıkla ilgili yanlış gelenek ve inanışlarına karşı çıkarlar.

Skolastik : inanç ve bilgiyi kilise ile özellikle Aristo'nun bilimsel sistemini uyumlu biçimde birleştirmeye çalışan Orta Çağ felsefesi.

Putperest : Puta tapan.

Bedevi : Arabistan'da göçebe yaşayanlara verilen ad.

Aforoz : bir Hıristiyanı dinden çıkarma ve toplum dışına itme,

Enterdi: kralıyla birlikte bir ülkenin tamamının cezalandırılması,

Endülüjans: Hıristiyanların günahlarından kurtulmaları için, papalar tarafından satışa konulan af kağıdı,

HALİFE : Hz Muhammed (SAV)'den sonra O'nun vekili olarak, Müslümanların lideri olan kişilere verilen isimdir.

Zimmi: İslam Devleti içinde yaşayan Müslüman olmayan halktır. İslam Devleti'nin kendilerine sağladığı koruma karşılığında devlete vergi ödüyorlardı.

Mevâli: Müslümanlığı kabul etmiş Arap olmayan Müslümanlara azatlı köle manasındaki bu isim verildi. Bunlar Müslüman Arapların üstün tutulmasından rahatsızlık duyuyorlardı. Şu durum, toplumda birlik ve beraberliğin bozulmasında önemli rol oynamıştır.

Tavaif-i Mülük: Abbasi Devleti yıkıldıktan sonra Abbasi devleti topraklarında ortaya çıkan küçük devletçikler.

Divan-ı İnşa: Devletin yazı işlerini yürütmüştür.

Divan-ı Mezalim: Adalet işlerine bakmıştır.

Divanü'l Ceş: Askerlik işleriyle ilgilenmiştir.

Divan-ı Beytü'l Mal: Devletin, gelir ve giderleri ile ilgilenmiştir.

Zekat ve Sadaka : Zengin Müslümanların mallarının 1/40 ını yoksullara dağıtmasıdır.

Öşür : Müslüman çiftçilerden alınan 1/10 oranındaki ürün vergisidir.

Haraç : Gayri Müslimlerden (Müslüman Olmayanlar) alınan arazi vergisidir.

Cizye (Sağlık-Kafa- Kelle vergisi) : Gayri Müslimlerden askerlik bedeli olarak alınan vergidir. Kadınlardan, çocuklardan, yaşlılardan, hastalardan alınmazdı.

Tefsir: Kur'an-ı Kerim'i açıklayan ve yorumlayan bilimdir. Bu bilimle uğraşanlara müfessir denir. En ünlü müfessirler; Taberi, Zemaşeri, İbn-i Mesud'tur.

Hadis: Hz. Muhammed(sav)'in Müslümanları aydınlatmak için söylediği sözlere **hadis** denilir. Bu konularla ilgili bilime de **hadis bilimi** adı verilir. Hadis, Kur'an-ı Kerim'den sonra İslam dininin **ikinci ana kaynağıdır**. Hadis bilimiyle uğraşanlara **muhaddis** denir. En ünlü muhaddisler Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, İbn-i Mâce ve Nesai'dir.

Fıkah: **İslam hukukudur**. Bu bilimle uğraşanlara **fakih**, fakihlerin verdikleri kararlara **fetva** denilmiştir. En ünlü fakihler Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafi, İmam Ahmet bin Hanbel'dir

Kelâm: Allah'ın birliğini, sıfatlarını, peygamberlik ve ahiretle ilgili konuları akıl ve mantık yoluyla ispat eden bilimdir. İmam Maturidi, İmam Eş'ari'dir.

Tasavvuf: Allah'ı tanımayı ve ona kalp yoluyla yaklaşmayı amaç edinen ilim dalıdır. En önemli mutasavvıflardan biri de Muhyiddin İbni Arabi'dir.

DÖRT HALİFE DÖNEMİ VE SONRASI EŞLEŞTİRME

İslamın 1. halifesi **HZ. EBUBEKİR**

Yalancı peygamberlerin ortadan kaldırılması. **HZ. EBUBEKİR**

Ridde olaylarının yaşanması **HZ. EBUBEKİR**

Kur'an'ın Kitap Haline Getirilmesi : **HZ. EBUBEKİR**

İslamiyet'in ilk kez Arap yarımadası dışında Suriye, Filistin ve Irak'ta yayılması **HZ. EBUBEKİR**

İslamın 2. halifesi **HZ. ÖMER**

Fethedilen yerler yönetim birimlerine ayrılarak büyük iller oluşturulmuş, bu illere valiler tayin edilmiştir. **HZ. ÖMER**

Mali ve askeri amaçlı ilk Divan teşkilatının kurulması. **HZ. ÖMER**

Devlet hazinesi (Beytülmal) kurulması. **HZ. ÖMER**

Adli teşkilat kurularak yönetim birimlerine kadılar gönderilmesi. **HZ. ÖMER**

İlk ordu teşkilatı kurulması. **HZ. ÖMER**

Sınırlarda ordugahlar kurularak savunma ve fetih hareketleri kolaylaştırılması. **HZ. ÖMER**

Fethedilen bölgelerde yeni şehirler kurularak buralara Müslümanlar yerleştirilmesi **HZ. ÖMER**

İkta sistemi uygulanmaya başlanması **HZ. ÖMER**
Hicret başlangıç alınarak, Hicri takvim uygulamaya konulması **HZ. ÖMER**
Askeri posta teşkilatı kurulması **HZ. ÖMER**
İran'ın fethi tamamlanması **HZ. OSMAN**
Müslümanlar Türklerin ilk defa karşılaşması. **HZ. OSMAN**
Kuzey Afrika'da Libya'nın ve Tunus fethi tamamlanması **HZ. OSMAN**
İlk Deniz Savaşları ve Akdeniz Fetihleri gerçekleşmesi **HZ. OSMAN**
İlk İslam donanması oluşturulması **HZ. OSMAN**
655'te, **Bizans'la ilk deniz savaşının** (Zatü's Sevari Savaşı) yapılması **HZ. OSMAN**
Kur'an-ı Kerim'in Çoğaltılması **HZ. OSMAN**
İlk kez bir halife isyan sonucu öldürülmesi **HZ. OSMAN**
İslamın 3. halifesi **HZ. OSMAN**
İslamın son halifesi **HZ. ALİ**
Vemel vakasının yaşanması **HZ. ALİ**
Katı Arap milliyetçiliğinin uygulanması **EMEVİLER**
Kerbela olayının yaşanması **EMEVİLER**
Kuzey Afrika'nın Fethi **EMEVİLER**
İspanya'nın Fethi **EMEVİLER**
Fransa ile Puvatya Savaşının yapılması **EMEVİLER**
Talas savaşı **ABBASİLER**

BOŞLUK DOLDURMA :

- Soyluların güç kazanmalarıyla birlikte tüm ortaçağ boyunca Avrupa'da etkili olacak olan siyasi yönetim biçimi "**Feodalite (Derebeylik)**" ortaya çıktı.
- Avrupa'da, gözlem ve deneyi reddeden **skolastik düşüncenin** etkisi ile bilim ve düşünce sınırlandırılmıştı.
- İslamiyet'in doğuşu sırasında Kuzey Afrika, Bizans'a (doğu roma) bağlı ve **Hristiyanlığın** etkisi altında bulunmaktaydı.
- **Ortodaksluk** mezhebinin merkezi İstanbul, dini lideri Patrik 'tir.
- **Doğu Roma yani Bizans** İslamiyet'in doğuşu sırasında en güçlü Hristiyan Devleti idi
- Hindistan'da en eski din **Veda** Dinidir.Bu din tabiata ve tabiat varlıklarına tapınmayı esas alır.
- Arapların kökeni **Sâmi** ırkından gelmektedir
- Puta Tapmanın Ve Köleliğin Yaygın Olduğu İslâm Öncesi Arap Yaşantısına "**CAHİLİYE DÖNEMİ**" denir.
- Hz.Muhammed (SAV), Mekke'nin büyük ailelerinden, Kureyş kabilesinin kollarından biri olan "**Haşimoğulları**"ndandır. **Babası Abdullah , annesi Amine** dir. **Dedesi Abdülmuttalip**, Mekke' nin ileri gelenlerindedir. Hz. Muhammed **20 Nisan 571** tarihinde **Mekke 'de** dünyaya gelmiştir. Doğumundan önce babası **Abdullah'ı** , Altı yaşında Annesini **Âmine'yi** kaybetmiştir. Annesinin ölümüyle sekiz yaşına kadar dedesi **Abdülmuttalib'in** , sonra da amcası "**Ebu Talip**" in yanında yaşamını sürdürmüştür. Hz.Muhammed (SAV), putlara tapmaz, doğruluktan ayrılmaz, yalan söylemez, kimseyi kırmaz,özellikleriyle, akıllı ve olgun davranışlarıyla, doğru sözlülüğü ve güvenilirliğiyle Kureyşliler arasında saygınlık kazanmıştır.Bundan dolayı "**Muhammedü'l Emin**" (**Güvenilir Muhammed**) denilmiştir. Kabe'nin onarımından sonra kutsal sayılan "**Hacer ül Esved**" in yerine konulması sırasında, Kabilelerin anlaşamamaları üzerine çözüm için Hz.Muhammed'e başvurmaları, onun saygı duyulan, sorunları çözebilecek güce sahip, uzlaştırıcı , kişilik özelliklerini gösterir.Ticaret işleriyle uğraşan, Kureyş'in saygın ve zengin hanımlarından olan **Hz.Hatice'nin** yanında çalışmaya başlamış, bir dönem sonra onunla **25** yaşındayken evlenmiştir.Tek bir tanrı, ve bir yaratıcı olduğunu düşünen Hz.Muhammed (SAV) , zaman zaman Mekke yakınlarındaki **Hira** Mağarasına giderek, burada düşünceleriyle başbaşa kalmıştır.**610 yılının Ramazan ayının 27. gecesi** 40 yaşında iken Cebrail aracılığıyla ilk vahiy kendisine ulaştırılmıştır. Hz. Muhammed (SAV), Veda Haccı'ndan sonra Medine'ye dönmüş, Bizans'a karşı yeni bir sefer hazırlığında iken hastalanarak , **8 Haziran 632** tarihinde **altmış üç yaşında** iken hayatını kaybetmiştir.Vefatından bir gün sonra, vefat ettiği odaya defnedildi. Buraya "**Ravza-i Mutahhara**" adı verilir.
- **Habeşistan**Müslümanlar'ın ilk göç ettikleri yer olmuştur.
- Hz. Muhammed(SAV)'in, Müslümanlarla birlikte Mekke'den Medine'ye göç olayına "**Hicret**" denilir. Mekke'den Medineye göç edenlere "**Muhacir**" , Medine'de onları karşılayıp yardım edenlere "**Ensar**" denilir.
- **Mute Savaşı** Müslümanların Bizans'la yaptıkları ilk savaştır.
- İlk Dört Halife Müslümanlar arasında seçimle belirlenmiş, bu yüzden İlk Dört Halife'nin Müslümanlara lider olduğu döneme "**Cumhuriyet Devri**" denilmiştir
- **Emeviler** Döneminde Halifelik saltanata dönüşmüştür.
- Türkler, **Talas** savaşından sonra guruplar halinde İslamiyet'i kabul etmeye başlamışlardır.

5.ÜNİTE

TÜRK-İSLAM DEVLETLERİ

(10-13. YY'LAR)

KONULAR

1.KONU : TÜRKLERİN İSLÂMIYETİ KABULÜ

- a)-Türkler ve İslâmiyet
- b)-Türklerin İslâmiyet'e Hizmetleri
- c)-Mısır'da Kurulan Türk Devletleri (Tolunoğulları – İhşidiler)

2.KONU: İLK TÜRK İSLÂM DEVLETLERİ

- a-Karahanlılar
- b-Gazneliler
- c-Büyük Selçuklu Devleti

1. TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABULÜ

KAVRAM BİLGİSİ :

Maveraünnehir:“İki nehir arası” anlamına gelen bir coğrafya terimidir. Orta Asya’da, Ceyhun (Amu Derya) ve Seyhun (Siri Derya) arasında tarihi bölgedir. Bugün Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan arasında bölünmüştür. Maveraünnehir’deki Semerkant ve Buhara kentleri önemli kültür merkezleridir.

Gök Tanrı:Türkler arasında İslamiyet’ten önce yaygın olarak görülen dini inanç. Bu inanç sisteminde Tanrı insan yaşamına doğrudan karışır, buyruklar verir, iradesine boyun eğmeyenleri cezalandırır, insanlara bağışladığı iktidarı (kut) değerini bilmeyenlerden geri alır. Yaşam verici ve yaratıcıdır, ölüm de Tanrı’nın iradesine bağlıdır. Gök Tanrı inancı İslamiyet’e çok yakın olup semavi dinlerin izlerini taşımaktadır. Bu durum Türklerin İslamiyet’e girişini kolaylaştırmıştır.

Uçmağ:İslamiyet’ten önce Türklerin inancında öldükten sonra insanların yaptıkları iyiliklerden dolayı ruhlarının gittikleri yer, cennet.

Tamu: İslamiyet’ten önce Türklerde öldükten sonra kötülerin cezalandırıldığına inanılan yer, cehennem.

Divan-ı Lüğati’t-Türk: Karahanlı Türklerinden dil bilgini Kaşgarlı Mahmut tarafından Türkçe’nin Arapça’dan üstün olduğunu ortaya koymak ve Araplara Türkçe öğretmek için yazılan sözlük.

Kutadgu Bilig: Karahanlılar Dönemi’nde Yusuf Has Hacib’in ideal devlet yönetimini anlattığı “mutluluk veren bilgi” adındaki eseri.

Sultan: İlk kez Gazneli Mahmut tarafından kullanılan unvan. “Padişah, hakan, han, hükümdar” anlamlarına gelmektedir. Hilafet, Abbas sultanlarında bulunduğundan, bunlara mecazen halife, diğer büyük İslâm Devletlerinin emirlerine, hükümdarlarına sultan denilmiştir.

Türklerin Müslümanlarla İlk Karşılaşmaları:

- İslamiyet’in ortaya çıktığı dönemlerde Orta Asya’da Kök Türk Devleti yıkılmış, yerine birçok yeni Türk devleti kurulmuştu. Bu devletlerin büyük çoğunluğu, Gök Tanrı, Şamanizm, Maniheizm, Budizm gibi dinleri benimsemişlerdi.
- Hz. Ömer döneminde İran’da ki Sasani Devleti’nin fethedilmeye başlanmasıyla İslâm orduları Türklerin yaşadığı Horasan bölgesine kadar geldiler. Böylece **ilk defa Türklerle Müslümanlar komşu** oldular.
- Hz. Osman döneminde de İslâm orduları Türklerin yoğun olarak yaşadığı Maveraünnehir’e ulaştılar. Böylece **İlk Türk – Arap mücadelesi yani savaşları** başlamış oldu.
- Türklerle Müslümanlar arasında ki en yoğun ilişkiler Emeviler döneminde oldu. **Emevilerin uyguladıkları Arap Milliyetçiliği Politikası Türklerin İslâmiyet’ten uzak durmalarına sebep olmuştur.**
- Emevilerin Arap olmayan Müslümanlara karşı âdil ve eşit davranmamaları huzursuzluğu arttırmıştı. Emevi iktidarını yıkmak isteyenlere Farslar ve Türkler destek verdiler ve böylece Emevi Arap Devleti yerine Abbasi Arap Devleti kuruldu (750). Türkler, adil yönetim gösteren Abbasi Devleti’ni daha çok benimsemişler, yeni yönetime daha sıcak bakmışlardır.
- Talas Savaşı sırasında Türkler ve Müslüman Araplar Çin’e karşı ortak hareket etmişlerdir. Bu savaş ile Türk –Arap yakınlaşması artmıştır.

TALAS SAVAŞI (751)

Sebepler:

1- Göktürk Devleti’nin yıkılmasını fırsat bilen Çin ile İpek Yolundan daha fazla yararlanmak isteyen Abbasilerin Orta Asya’da ki güç mücadelesi ,

2- Çin karşısında zor durumda kalan Karluk Türklerinin Abbasi Devleti’nden yardım istemesi, Abbasilerin Horasan valisi olan Ebû Müslim, komutanlarından Ziyad ibni Salih’i bölgeye gönderdi. Arap ordusu ile batı bölgesinin genel valisi komutasındaki Çin ordusu **Talas** ırmağı boylarında karşılaşırlar. Türklerin de İslâm ordusu yanında hücumu geçmesi sonucunda Çinliler büyük bir yenilgiye uğratıldı (751).

Sonuçları:

- 1- Orta Asya üzerinden Çin tehlikesi kalktı.
- 2- İslâmiyet Türkler arasında hızla yayılmaya başladı.

Yorum: Türkler arasında İslamiyet’in yayılması Orta Asya ve Horasan bölgesinde İslam kültürüne dayanan yeni bir uygarlık ortamının oluşmasını sağlamıştır. Bu nedenle **Talas Savaşı Türk İslam tarihinin başlangıcı kabul edilmektedir.**

- 3- İslâm Dünyası Türklerle dostluğu sayesinde kâğıt yapımını öğrendiler.

NOT: Talas Savaşı, Türklerle Müslümanların birbirlerini daha yakından tanımalarını, dostane ilişkiler kurulmasını sağladı. Bu sebeple Talas Savaşı hem Türkler hem Müslümanlar için bir dönüm noktasıdır. Bu savaş neticesinde İslâmiyet Türkler arasında hızla yayılmaya başlamıştır. Abbasi ordusunda çok sayıda Türk görev aldı. Zamanla Türk askerleri, ordunun ve yönetimin denetimini ele geçirdiler. Hatta bazı Türk komutanları, Abbasi Devleti sınırları içerisinde kendi devletlerini bile kurmuşlardır.

TÜRKLERİN İSLÂMİYET'İ KABUL ETMELERİ

Türklerin kitleler hâlinde Müslüman olmaları özellikle 10. yüzyılda hız kazanmıştır. Henüz 900 tarihlerinde İtil (Volga) çevresinde bulunan Bulgar Türkleri arasında Müslümanlığa çok büyük ilgi vardı. Aynı tarihlerde Önce Karluk, Yağma ve Çiğil boyları, ardından Oğuzlar arasında İslâmiyet yayıldı. Karluk, Yağma ve Çiğil Türkleri, ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlı Devleti'ni, Oğuzlar ise Selçuklu Devleti'ni kurmuşlardır.

Türkler İslâmiyet'i kılıç zoruyla değil, kendi rızalarıyla kabul etmişlerdir. Şüphesiz bu dini seçmelerinde çok önemli sebepler bulunmaktadır:

- 1-İslâm'ın bir Kitap ve bir Peygambere sahip olması Türkleri kendine çekmiştir,
- 2-İslâmiyet'in hoşgörülü ve mantığa uygun bir din olması,
- 3- Abbasilerin İslâm'ı yayarken Türklere dostça yaklaşımları ve baskı yapmamaları,
- 4- Göktanrı dini ile İslâmiyet'in benzer özellikler taşıması da Türklerin İslâm'ı daha kolay kabul etmelerine sebep olmuştur.

Eski Türk Dini İle İslâmiyet Arasındaki Benzerlikler:

- Eski Türk dini, Gök-Tanrı inancı adıyla bilinmektedir. Bu inanışa göre Türkler, İslâmiyet'teki gibi tek bir Allah'a inanıyor ve O'na Tanrı (Tengri) diyorlardı.
- Ahiret ve ruhun ölmezliği, her iki inançta da mevcuttu. Türkler cennet için uçmağ (uçmak), cehennem için tamu sözünü kullanmaktaydı.
- İslâmiyet'te olduğu gibi Gök Tanrı inanışında da Tanrıya kurban sunuluyordu .
- İslâmiyet'teki "gaza ve cihat" ile Türklerin dünya üzerinde töreyi hâkim kılmak "Türk Cihan Hâkimiyeti" için yaptıkları savaşlar benzer mahiyettedir.
- İslâmiyet'in telkin ettiği ahlakî kurallar, Türk anlayışına da uygun düşmektedir.

Türklerin İslâm Dünyasına Yapmış Oldukları Hizmetler

- ❖ İslâm dünyası içindeki iç çekişmeleri sona erdirerek, durmuş olan İslâm adına fetih hareketlerinin tekrar başlamasını sağladılar. Yaptıkları fetihlerle İslâmiyet'in Anadolu, Pakistan, Hindistan, Bosna ve Arnavutluk'ta yayılmasını sağlamışlardır.
- ❖ Selçuklularla birlikte Müslümanların siyasi koruyuculuğunu üstlenerek, İslâmiyet ' in yayılmasına ve bir dünya dini olmasına katkıda bulunmuşlardır.
- ❖ Batıda Bizans ve Haçlı Seferleri'ne, doğuda da Moğol akınlarına karşı Türkler tarafından set oluşturuldu. Böylece İslâm dünyası dağılmaktan kurtulmuştur.
- ❖ İslâm Dünyasına önemli devlet, bilim ve sanat adamları kazandırmışlardır. İslâm medeniyetinin öncüleri durumunda olan Türk bilginler bütün dünya tarafından tanınmış ve eserleri yüzyıllarca bilime rehberlik etmiştir. Bu Türk bilginlerinin en ünlüleri Farabi, Birunî ve İbni Sina'dır.

2.TÜRK – İSLÂM DEVLETLERİ

Mısır'da Kurulan ve Mısır'ı Yöneten Türk İslâm devletleri	İlk Türk İslâm Devletleri
2.TOLUNOĞULLARI (868 - 905)	1. KARAHANLILAR (840 - 1212)
3.İHŞİDİLER (AKŞİTLER) (935 – 969)	4. GAZNELİLER (963 - 1187)
7. EYYUBİLER (1174 - 1250)	5.Büyük Selçuklu Devleti (1040 - 1157)
8. MEMLÜKLER (1250 – 1517)	6.HARZEMŞAHLAR (1097 – 1231)
	9.OSMANLILAR (1517 –1881)

MISIR'DA KURULAN ve MISIR'I YÖNETEN TÜRK DEVLETLERİ

Abbasi Devleti'nin parçalanma sürecine girdiği sırada Mısır'da vali olarak görevli olan Tolunoğlu Ahmet'in burada kendi devletini kurması ile birlikte 1000 yıl boyunca sürecek olan Türk egemenliği başlamıştır.

1. TOLONOĞULLARI (868 - 905)

- Tolunoğulları; Mısır'da kurulan ilk Müslüman-Türk devletidir.

Uyarı: Başkenti Fustat (Kahire) olan Tolunoğulları'nın en önemli özelliklerinden biri de halkının Arap, yöneticilerin ve askerlerin ise Türk olmasıdır.

- Mısır'ı dini ve sosyal tesislerle donatarak bayındır ve yaşanabilir hale getirmişlerdir. Nil Nehri üzerine bentler ve su kanalları yaparak Mısır tarımını geliştirmişlerdir.
- Tolunoğlu Ahmet Camii'nin yanına kurdukları eczane ile dinine bakılmaksızın herkese ilaç verilmiştir. Maristan adı verilen hastanelerde de herkese sağlık hizmeti verilmiştir.

Ülkede yaşanan taht kavgalarından yararlanan Abbasiler 905 yılında Tolunoğulları'nı yıkarak Mısır'ı tekrar ele geçirdiler.

2. İHŞİDİLER (AKŞİTLER) (935 - 969)

- Mısır ve Suriye'de hüküm süren ikinci Türk hanedanıdır. Kurucusu Ferganalı Ebu Bekir Mehmet (Muhammed bin Togaç) dır. Başkenti Fustat (Kahire) şehriydi.

Uyarı: İhşid, "ak" ve "sit" kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. "Beyaz Güneş" anlamına gelmektedir. Fergana hükümdarları tarafından "Sultanların Sultanı" ifadesi karşılığında kullanılmıştır.

- İhşidiler'de de halkın Arap, yönetici ve askerlerin Türk olması bölgede tutunmasını zorlaştırdı. Fatımiler, taht kavgaları ve iç karışıklıklardan yararlanarak Mısır'ı işgal ettiler ve İhşidî Devleti'ne son verdiler (969).

Yorum: Yönetim ve ordunun Türklerden oluştuğu Tolunoğulları ve İhşidilerin kısa sürede yıkılmalarında halkın Arap olması önemli rol oynamıştır.

İLK TÜRK İSLÂM DEVLETLERİ

1. KARAHANLILAR (840 - 1212)

- Hâkaniye ve İlig-Hanlar adlarıyla da anılan Karahanlı Devleti, başta **Karluklar olmak üzere Çiğil, Yağma ve Tuhsi** gibi Türk Boylarına dayanıyordu.
- Karluk yabgusu, bağlı bulunduğu Uygur Devleti'nin 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılması üzerine bağımsızlığını ilân etti. Kendisini Türk hükümdarlarının yasal mirasçısı sayan yabgu Karahan unvanını aldı.
- Karahanlıların ilk hükümdarı **Bilge Kül Kadir Han'dır**
- Karahanlılar, Orta Asya'da kurulan İlk Müslüman Türk devletidir. İslamiyet'in Orta Asya'da yayılmasını sağlamışlardır.
- Karahanlılar Devleti, İslam öncesi Türk devletlerinde görülen **ikili yönetim** anlayışını devam ettirmiştir.

NOT: İkili devlet anlayışında devlet doğu - batı veya sağ - sol şeklinde iki idari bölüme ayrılarak yönetilirdi. Karahanlılarda iki bölümün başında da kara han unvanını taşıyan birer hükümdar bulunuyordu. Doğu bölümünü yöneten büyük kağan sayılıyordu. Ancak batı bölümündeki kağan da geniş yetkilere sahipti. Bu yönetim anlayışı güçlü bir merkezî otorite kurulmasını engellemiş, devletin ikiye bölünmesine yol açmıştır.

- Karahanlı Devleti'nde, diğer Türk İslam devletlerinden farklı olarak **halkın tamamına yakını Türk'tür**. Halkın çoğunluğunun Türk olması resmi dilin, eğitim ve edebiyat dilinin Türkçe olması sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Türlere ait ilk İslami eserler bu dönemde meydana getirilmiş, böylece Türk İslam kültürünün temeli atılmıştır. Bu eserlerin en önemlileri şunlardır:

ESER	YAZAR	ÖZELLİĞİ
Kutadgu Bilig	Yusuf Has Hacip	İdeal devlet yönetiminin anlatıldığı ilk siyasetname
Divan-ı Lûgati't Türk	Kaşgarlı Mahmut	Türkçeye ait bütün lehçelerin yer aldığı ilk sözlük
Atabetü'l Hakayık	Yükneklî Edip Ahmet	Ahlaki öğütlerin yer aldığı bir eser
Divan-ı Hikmet	Ahmet Yesevi	İslamiyet'i tasavvuf yoluyla anlatan eser

Karahanlıların İslâmiyet'i kabul etmesi ve ikiye ayrılması :

Satuk Buğra Han şehzadeligi sırasında Müslümanlarla temas kurmuş ve Abdülkerim adını alarak Müslüman olmuştur. Bu tarihten sonra **Abdülkerim Satuk Buğra han** adıyla anıldı Karahanlı Devleti'nin başına geçince de İslâmiyet'i resmî din olarak kabul etti (920). Böylece **İlk Müslüman Türk Hükümdarı** oldu. Bu olay Türk ve İslâm tarihinin dönüm noktası olmuştur.

Karahanlılar Gaznelilerle birlikte Samanoğulları devletine son verdiler (999). Maveraünnehir'e egemen oldular. Karahanlılar, Güneyde ki komşuları Gazneliler ile de mücadele ettiler. Yusuf kadir han dönemi en parlak dönemleri oldu. Bu dönemde sınırlarını çok genişlettiler. Ancak, Yusuf Kadir Han'ın ölümünden sonra alınan yenilgiler sonrası hanedan arasında çıkan anlaşmazlık neticesinde devlet Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrıldı (1042).

Doğu Karahanlı Devleti (1042-1211):

Doğu Karahanlı Devleti'nin sınırları Kaşgar, Fergana, Balkaş gölü civarına kadar uzanmaktaydı.

Doğu Karahanlı Devleti 1090 yılında Selçuklulara bağlandı. Devlet 1133 yılında Moğol asıllı Karahıtayların hâkimiyetine girdi. Bu durum 1211'e kadar devam etti. Bölgenin tamamı Cengiz Han tarafından istilâ edildi.

Batı Karahanlı Devleti (1042-1212):

Batı Karahanlıların kurulduğu bölge de Maveraünnehir ve Fergana bölgesinde kurulmuştur. 1074 yılında Büyük Selçuklular'a bağlandı. Selçukluların Katvan Savaşı'nda yenilmesiyle beraber Batı Karahanlılar da Karahıtay hâkimiyetine girmişti (1141). Harzemşahlar bölgedeki Moğol hâkimiyetine son vermiş, son Karahanlı hükümdarı Osman Han'ı da ortadan kaldırarak, bu devleti yıkmışlardır (1212).

NOT: Karahanlılar saray, merkez, taşra teşkilatı ve askerlik gibi alanlarda eski devlet anlayışlarını sürdürmüşlerdir, Türk töresini uygulamışlardır.

2. GAZNELİLER (963 – 1187)

- Samanoğulları Devleti'nin dağılmaya başladığı bir dönemde Samanoğulları komutanlarından Alp Tigin Doğu Afganistan'daki Gazne şehrini ele geçirek, Gazneli Devleti'nin ilk temellerini atmıştır - 963.

*UYARI: Gazneliler Devleti adını, Doğu Afganistan'da bulunan başkentleri **Gazne şehrinden** almaktadır. Ayrıca hükümdarlık hanedanının kurucusundan dolayı **Sebük-teginliler** veya **lâkaplarından dolayı Yeminiler** diye de anılırlar.*

Sultan Mahmut Dönemi:

- **Gazneli Mahmut zamanında, devlet en parlak devrini yaşadı.** Sultan Mahmut Karahanlılarla birlikte samanoğulları Devleti'ne son vererek sınırlarını çok genişletmiştir.
- Gazneli Mahmut, Büveyhoğullarını mağlup ederek Abbasi halifesini baskıdan kurtarmıştır. Bu hizmetine karşılık olarak halife, Gazneli Mahmut'a **sultan** unvanını vermiştir.

*UYARI: Türk tarihinde sultan unvanını ilk defa **Gazneli Mahmut kullanmıştır.** Gaznelilerin Abbasi halifesinin koruyuculuğunu üstlenmeleri İslâm dünyasında saygınlıklarını artırmıştır. Sultan Mahmut, bu olaydan sonra Abbasi halifeleri adına para bastırarak hutbe okutmaya başladı. Böylece Selçuklular ve Osmanlılar dönemlerinde de sürdürülecek olan İslâm dünyasının lideri ve koruyuculuğu politikasının temeli atılmıştır.*

- **Hindistan Seferleri:** Gazneli Mahmut, sultan unvanını aldıktan sonra Abbasi halifesine İslâmiyet'i yayma ve her yıl Hindistan'a sefer düzenleme sözü vermişti. Bu seferlerden önce İran ve Irak taraflarında fetihler yaparak ülkesinin kuzeyini emniyet altına aldı. Ardından Gazneli Mahmut 1001–1027 tarihleri arasında Hindistan'a 17 sefer düzenleyerek, Kuzey Hindistan'ı topraklarına kattı.

Hindistan Seferlerinin Sonuçları

1-Kuzey Hindistan fethedilerek Türklerin uzun süre hüküm sürdükten bölgelerden biri haline gelmiştir.

2-Sultan Mahmut ve daha sonra Hindistan'da kurulan Müslüman Türk Sultanlıklarının çalışmaları sonucunda **İslâmiyet, Hindistan'da** geniş bir alana yayılarak günümüzde **Pakistan, Afganistan, Bangladeş devletlerinin** ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Hindistan'a bağlı Keşmir Bölgesi'nde de önemli oranda Müslüman nüfus bulunmaktadır.

3-Bu seferler sırasında ele geçirilen ganimetlerle Gazne şehri; parklar, bahçeler, zafer abideleri, camiler gibi mimari eserlerle süslenmiştir. Belh, Nişabur gibi büyük şehirler de o devrin en güzel ve bakımlı beldeleri olmuştur.

Sultan Mesut Dönemi:

Sultan Mahmut ölünce yerine oğlu Mesut geçti (1030). Sultan Mesut, babası gibi devlet tecrübesine sahip değildi. Selçuklu tehlikesinin artmasına rağmen, O Kuzey Hindistan'a sefer düzenlemesi bunun bir kanıtıdır.

Dandanakan Savaşı (1040)

Sultan Mesut, Selçukluların Horasan'a yerleşmeleri ve Tuğrul Bey'in Nişabur'da adına hutbe okutup bağımsızlığını ilan etmesi üzerine büyük bir ordu ile Selçuklular üzerine yürüdü.

Gazneli ordusunun gücü karşısında Selçuklular, meydan savaşından kaçındılar ancak ani baskınlarla, kendilerini takip eden Gazneli ordusunu yıpratılar. Gazne ordusu iyice yıpratıldıktan sonra, Selçuklu ve Gazneli orduları Dandanakan denilen yerde karşı karşıya geldiler. Üç gün süren savaş sonunda Gazneliler yenildiler.

Dandanakan Savaşı'nın Sonuçları

- 1-Gazne ordusunun bütün hazinesi, silahları ve malları Selçukluların eline geçmiştir.
- 2-Gazneliler Devleti zayıflayarak yıkılış sürecine girmiştir.
- 3-Büyük Selçuklu Devleti resmen kurulmuştur.
- 4-Selçuklu Türklerinin batıya doğru ilerleyişleri hızlanmıştır.

Gazneliler, Dandanakan Savaşı'ndan sonra topraklarını kaybederek Hindistan'a çekilmeye mecbur kaldılar. Siyasi gücünü kaybeden Gazne Devletine Afgan asıllı Gurlular son vermiştir (1187).

Gaznelilerde Toplum Yapısı.

- Gazne halkının çoğunluğunu Afgan, Hint, Fars ve çeşitli Türk boyları oluşturuyordu. Çok geniş bir sahada halkı idare eden Gazne Devleti az sayıdaki Türklerden oluşan merkezi kuvvete dayanıyordu. Bu durum Gazne ordusunun da farklı topluluklardan oluşmasını zorunlu hale getirmiştir.
- Gazneliler Devleti'nin yönetim anlayışı, bir grup ayaklanırsa diğer toplulukları ayaklananların üzerine göndererek düzeni sağlamak şeklindeydi. Bu durum Gaznelilerin çeşitli toplulukları birbirine karşı denge unsuru olarak kullandığını göstermektedir.

YORUM:Gaznelilerin siyasal güçlerini uzun süre koruyamamalarında ve kısa sürede yıkılmalarında; egemenlikleri altındaki topraklarda çok farklı milletlerin yaşaması ve Türk nüfusun az olması etkili olmuştur.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040 - 1157)

KAVRAM BİLGİSİ:

Oğuz: Boylar, kabileler demektir. Oğuz Kağan Destanı'ndaki Oğuz Han'ın Asya Hun hükümdarı Mete Han olduğu kabul edilmektedir.

Kınık: Oğuzların Üçok koluna bağlı 12 boydan biri. Selçuklular bu boya mensuptur.

Türkmen: Oğuzlardan Müslüman olan gruplara verilen genel ad.

Fetret dönemi: Türk tarihinde hükümdarsız geçen dönem.

Oğuz Türkleri ve Oğuz Adının Anlamı:

Türk tarihinin en büyük devletlerinden biri olan Büyük Selçuklular Oğuz Türkleri tarafından kurulmuştur.

Oğuz Kağan Destanı'na göre Oğuz Han ilk üç oğluna Üçok, diğer üç oğluna Bozok unvanlarını vererek Oğuzları iki kola ayırmıştır. Bu iki koldan 24 Oğuz boyu türemiştir.

Selçuklular, Üçok kolundan Kınık boyuna mensuptur. İslamiyet'i kabul ettikten sonra Türkmen olarak adlandırılan Oğuzlara Bizans ve Macar tarihçileri Uz demişlerdir.

NOT:Oğuzlar; XI. yüzyıldan başlayarak değişik bölgelerde birçok devlet kurmuşlardır. Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safeviler, Anadolu'da kurulan beylikler, Türkiye Selçukluları ve Osmanlılar bu devletlere örnek olarak gösterilebilir.

Büyük Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu Ve Selçuk Bey Dönemi :

10.y.y.da Oğuzlar Aral gölü etrafında Oğuz Yabgu Devleti'ni kurmuşlardı. Bu devlette, **Selçuk bey** babası Dukak gibi subaşı yani ordu komutanı idi. Selçuk Bey Oğuz Yabgusu'nu başarısız görerek yerine geçmeye kalkınca Kağanla arası bozuldu. Selçuk Bey kendine bağlı Oğuzları yanına alarak merkeze uzak olan "Cend" şehrine gelerek bağımsızlığını ilan etti. Bu dönemde, aynı bölgede Oğuz Yabgu Devleti'nden başka, Samanoğulları, Karahanlılar ve Gazneliler de vardı.

Karahanlılar – Samanoğulları arasındaki mücadelede Selçuklular Samanoğulları'na destek verdi. Bu desteğe rağmen Karahanlılar, Samanoğulları yendi ve toprakları Karahanlılar ile Gazneliler arasında paylaşıldı. Selçuk Bey 1007 yılında 100 yaşlarında iken vefat etmiştir.

Arslan Yabgu Dönemi :

Selçuk bey'in ölümünden sonra yerine oğlu Arslan yabgu geçti. Arslan yabgu, Karahanlı hükümdarı olmak isteyen Ali Tigin'e yardım ediyordu. Karahanlı hükümdarı Yusuf Kadir Han'da Gazneli Mahmut'tan bu konuda yardım istemişti. Gazneli Mahmut, Arslan yabgu'yu Hindistan'a yapacağı sefere destek vermesi için çağırdı. Arslan Yabgu gelince de tutuklandı. 1025'te Kalıncar kalesi'ne hapsedilen Arslan yabgu 7 yıl hapiste kaldıktan sonra 1032'de öldü.

Tuğrul ve Çağrı Bey Dönemi:

- Arslan Yabgu'nun hapiste olduğu dönemde ülkeyi Musa yabgu ile yeğenleri Tuğrul ve Çağrı Bey'ler yönetti. Tuğrul ve Çağrı Bey'ler Selçuk bey'in ölen oğlu Mikail'in çocukları idi. Bilgi ve çalışmalarıyla kısa sürede ülkenin yönetimini iki kardeş ele geçirdiler.
- Bu dönemde Selçuklular Karahanlıların ve Gaznelilerin baskısı altındaydılar. Tuğrul Bey ve Çağrı Bey bu baskılar yüzünden Arslan Yabgu idaresinde iken ve daha sonra kendi kuvvetleri ile de Anadolu'ya 1015 - 1021'de akınlar düzenlemişlerdi.
- Selçuklular kendileri için toprak sorununu çözmek amacıyla Gaznelilerden Horasan Bölgesinde Nesa ve Ferave şehirlerini yurtluk olarak istediler. Selçukluların Horasan'da güçlenmesi Gazneli Sultanı Mesut'u endişelendirdi. Selçukluları buradan atmak için harekete geçti. İki taraf arasında 1035'te Nesa'da, 1038'de Serahs'ta ve 1040'da **Dandanakan'da yapılan savaşları Selçuklular kazandı ve devlet haline geldiler.**

1040 - Dandanakan savaşı : 1035 ve 1038'de ki yenilgilerin öcünü almak isteyen Gazneli Sultan Mesut büyük bir orduyla Selçuklular üzerine yürüdü. Tuğrul ve Çağrı Beyler'in üstün çabası ile Dandanakan savaşını Selçuklular kazandı.

Dandanakan savaşının Türk tarihindeki önemi

- 1-Büyük Selçuklu Devleti resmen kurulmuştur.
- 2-Gazneliler yıkılma dönemine girmişlerdir.
- 3-Horasan kesin olarak Selçukluların eline geçmiştir.

Tuğrul bey dönemi (1040 – 1063)

- Tuğrul Bey, Dandanakan zaferi sonrasında toplanan kurultay'da Selçuklu sultanı ilan edildi. Çağrı bey ise hem Horasan'ın yönetimini hem de ordunun idaresini aldı.
- Merv, başkent yapıldı. Tuğrul Bey, kurultay'da eski Türk geleneklerine uygun olarak ülke topraklarını hanedan üyeleri arasında paylaştırdı. Ayrıca hanedan üyelerini belirli toprakların(Anadolu , Irak) fethedilmesiyle görevlendirdi

PASINLER SAVAŞI (1048): Çağrı Bey komutasındaki bir Selçuklu ordusu, daha devlet kurulmadan önce Anadolu'ya **keşif seferleri** düzenlemişti. Büyük Selçuklu Devleti kurulduktan sonra Anadolu'ya yapılan akınlar da arttı. Anadolu'ya gönderilen bir Selçuklu ordusu Pasinler Ovası'nda Gürcü kuvvetleriyle desteklenmiş Bizans ordusu ile karşılaştı. Savaş, Selçukluların zaferiyle sonuçlandı (1048). Bu savaşta Gürcü Kralı da esir alınmıştır.

Bu galibiyet sonrasında yapılan antlaşma ile Bizans, İstanbul'daki caminin onarılmasını, bu camide hutbenin Abbasi halifesi ve Tuğrul Bey adına okunmasını kabul etmiştir.

Türklerin İslâm dünyasının koruyucusu ve siyasi lideri olmaları

Büyük Selçuklu Devleti'nin hızla genişlemeye başladığı sırada Abbasi Halifeliği Şii Büveyhoğullarının baskısı altındaydı. Büveyhoğulları tarafından Bağdat'ta sıkıştırılan Abbasi halifesi Tuğrul bey'den yardım istedi. Mısır'dan Fatimiler ile Anadolu'dan Bizans'ta halifeyi tehdit etmekteydi. 1055 ve 1058'de Tuğrul Bey Büveyhoğullarını yenerek halifeliği kurtardı. Halifede kızını Tuğrul Bey'le evlendirerek akrabalık kurdu. Ayrıca; halife Tuğrul Bey'i "**doğunun ve batının sultanı**" ilan etti.

Yorum: Bu olayın sonucunda halife, dünyevi yetkilerini (devlet yönetme) Tuğrul Bey'e devretmiş, halifelik siyasi bir makam olmaktan çıkarak, dini bir makam haline gelmiştir. Artık Abbasi Halifesi siyasi bakımdan Selçuklu Sultanlarına, Selçuklu Sultanları dini bakımdan Halifeye bağlı hale gelmişlerdir.

Böylece İslâm Dünyasında siyasi otorite ile Dini otorite birbirinden ayrılmıştır. İslâm dünyasının siyasi gücünü Selçuklular temsil etmeye başlamışlardır.

Alparslan Dönemi 1064 - 1072

- 1061'de Çağrı Bey, 1063'de Tuğrul Bey vefat etti. Tuğrul beyin oğlu olmadığından, Çağrı beyin oğlu Muhammed Alparslan, Selçuklu sultanı oldu.
- Başa geçer geçmez, amcası Tuğrul Bey'in vezirini görevden alarak, yerine Nizamülmülk'ü tayin etti. Sultan Alparslan, tahta geçmek iddiasında bulunan diğer rakiplerini bertaraf ettikten sonra, batıya yönelerek fetihlere başladı.
- Kafkaslardan dolaşarak küçük krallıkları itaati altına aldı. Doğu Anadolu'nun kuzeydoğu ucundaki meşhur **Ani Kalesini** 1064'te fethederek, 16 ağustos 1064'te Kars'a girdi.

Yorum: Ani Kalesi, Hıristiyan âleminin kutsal yerlerinden biriydi. Bu fetihler İslam dünyasında büyük sevinç kaynağı oldu ve halife Kaim bi-emrillah, Alparslan'a, "fetihler babası", yani çok fetheden anlamına gelen "e bü'l-feth" lakabını verdi.

MALAZGİRT SAVAŞI (26 Ağustos 1071)

Selçukluların Anadolu'da çok serbestçe hareket etmelerinden ve Kayseri'yi ele geçirmelerinden rahatsız olan Bizans İmparatoru Romen Diyojen, 13 Mart 1071'de İstanbul'dan 200 000'den ziyade frank, norman, slav, gürcü, abhaza, ermeni ve Rumeli'de yaşayan İslâm dinini henüz kabul etmemiş Peçenek ve Uz (Oğuz) Türklerinden de ücretli asker olarak Anadolu'ya geçti. Romen Diyojen'in Doğu Anadolu'ya gelmekte olduğunu haber alan Alparslan, geri çekilerek Malazgirt Ovasında büyük savaş için hazırlık yaptı.

İmparator, yalnız Anadolu'yu elinde bulundurmak ve Türkleri yok etmek değil, bütün İslâm ülkelerini de almaya karar vermişti. Kendisine gönderilen elçileri reddederek barışı kabul etmedi.

Yorum: Alp Arslan, savaş öncesinde Bizans'a bir heyet göndererek kan dökülmemesi için barış teklif etmiştir. Alp Arslan'ın bu tutumu, Hz. Muhammed'in, düşmana önce barışın, sonra İslamiyet'in teklif edilmesini istemesi, iki tekliften birinin kabul edilmesi durumunda savaştan vazgeçilmesi gerektiğini belirtmesinden kaynaklanmaktadır.

ANEKTOT

"ELÇİNİN CEVABI"

Barış için teklif götüren Sultan Alparslan'ın heyeti, 25 Ağustos 1071 sabahı, Bizans ordugahında hafife alınıp, hakarete uğradı.

Diyojen, Türk heyet başkanına: "Kışlamak için İsfahan mı, yoksa Hemedan mı daha iyidir? diye sordu. Sulh teklifini şiddetle reddedip; "Sultanınıza söyleyiniz; kendileriyle sulh müzakerelerini Rey'de yapacağım, ordumu İsfahan'da kışlatıp, Hemedan'da sulayacağım." dedi.

Selçuklu heyetinin başkanı da, Diyojen'e; "Atlarınızın Hemedan'da kışlayacaklarından ben de eminim; fakat sizin nerede kışlayacağınızı bilemiyorum." diyerek, zekice bir karşılık verdi.

26 Ağustos 1071 cuma günü yapılan savaşı Alparslan kazandı. İmparator esir alındı.

"ALP ARSLAN VE DİYOJEN"

Malazgirt Savaşı'nda esir alınan Bizans imparatoru Romen Diyojen Alparslan'ın huzuruna çıkarıldı. Muzaffer padişah esir imparatorun ellerini çözdürdü ve yanına oturttu. Ona misafiriymiş gibi davrandı.

Alp Arslan, sohbet esnasında imparatora sordu: "Ey Rum Kayzeri! Ben senin eline esir düşmüş olsaydım, bana nasıl muamele ederdin?" Diyojen: "öldürtürdüm!" Cevabını verdi.

Alparslan: "benim size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?" Diye sordu. Diyojen "Ya öldürtürsünüz yahut İslam memleketlerinde bir esir gibi dolaştırır, süründürürsünüz. Mümkün görmüyorum; ama belki de, affedersiniz!" dedi.

Alparslan, yenilgiye uğramış bir insanı daha da küçük düşürmek istemedi ve "Allah'a, muzaffer olursam sana iyi muamele yapacağımı ahdetmiştim. Allah iyilik düşünenlerin arzularını yapar. Bu sebeple benden göreceğiniz muamele bu üçüncüsünden başkası olmayacaktır." Diyerek büyüklüğünü ve asaletini gösterdi, Bizans imparatorunu affetti.

Alparslan Doğu Anadolu'nun Türklerle ait olduğunu gösteren bir anlaşma yaparak imparatoru serbest bıraktı. Fakat imparator tahta geçmeden rakipleri tarafından öldürüldü.

Malazgirt savaşının Türk tarihindeki önemi

- 1-Anadolu'nun kapıları Türklerle açıldı. Türkler yeni bir yurt bulmuş oldu.
- 2-1071 tarihi ve Malazgirt Savaşı Anadolu Türk tarihinin (Türkiye Tarihinin) başlangıcı olmuştur.
- 3-İslâm dünyası üzerindeki Bizans baskısı sona ermiştir.
- 4-Türklerin ilerlemesini durduramayan Bizans'ın yardım istemesiyle Haçlı Seferleri başladı.

NOT: Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun bütünüyle bir Türk toprağına dönüştürülme fırsatı doğmuştu. Bu yüzden sultan Alp Arslan, diyerek komutan ve beyleri Anadolu'ya akınlar düzenlemeleri için teşvik etmiştir. Alp Arslan bu tutumuyla Anadolu'da Türk beyliklerinin oluşumuna zemin hazırlayarak Türk tarihinde yeni bir dönem başlatmıştır.

Sultan Alparslan, çıktığı Maveraiünnehir seferinde, esir alınan bir kale kumandanı tarafından şehit edildi 1072. Türk tarihinin büyük sultanlarından olan Alparslan, enerjisi, disiplini, yiğitliği ve adaletiyle tanınmıştır.

Melikşah dönemi - 1072 – 1092

- Maveraiünnehir seferinde şehit olan Alparslan'ın yerine, devletin ileri gelenleri tarafından on sekiz yaşında sultan ilân edildi
- Genç yaşta sultan olan Melikşah, iç karışıklıkları ve taht kavgalarını önledikten sonra fetih hareketlerine ağırlık verdi. Melikşah'ın görevlendirdiği hanedan üyeleri ve komutanlar İzmit'e kadar bütün Anadolu'yu fethettiler.
- Selçuklu meliki Süleyman Şah, İznik'i alarak Büyük Selçuklu Devleti'ne Bağlı olmak şartıyla **Anadolu Selçuklu Devleti'ni** kurdu (1077).
- Melikşah döneminde Büyük Selçuklu Devleti'nin sınırları, Orta Asya'dan İstanbul Boğazına; Umman Denizi'nden Aral Gölü'nün kuzeyine kadar genişlemiştir.
- Melikşah dönemi Selçukluların en parlak dönemi olarak kabul edilmektedir.

BATINİLİK FAALİYETLERİ

Batınilik;Kur'an ayetlerini kendilerine göre yorumlayan ve ayetlerin gizli (batını) manaları olduğunu iddia eden bir harekettir. Liderleri olan **Hasan Sabbah**'ın amacı; Selçukluları içten çökertmek ve Sünni Selçuklular arasında Bâtıniligi yaymaktır.

Melikşah'ın İslam dünyasını tek bayrak altında birleştirme amacı taşıyan fetihleri Fatımiler Devletini rahatsız etti. Fatımiler Selçukluları yıpratmak için Batınileri desteklediler. Batıniler üzerine gönderilen ordulara rağmen yok edilemedi ve Bâtıniler vezir Nizamülmülk'ü katlettiler. Aynı yıl Melikşah'ın da bir av sırasında ölmesi Bâtıniligin yok edilememesine sebep oldu. Bâtıniler İslam dünyasını ayırdığı gibi, Selçukluların da yıkılmasında rol oynadı.

HASAN SABBAAH (1049 - 1134)

1049'da İran'ın Rey şehrinde doğmuş, 1134'te Kazvin dolaylarındaki Alamut Kalesi'nde ölmüştür. 14 yaşına kadar babasının gözetimi altında din bilgileri edinmiş, daha sonra dönemin ünlü İslam bilginlerinden İmam Muvaffak Nişaburi'nin bulunduğu medresede gökbilim ve matematik öğrenimi görmüştür. Daha sonra çalışmalarını Batınilik üzerinde yoğunlaştırmış, bütün yetkileri özel olarak Tanrı'dan aldığı etkiyle bir dille anlatarak etrafında birçok kişinin toplanmasını sağlamıştır.

Hasan Sabbah, kendine bağladığı insanların sayısı Kazvin, Rey yörelerini etki altına alacak bir güç oluşturunca, saldırılar düzenledi. Ülkenin dört yanına yayılan fedailerini aracılığıyla içlerinde Nizamülmülk'ün de bulunduğu kendisine karşı olan birçok devlet adamını gizlice öldürttü.

Melikşah Alamut Kalesi'ne yerleşen Hasan Sabbah ve adamları üzerine ordu gönderdi. Kuşatma devam ederken Melikşah'ın ölmesi üzerine kale alınamadı. Hasan sabah, öldüğü 1134 yılına kadar saldırılarını devam ettirdi.

UYARI: 1256'da Moğol hükümdarı Hülagu Han, Alamut Kalesi'ni yıkarak bütün Batınileri ortadan kaldırmıştır.

Büyük Selçuklu Devleti'nin Dağılması

Ülkenin hükümdar ailesi arasında paylaşılması ve sonu gelmez taht mücadeleleri ilk Türk devletlerinde olduğu gibi Büyük Selçuklu Devleti'nin de yıkılış dönemine girdi. **Fetret Dönemi** adı verilen bu dönem, 1091 ile 1118 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönem Mahmut, Berkjaruk, Mehmet Tapar ve Sencer arasındaki taht kavgalarıyla geçmiştir. Bu taht kavgaları Büyük Selçuklu Devleti'nin eski gücünü kaybetmesine ve parçalanmasına neden olmuştur.

Uyarı :Böyle bir dönemde başlayan Haçlı Seferleri İslam dünyasının daha büyük kayıplara uğramasına yol açmıştır.

Sultan Sencer Dönemi

Melikşah'ın ölümü üzerine başlayan Fetret Devri'ne Sultan Sencer son verdi. Sencer, Melikşah'ın oğullarından biri idi. Daha önce Horasan valiliği yaparak devlet işlerinde tecrübe kazanmıştı. **Sencer dönemi Selçukluların son parlak devridir.**

Katvan Savaşı

Sultan Sencer döneminde iki tehlike ortaya çıkmıştı. Bunlardan birisi, batıdan Anadolu ve Suriye'ye saldırmakta olan Haçlılar, diğeri doğudan gelen ve devletin doğu sınırlarını zorlayan Karahitaylardı. Sencer, ikinci tehlikeye öncelik verdi. Ancak 1141 yılında Karahitaylarla gerçekleştirdiği Katvan Meydan Savaşı'nı kaybetti. Bu savaştan sonra, Seyhun Nehri'ne kadar olan topraklar Karahitayların eline geçti. Katvan Savaşı ile Büyük Selçuklu Devleti tarihinde yeni bir devir başlamış ve Selçuklu ülkesi, Müslüman olmayan Türk ve Moğol birliklerinin istilasına uğramıştır.

Katvan savaşı'nın sonuçları

- 1-Sultan Sencer hayatının ilk yenilgisini burada aldı, ordusu tamamıyla dağıldı ve eşi Terken Hâtûn esir düştü.
- 2-Bu mağlûbiyet Selçuklu Devleti ve İslâm dünyası için ağır bir darbe oldu. Sultan Sencer, Ceyhun nehri ötesinde kalan arazisini kaybetti.

Oğuz isyanı ve devletin yıkılışı

Selçuklular, Türkmen (Oğuz) kökenli bir devlet olmalarına rağmen Türkmenleri ikinci plana itmişler ve devlet yönetiminde İranlılara, Karluk, Kıpçak ve Çiğil Türklerine görev vermişlerdi. Yarı göçebe hareket eden Türkmenlere karşı sert tedbirler almışlardı.

Vergi tahsili sırasında yapılan haksızlık yüzünden, kendi soyundan olan Oğuzlarla bazı emîrler arasındaki ihtilaflar gittikçe büyüdü. Sultan Sencer, bir kısım emîrlerin ısrarı ile, göçebe oğuzların üzerine yürümek zorunda kaldı.

1153 yılı Mart ayında Belh civarında, Oğuzlarla yapılan savaşı Selçuklular kaybettiler. Bu ağır yenilginin sonunda sultan Sencer esir düştü. Sultan Sencer esaretten kurtulduysa da çok fazla yaşamadı ve öldü. **Sultan Sencer'in ölümüyle de Büyük Selçuklu devleti yıkıldı 1157.**

Büyük Selçuklu Devletinin yıkılmasının nedenlerini

- 1-Çok sık çıkan şiddetli taht kavgaları ve bunun merkezi otoriteyi zayıflatması
- 2-Atabeyliklerin ve merkeze bağlı beylerin bağımsızlık için çalışması.
- 3-Devletin temeli olan Türkmenlerin (Müslüman Oğuzlar) küstürülmesi.
- 4-Haçlı seferlerinin ve Hasan Sabbah'ın Batınlık çalışmalarının devleti yıpratması
- 5-Abbasi halifelerinin Selçuklu idaresinden kurtulmak için yaptıkları çalışmalar.

BÜYÜK SELÇUKLULARA BAĞLI DEVLETLER

Selçuklu Devleti'nde merkezî devlet anlayışının benimsenmemesi, ülkenin hanedanın malı sayılması ve fethedilen yerlerin fethedenin malı sayılması anlayışları nedeniyle devletin zayıflamasıyla birlikte çok sayıda hanedana ait devletler ve atabeylikler ortaya çıkmıştır.

<i>Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması ile bağımsız olan Selçuklu devletleri</i>	<i>Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması ile bağımsız olan atabeylikler</i>
1-İrak Selçuklu ve Horasan Selçukluları	1-Fars atabeyliği (salgurlular)
2-Kirman Selçuklu	2-Azerbaycan atabeyliği (ildenzliler)
3-Suriye Selçuklu	3-Erbil atabeyliği (beğ teginoğulları)
4-Anadolu Selçuklu	4-Şam atabeyliği (böriler)
	5-Musul ve Halep atabeyliği (zengiler)

Atabey; İllere yönetici olarak gönderilen şehzadelerin yanına verilen tecrübeli devlet adamlarına denir.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET

KAVRAM BİLGİSİ:

Kubbe: Binaların üstünü örtmek için kullanılan yarım küre şeklindeki mimari unsur. Türkler, Orta Asya yaşantısını ve çadır kültürünü yansıtan kubbeler yaparak İslam mimarisine yeni bir üslup getirmişlerdir.

Kemer: İki duvar veya ayağı birbirine bağlayarak kapı, pencere gibi açıklıkların üstündeki ağırlığı yanlardaki ayaklara intikal ettiren mimari unsur. Türkler, genellikle tepe kısmına doğru gittikçe belli bir kavisle daralıp sivrileşen kemerler yapmışlardır.

Kümbet: Selçuklular Dönemi'ne ait, kendine özgü yapısı olan anıt mezarlardır. Dört duvarının üstü kubbeye örtülü olanlara türbe; duvarları silindirik veya çokgen, çatıları onı veya piramit şeklinde olanlara ise kümbet denir.

DEVLET TEŞKİLATI

- Türk devlet geleneğinin esasını oluşturan Selçuklu devlet teşkilatı Karahanlılar, Samanoğulları, Gazneliler ve Abbasilerin teşkilatından yararlanılarak oluşturulmuştur. Selçuklular Türk devlet geleneğinin temel özelliklerini bozmadan, İran ve Abbasi devlet yapısından faydalanmışlardır.

Hükümdar ve Egemenlik Anlayışı

- İlk Türk devletlerinde görülen kut anlayışı, İslamiyet'in kabulünden sonra da devam etmiştir. Kut anlayışının gereği olarak ülke hanedan üyelerinin ortak malı sayılmıştır. Bu anlayış taht kavgalarını artırmıştır.
- Töre ve müesseselerin tanıdığı haklarla devletin tek hakimi olan Selçuklu hükümdarları sultan unvanını kullanmışlardır. Sultan Türklerdeki hakan veya kağan batıdaki imparator kelimesinin karşılığıdır.
- Selçuklularda sultan merkezde oturur, ülke toprakları hanedan mensuplarınca idare edilirdi. Merkeze bağlı beylik ve atabeylikler vardı.

Hükümdarlık Alametleri

Tuğ: Birkaç tane at kuyruğunun bir araya getirilerek bir sırığın ucuna asılmasıyla yapılırdı. Türk hükümdarlarının dokuz tuğu olurdu.

Hutbe: Hükümdarın yönetimi altındaki ülkelerdeki camilerde cuma namazında hutbede adının anılmasıdır.

Saltanat çadırı (otağ): Hükümdarların sefere çıktıklarında oturdukları süslü çadırıdır.

Çetr: Atlardan veya altın sırmalı kadifeden yapılan büyük bir şemsiyeye benzerdi. Hükümdarın başının üstünde tutulurdu.

Nevbet: Çeşitli müzik aletlerinden oluşan nevbet saray kapısında namaz vakitlerinden önce günde beş vakit çalınırdı.

Sancak: Kenarları saçaklı ve yazı işlemeli bir bayraktır.

Taht: Hükümdarın oturduğu süslü koltuktur.

Para (sikke) bastırmak: Hükümdarlar kendi adlarını taşıyan paralar bastırılırdı.

Tuğra çekmek: Resmi yazılara hükümdarın mührü basılırdı.

ATABEYLİK

Selçuklularla birlikte İslam dünyasına giren ve kendilerinden sonraki devletleri etkileyen kurumlardan biri de atabeyliktir. Devlet, hanedan üyelerinin ortak malı olduğundan şehzadeler daha küçük yaşlarda eyaletlere melik olarak gönderiliyor; kendilerini iyi bir devlet adamı ve asker olarak yetiştirmek üzere onlara birer atabey tayin ediliyordu. Şehzadeler büyüdükten sonra da onların veziri, komutanı veya danışmanı atabey olarak görevinde kalırdı. Atabeyler şehzadelerin devlet adamı olarak yetişmelerinde faydalı olmuşlar, ancak onları sultanlığa veya hakimiyetlerini genişletmeye kışkırtarak zararlı olmuşlardır.

NOT: Atabeylerin hanedanın zayıfladığı dönemlerden itibaren Selçuklu ailesi üzerinde etkili olmaya başlamaları ve daha sonra kendi aile hakimiyetleri altında, bölgesel hükümetler kurmaları devletin parçalanma ve çöküşünde etkili olmuştur.

HÜKÜMET

- Türk İslam devletlerinde hükümdara Divan-ı Saltanat denilen bugünkü Bakanlar Kurulu ile benzer işlevlere sahip kurum yardımcı olmaktadır. Divan'da devlete ait her türlü işler görüşülürdü. Büyük Divan'a bağlı olarak çalışan başka divanlar da vardı:

Divan-ı istifa: Devletin mali işlerine bakardı. Başkanına müstevfi denirdi.

Divan-ı Arz: Ordunun ihtiyaçlarının karşılanması ve asker maaşlarının verilmesi başlıca göreviydi. Başkanına arz-ı ceys veya emir-i arz adı verilirdi.

Divan-ı Tuğra (inşa): Devletin iç ve dış yazışmalarını yürütür, ferman ve beratlarla hükümdarın imzası yerine geçen tuğrayı çekerdi. Başkanına tuğrai denirdi.

Divan-ı İşraf: Askeri ve hukuki işler dışındaki her türlü devlet faaliyetlerini denetlerdi. Başkanına müşrif denirdi.

Niyabet-i Saltanat: Hükümdar başkentte olmadığı zamanlarda devlet işleri ile ilgilenen divandı. Bu makamda bulunan ve sultana vekalet eden kimseye naib adı verilirdi.

Divan-ı Mezalim: Ağır siyasi suçlar görüşülüp karara bağlanırdı.

SARAY TEŞKİLATI

- Sarayda sultanın ailesi ve maiyeti otururdu. Saray teşkilatı ve teşrifatçılık, önceleri Oğuz töresine göre yapılırdı, sonraları İslami bir kimlik kazanmıştır. Saray görevlilerinden bazıları şunlardır:

Emir-i Alem: Sultanın bayrağını, saltanat sancaklarını taşımak ve muhafaza etmekle görevliydi.

Emir-i Candar: Saray muhafızlarının başı olup, maiyetindeki hassa birlikleriyle sarayın ve sultanın emniyetini sağlamakla görevliydi.

Hacibül Hüccab: Sarayda, sultanla divanlar arasındaki irtibatı sağladı. Hcibler, sultanın güvendiği kişiler arasından seçilirdi.

Emir-i Çeşnigir: Sultanın yemeklerini hazırlayan ve sofraya hizmetlerini yapan çeşnigirlerin amiriydi.

Şerabdar-ı Has: Sultanın şerbetlerini hazırlamakla, haftanın belirli günlerinde toplanan mecliste ve yemeklerde hizmetle görevliydi.

Serhenk: Törenlerde ve sultanın seyahatlerinde yol düzenini sağladı.

Emir-i Ahur: Sultanın atlarının ve saraydaki diğer hayvanların bakımını yaptırdı.

Emir-i Silahdar: Merasimlerde sultanın silahlarını taşırdı ve silahhanedeki muhafızların amiriydi.

Emir-i Meclis: Sultanın ziyafetlerini hazırlatıp teşrifatçılık yapardı.

ORDU TEŞKİLATI

- Selçuklu ordusu dönemin en güçlü askeri birliklerinin başında geliyordu. Selçuklu ordu teşkilatı daha sonra kurulan Türk devletleri tarafından bazı değişikliklerle uygulanmıştır.
- Selçuklu ordusunun gezici hastaneleri ve hamamları vardı. Orduda hafif silah olarak ok, yay, kılıç, kalkan, mızrak, sökü, bozdoğan da denilen topuz, gürz, balta, nacak, pala ve zırh kullanılırdı.
- Ordunun silahları ülke içinden, en iyi malzeme kullanılarak, sanatında uzmanlaşmış ustalar tarafından üretilirdi.

Selçuklu Ordusunun Bölümleri

Hassa Askerleri: Sultana bağlı özel birliklerdir. Çeşitli Türk boylarından seçilmiş atlı birliklerden oluşan hassa askerleri devlet merkezini korurlar ve her an savaşa hazır olurlardı. Giderleri ikta gelirleri ile karşılanırdı.

Gulaman-ı Saray: Doğrudan sultana bağlı muhafız birlikleridir. Değişik ulusların çocukları küçük yaşta alınarak yetiştirilirdi. Maaşlı olan bu askerler hükümdarı korumakla görevliydi.

Eyalet Askerleri: Melik ve eyaletlerdeki valilerin emrindeki askerlerdir. Tamamı atlı olan bu askerler ikta topraklarından elde edilen vergilerle yetiştirilirdi. Savaş zamanında orduya katılırlardı.

Türkmenler: Sınırlara yerleştirilen Türkmenler hem fetih hareketlerini yürütüyor hem de sınırları koruyorlardı. Sultan istediği takdirde savaş zamanında orduya katılıyorlardı.

Sipahiler: İktatopraklarından elde edilen gelirlerle oluşturulan bu askerler, ordunun en büyük bölümünü teşkil ediyordu.

Yardımcı Kuvvetler: Selçuklulara bağlı devlet ve beyliklerin savaş zamanında gönderdikleri askerlerdir. Gerek duyulduğu zamanlarda komşu uluslardan ücretli asker toplandığı da olurdu.

HUKUK SİSTEMİ

- Türk - İslam devletlerinin hepsinde hukuk sistemi hemen hemen aynıydı. Türk töresi, İslami kurallar içinde yeniden gözden geçirilerek düzenlenmişti.
- Hükümdar adalete önem verirdi. Divan-ı Mezalim hüküm darın başkanlığında haftanın belirli günlerinde toplanarak halkın şikâyetlerini dinlerdi. Divan-ı Mezalim'de kadıların kararlarına yapılan itirazlar görüşülür, siyasi suçlular devlet düzenini bozanlar yargılanırdı.
- Türk devletlerinde **şer'i ve örf'i** olarak iki yargı bulunmaktaydı:

Örf'i Yargı: Başında Emir-i Dad (Adalet bakanı) bulunurdu. Vergiler, İktat sorunları, ticaret hayatına ait sorunlar ve askeri teşkilata ait sorunlar bu yargıya göre çözümlenirdi.

Şer'i Yargı: Kadı'ul-Kudat'ın başında bulunduğu şer'i yargı; ölüm, miras, hayır işleri, dini kurallar, boşanma ve evlenme gibi konulara bakardı.

- **Divan-ı Mezalim** hükümdarın başkanlığında haftanın belirli günlerinde toplanarak halkın şikâyetlerini dinlerdi. Divan-ı Mezalim'de kadıların kararlarına yapılan itirazlar görüşülür, siyasi suçlular ve devlet düzenini bozanlar yargılanırdı.
- Adalet işlerinde görevli kişilerin atanmalarına ve verdikleri kararlara Divan-ı Saltanat veya diğer divanlar karışmazdı. Kadılar herhangi bir siyasi baskıya uğramaksızın görevlerini yürütürlerdi.

YORUM: Bu durum yargı bağımsızlığına önem verildiğini göstermektedir.

SOSYAL HAYAT

- İlk Türk devletlerinde olduğu gibi Türk - İslam devletlerinde de sosyal sınıf farklılıkları yoktu. Kanunlar önünde herkes eşitti. Sosyal yapı bu bakımdan Orta Çağ Avrupası'ndan ve kast sisteminin uygulandığı Hindistan'dan tamamen farklıydı.

- Selçuklularda toplum, hanedan üyeleri başta olmak üzere yöneticiler ile yönetilen ahaliden meydana geliyordu. Hanedan ve devlet ileri gelenlerinin büyük yetkileri olmasına rağmen, şehirde ve köyde yaşayan halkın, kanun karşısında hak ve vazifeleri vardı. Şer'i hükümleri karşısında herkes eşitti.

TOPRAK YÖNETİMİ

- Köylü hür olup, toprağın hâs ve iktâ oluşuna göre hükümetin himayesi altında çalışırdı. Vergisini verirdi. Mülk topraklar, veraset yoluyla çocuklara geçirdi.

Topraklar Selçuklularda üç temel kısma ayrılmıştı:

1-Miri (devlete ait),	2-Mülk (şahıslara ait)	3-Vakıf (halkın sosyal ihtiyaçlarına ait)
Has Toprakları		
İkta Toprakları		
Haraci Topraklar		

1-Miri Arazi: Devlete ait topraklara miri arazi denirdi. Miri arazi üçe ayrılmıştı:

a-Has Toprakları: Hükümdar ve ailesine ait topraklardır. Hükümdar ve ailesinin masrafları karşılanırdı.

b-İkta Toprakları: Devlet memurlarına, komutanlara ve hassa ordusunun mensuplarına yaptıkları görev karşılığında maaş yerine bu toprakların vergi gelirleri verilirdi. İkta sahipleri bu gelirlerin bir kısmı ile asker beslemek zorundaydılar. Mülkiyeti devlete ait olan bu topraklar devlet memuru görevden alınca yerine gelene verilirdi. Topraklar üç yıl üst üste ekilmezse köylünün elinden alınırdı.

İkta topraklarını halk ekip diğer vergisini devlet yerine ikta sahiplerine verirdi. İkta sahipleri fazla vergi almaya kalkarsa, halk bu durumu sultana şikayet edebilirdi.

İkta Sisteminin Yararları

- 1• Devlet hazinesine yük olmadan savaşa hazır bir ordu oluşturulmuştur.
- 2• Üretimin sürekliliği sağlanmış, böylece ekonomi canlanmıştır.
- 3• Göçebe Türkmenlerin yerleşik hayata geçmeleri sağlanmıştır.
- 4• Devlet otoritesi ülkenin her tarafına yayılmıştır.

Not : İkta Sistemi Osmanlı devletinde "Tımar Sistemi" adıyla devam edecektir.

c-Haraci Topraklar: Müslüman olmayan halkın kullanımında bulunan topraklardı. Bu topraklardan haraç vergisi alınırdı.

2-Mülk Toprakları: Hükümdar tarafından komutan ya da devlet görevlilerine üstün hizmet karşılığında verilirdi. Mülk topraklar miras bırakılabılırdi.

3-Vakıf Toprakları: Gelirleri cami, medrese, imaret ve köprü gibi sosyal hayır kurumlarına bırakılan topraklardı.

EKONOMİK HAYAT

- Selçukluların hakim olduğu Horasan, İran, Irak, Anadolu ve Suriye ekonomik bakımdan en yüksek seviyeye çıkarak, milletler ve kıtalar arası ticarete köprü görevi görüyordu. Ülke içinde ve dışında, kıtalar ve milletlerarası ticareti emniyetle sağlayan yol ve kervansaraylar yapılmıştı.
- Selçuklu ülkesinin her türlü tarım ürününün yetişmesine uygun iklim, coğrafi ve doğal zenginliklere sahip olması sayesinde ülkede bol mahsul yetişiyordu.
- Ticaretin gelişmesi, gümrüklerin azlığı, üretimin bolluğu, otlak ve hayvanların çokluğu sebebiyle, Selçuklu ülkesinde zenginlik ve refah vardı.

YORUM: Selçuklular, ticaret alanında geliştirdikleri yeni modellerle birlikte şehir ve bölgeler arasında sermaye aktarımını kolaylaştırmışlardır. Bu dönemde kullanılan "Çek Yöntemi" para ekonomisindeki ileri düzeyi göstermektedir. Bu yöntem "çek" kelimesiyle birlikte Avrupa'ya aktarılmış ve modern bankacılığın bir yöntemi olarak bugüne kadar gelmiştir.

14. yüzyıl başında Fransa ve İngiltere krallıklarının bütçeleri ancak 3,5 - 4 milyon altın civarındaydı. Aynı dönemde Tebriz şehrinin bütçesi ise bu krallıklardan biri seviyesinde bulunuyordu.

- **Fütüvvet teşkilatı**, esnafın kendi aralarında birleşerek kurdukları dini - iktisadi bir teşkilatlanmadır. Her zanaat kolu, bir lonca teşkilatına bağlıydı. Loncalar, meslek ve erbabını kontrol altında tutardı. Bu teşkilat daha sonra Osmanlılara geçmiştir.
- Şehirlerde esnaf ve tüccar mallarının alınıp satıldığı, tanıtıldığı pazarlar kurulurdu. Selçuklular, genellikle şeker ve değerli eşya alıp, at, halı, ipek ve maden satarlardı. Hayat pahalılığı, yok denecek kadar azdı.

Türk İslam Devletlerinin Başlıca Gelirleri

- 1-Öşür:** Müslümanların yetiştirdikleri tarım ürünlerinden onda bir oranında alınan vergi
- 2-Haraç:** Müslüman olmayanların arazilerinden ve ürünlerinden alınan vergi
- 3-Cizye:** Müslüman olmayan yetişkin ve sağlam erkeklerden askerlik yapmadıkları için yılda bir kez alınan vergi
- 4-Savaşta elde edilen ganimetlerin beşte biri**
- 5-Orman, tuzla ve maden işletmelerinden alınan vergi**
- 6-Ticaretten alınan gümrük vergisi**
- 7-Bağlı devletlerin gönderdikleri hediye ve vergiler**

BİLİM VE EĞİTİM

- Selçuklu devlet adamları bilimin gelişmesi için bütün imkanlarını seferber etmişti. Dini eğitim ve öğretimin yapıldığı medrese, tekke ve zaviyeler ülkenin her tarafında yaygındı.
- Selçuklular Dönemi'nde, rasathaneler kurularak gök cisimlerinin hareketleri izlenmiş ve **Celali takvim** hazırlanmıştır. Matematik ve astronomi alanlarında Ömer Hayyam, Muhammed Beyhaki, Ebü'l-Muzaffer İsfarayini, Vasiti, Ahmed Tüsi ve daha pek çok alim yetişip değerli eserler vermişlerdir. 3. yüzyılda İslam ülkelerindeki Moğol tahribatı sebebiyle bunlardan faydalanma imkânı büyük ölçüde kaybolmuştur.
- Selçuklu sultan ve devlet adamlarının desteğiyle önemli edebiyatçı ve şairler yetişmiştir. Selçuklu sarayında, devlet kurumlarında ve edebi eserlerde genellikle Farsça, medrese çevrelerinde Arapça, Selçuklu hanedanı ile Türkmenler arasında ve orduda da Türkçe konuşulup yazılırdı. Selçuklularda Farsça ve Arapçaya ağırlık verilmesi Türkçenin gelişimini yavaşlatmıştır.

SELÇUKLU MEDRESELERİ

- Selçuklular, İslami ilimlerin yanı sıra zamanın fen bilimlerinin de öğretildiği çeşitli fakültelere sahip, üniversite niteliğinde büyük medreseler yaptırmışlardır.
- İlk Selçuklu medresesi Tuğrul Bey tarafından Nişabur'da açılmıştır.
- Alp Arslan döneminde **Nizamülmülk** tarafından açılan Bağdat'taki **Nizamiye Medresesi** eğitim alanında en gelişmiş kurumdu. Nizamiye Medresesi dünyanın ilk üniversitesi kabul edilmektedir. Bu medresenin İsfahan, Nişabur, Belh, Herat ve Basra'da da benzerleri vardı.
- Medreselerde, uzmanlarca okutulan matematik, astronomi, geometri, cebir, fizik, kimya alanlarında önemli bilginler yetişmiştir. En tanınmış bilgin ve düşünce adamları müderris denilen eğitimciler olarak göreve alınmış, sadece müderrisler değil, öğrenciler de maaşa bağlanmıştı.

NOT: Medreseler dönemin kültür ve sanat anlayışını etkilediği gibi, toplumsal yapısına da yön vermiştir. Medreseler uygulamış olduğu eğitim öğretim programıyla bir taraftan bilim ve sanat adamları yetiştirirken diğer taraftan da Batıni hareketine karşı toplumu bilinçlendiriyordu.

ANEKTOD

“SELÇUKLU BÜTÇESİNDE EĞİTİME AYRILAN PAY”

Melikşah tahta geçtikten sonra Divan toplantısında her kurumun kendi bütçesini yapmasını istedi. Çalışmalar başladı. Gelirler toplandı, giderler hesaplandı. Nihayet bütçeler Sultan Melikşaha arz edildi.

Melikşah, hepsini tek tek inceledikten sonra: “Görüyorsunuz ki bütçemizde yoksullara, muhtaçlara, yetimlere, dervişlere, ilim tahsil edenlere, sanatkarlara pek bir şey ayırmamışsınız. Bu saydıklarımız için bütçeye üçyüz bin altın konsun.” Dedi Bu emir, zamanın Harbiye Nazırı'nı rahatsız etti. Sultanın ettiği meblağ, neredeyse tüm askeri harcamalara eşitti. Ona göre devletin genişleyip büyümesinde, korunup yükselmesinde savaşlarda zafer kazanıp ganimet toplanma en büyük pay, alimlerin, dervişlerin, yetimlerin, sanatkarların değil, ordunun. Sultan Melikşah orduyu medrese mollalarıyla bir tutuyordu. Daha fazla dayanamadı: “Bu miktar para ordunun bütçesine eklenirse, Bizansın surlarını dahi aşarız!” dedi.

Sultan Melikşah: “Yanlışın var!” diye cevap verdi, “Biz şimdiye kadar alimleri, fakirleri, dervişleri, yetimleri, muhtaçları gözetmeseydik, ordumuz değil yeni beldeler fethetmek, başkentimizi bile korumaktan aciz kalırdı.”

Hepsini tek tek süzdükten sonra devam etti: “Biz memleketleri, kılıçtan evvel, yoksul takımı ve derviş-molla kısmının dualarıyla fethederiz. ‘Duanız olmasaydı ne ehemmiyetiniz olurdu?’ buyuran Cenab-ı Hakk'a yemin ederim ki bütçemizde yapılan en hayırlı yatırım budur.”

Nizamül Mülk'e döndü: ‘Söylediklerim yanlış mı vezirim.’

Baba yadigarı şanlı vezir hayran hayran Melikşah'a bakıyordu: “Hayır Sultanım, çok doru söylediniz. Askerlerinizin okları bir milden öteye geçmezken, Nizamiye Medreselerinde yetişen manevi ordunun duaları Arş'a ulaşıyor. Selçuklu Devleti ikisinin sayesinde gelişecektir.”

MİMARLIK VE SANAT

- Selçuklularda saray, medrese, cami, mescit, türbe, kümbet, kervansaray, ribat, han, çarşı, hastane, kaplıca, hamam, çeşme, ev, yol, kale, sur, kule, tersaneler ve diğer sosyal, sivil ve askeri eserler belli başlı mimari eserleri oluşturur.
- İlk Büyük Selçuklu Hükümdarı Tuğrul Bey'in defnedildiği, Rey'deki Künbed-i Tuğrul ile, İsfahan, Hemedan ve Merv'de diğer sultanlara ait muhteşem türbeler Selçuklu mimarisinin önemli eserlerindedir.
- Kitabe, hat, tezhip, süsleme, minyatür, çini, hali, kilim ve seccadeler ise Selçuklu eserlerine ayrı bir zenginlik kazandırır. Çadır şeklinde yapılan kubbeler de Selçuklu mimari eserlerinin bir özelliğidir.
- Selçuklular, Merv, Rey, İsfahan, Hemedan, Bağdat ve Nişabur'da muhteşem saraylar ve camiler de inşa etmişlerdir.

MİMARLIK VE SANAT

5.ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME SORULARI (etkinliği)

6.ÜNİTE

TÜRKİYE TARİHİ

(11-13. YY'LAR)

KONULAR

1.MALAZGİRT SAVAŞI'NDAN SONRA ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLET VE BEYLİKLERİ

- ❖ Danişmentliler
- ❖ Saltuklular
- ❖ Mengücekliler
- ❖ Artuklular
- ❖ Çaka Beyliği ve diğer Türk Devletleri

2. KONU: TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ

- ❖ Türkiye Selçuklu Devletinin Kuruluş Dönemi
- ❖ Haçlı Seferleri
 - 1.Haçlı Seferi
 - 2. Haçlı Seferi
 - 3. Haçlı Seferi
 - 4. Haçlı Seferi
- ❖ Türkiye Selçuklu Devletinin Kuruluş Dönemi
- ❖ Türkiye Selçuklu Devletinin Yükselme Dönemi
- ❖ Türkiye Selçuklu Devletinin Yıkılış Dönemi

TÜRKLERDEN ÖNCE ANADOLU'NUN DURUMU

- Türklerin Anadolu'ya gelişinden önce ,Anadolu Bizans ve Sasani devletleri arasında yaşanan savaşlar yüzünden harabeye dönmüştü
- Savaşlar sebebiyle nüfus azalmıştı
- 11. Yy.da Anadolu'da Rum, Ermeni Ve Süryaniler yaşıyordu.
- Bizans'ın Anadoludaki hakimiyeti zayıflamıştı.Doğu Anadolu'da Ermeni ve Gürcü Prenslikleri kurulmuştu.

ANADOLU'UNUN FETHİ

Anadolu'ya İlk Türk Akınları:

- Anadolu'ya **ilk** Türk akınları, **Avrupa Hunları** (Batı Hunları)tarafından yapılmıştır. Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya giren **Basık** ve **Kursık** adlı iki Hun Başbuğu,Erzurum, Malatya, Çukurova üzerinden Kudüs'e kadar akınlarda bulundular ve aynı yoldan geri döndüler (**398**).
- Anadolu'ya **ikinci** akın,**Sabar** (Sabir,Sibir) Türkleri tarafından gerçekleştirilmiştir.Hükümdarları **Balak** öncülüğünde Doğu Anadolu'ya girerek Kayseri,Konya ve Ankara'ya kadar akınlar düzenleyip pek çok ganimet ele geçirip geri döndüler (**516**).
- Anadolu'ya **üçüncü** akınlar **Abbasi Devleti'nin** hizmetine giren **ilk Müslüman Türk komutanları** tarafından (**Afşin,Haris,Buğra** v.b.) gerçekleştirilmiştir.Tarsus-Malatya-Erzurum hattı boyunca **Avasım** (Sugur) adı verilen **uç** bölgelerde Türk komutanlar,Abbasilerle birlikte Anadolu'yu elinde tutan Bizans'a karşı mücadele etmişlerdir.(**8-9.yy**)
- Anadolu'ya **dördüncü** akınlar,Büyük Selçuklu liderlerinden Çağrı Bey (1015-1021) gerçekleştirmiştir.

11.Yüzyıldan önce Anadolu'ya yapılan akınlar keşif amaçlı ve giren devletlerin o günkü ihtiyaçlarına göre yapılmıştır.Oysa 11.Yüzyılda Selçukluların yaptığı Anadolu akınları ise;Anadolu'yu yurt edinmek amacıyla keşif ve yıpratmaya yöneliktir.

- **Malazgirt Savaşı ve Sonrası (26 Ağustos 1071):**

Büyük Selçukluların Anadolu'da ilerleyişini (Alparslan döneminde;Gürcistan,Ani,Kars, Van feth edilmiş. Alparslan'ın komutanları Orta ve Güney Anadolu'da bir çok yerleri feth etmişlerdir)durdurmak ve Anadolu'dan atmak isteyen Bizans (iç karışıklıklar,taht kavgaları vb olaylarla uğraşmakta) ile yapılan savaştır.

Romanos Diogenes komutasındaki 200 bin kişilik Bizans Kuvvetleri (Ermeni,Gürcü, Frank,Norman,Rus,Uz, Peçenek) ile **Alparaslan** komutasında Büyük Selçuklu ordusu Muş-**Malazgirt Ovasında** 1071 yılında karşı karşıya gelmişlerdir.Selçukluların uyguladığı **Turan Taktiği**,Bizans'la birlikte mücadele eden **Uz ve Peçenek** Türk kuvvetlerinin Selçukluların tarafına geçmesiyle; Bizans yenilgiye uğradı.**Malazgirt Savaşı Sonucunda ;**

- Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı.
- Keşif amaçlı olarak yapılan Türk akınları,yerini **yurt edinmeye** yönelik akınlara bıraktı.
- Anadolu'da **ilk Türk beyliklerinin**, Anadolu Selçuklularının ve ileriki süreçte de Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna zemin hazırlandı.
- Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlamasıyla, Arap-İslam dünyası üzerindeki **Bizans baskısı** da ortadan kalktı.
- Bizans,Türklerle tek başına mücadele edemeyeceğini anlayarak, Batı Hristiyan dünyasından yardım istedi. Bu da Ortaçağın en önemli olaylarından biri olarak kabul edilen,**Haçlı Seferleri'nin** başlamasına neden oldu.

ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ:

XI. yüzyılda Malazgirt Savaşı'ndan sonra başlayan ve günümüzde de devam eden "**Türkiye Tarihi**" süreci beş bölüme ayrılmıştır.

- 1)- I.Beylikler Dönemi (XI.yy)
- 2)- Anadolu Selçuklu Devleti (1075 -1308)
- 3)- II. Beylikler Dönemi (13.yy)
- 4)- Osmanlı Devleti (1299 - 1 Kasım 1922)
- 5)- Türkiye Cumhuriyeti (23 Nisan 1920...)

- Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da irili ufaklı bir çok Türk Devleti ortaya çıkmıştır.Türkmen göçleri,Moğol baskısıyla göçlerin artmasıyla Anadolu'da Türk nüfusu artmıştır.
- Bizans;ağır vergiler,Ortodoks mezhebinden olmayanlara karşı baskılar,dış baskılar nedeniyle halkın batıya göç etmeleri,salgın hastalıklar,savaşların kaybedilmesi,nüfusun azalması gibi olumsuzluklarla zayıf duruma düşmüştür.

TÜRKİYE'DE KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİ (I. BEYLİKLER DÖNEMİ)

Malazgirt Zaferi'nden sonra yapılan antlaşmaya, Bizans'ın yeni yönetimi uymayınca, Sultan Alparslan komutanlarına Anadolu'nun tamamen fethedilmesi emrini vermişti. Melikşah zamanında da fetih hareketleri devam ettirildi. Kutalmışoğlu Süleymanşah ve kardeşi Mansur gibi hanedan üyeleri ile Artuk Bey, Danişment Gazi, Ebul Kasım ve Mengücek gibi komutanlar, Anadolu içlerine kadar akınlar düzenlediler. Anadolu'nun fethine katılan bu beyler fethettikleri bölgelerde, Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı kalmak şartıyla bazı beylik ve devletler kurdular. Bahsedilen bu beylik ve devletler, Melikşah'ın ölümüyle başlayan taht kavgalarından yararlanarak (1092 - 1116) bağımsızlıklarını kazandılar.

DANIŞMENTLİLER (1080-1178):

- Melikşah'ın komutanlarından **Danişmentoğlu Ahmet Gazi** tarafından **Sivas** merkez olmak üzere Tokat, Niksar, Amasya, Kayseri dolaylarında (İç Anadolu Bölgesinde) **1080** yılında kuruldu.
- **Haçlılara** ve **Bizanslılara** karşı mücadele ettiler.
- Anadolu'daki ilk Türk beyliklerinin en güçlüsü haline geldiler. Anadolu Selçuklu Devleti'ni en çok uğraştıran devlet oldular. 1142 Mehmet Beyin ölümüyle taht kavgaları başlamış. Bu durumdan yararlanan **Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan 1178** yılında bu devlete son verdi.

SALTUKLULAR (1072 - 1202):

- Alparslan'ın komutanlarından **Ebul Kasım Saltuk** tarafından **Erzurum** başkent olmak üzere Doğu Anadolu'da **1072** yılında kuruldu.
- Gürcülerle mücadele ettiler.
- **Anadolu Selçuklu** hükümdarı **Rükneddin Süleyman Şah** tarafından bu beyliğe **1202** yılında son verildi.

MENGÜCEKLER (1072-1228):

- Alparslan'ın komutanlarından **Mengücek Gazi** tarafından **Erzincan** ve **Kemah** dolaylarında **1072** yılında kuruldu.
- Gürcüler ve Rumlara karşı başarılı savaşlar yaptılar. Haçlıların (Trabzon Rum Devleti) güneye inme çabalarını sonuçsuz bıraktılar. Kültürel ve ticari başarılar sağladılar. I. Alaeddin Keykubad tarafından 1228 yılında ortadan kaldırıldılar.

ARTUKLULAR (1102-1409):

- Artuk Bey tarafından 1102 yılında Mardin, Diyarbakır, Elazığ merkez olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Bölgesinde kuruldu. Üç kol halinde varlığını sürdürmüştür.

1-Hasankeyf (Diyarbakır) Artuklu Kolu (1102-1231) 2-Mardin Artuklu Kolu (1108-1409) 3-Harpur Artuklu Kolu (1185-1234):

ÇAKA BEYLİĞİ (1081-1093):

- Çaka Bey tarafından, İzmir merkez olmak üzere 1081 yılında kurulmuştur. İzmir Beyliği olarak bilinir.
- Tarihte bilinen ilk Türk denizcisi Çaka Bey, devleti ise Çaka Beyliğidir. (Türk Deniz kuvvetlerinin kuruluş yıl dönümü)
- Çaka Bey, kurduğu donanma ile Bizans tahtını ele geçirmeye çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Haçlı orduları İzmir'i ele geçirerek Bizans'a geri vermişlerdir.

ANADOLU DA KURULAN DİĞER TÜRK BEYLİKLERİ

Sökmenliler (Ahlatşahlar) (1100-1207): Sökmen El Kutbi tarafından 1100 yılında Van Gölü çevresinde kurulmuş, Ahlat alınarak merkez yapılmıştır. Artuklular, Mengücekliler, Saltuklular, Gürcüler, Haçlılarla mücadele etmişler, sınırları Kars'a kadar genişlemiştir. 1207 yılında Eyyübililer tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Togan-Arslanoğulları (Dilmaçoğulları) (1085-1394): Dilmaçoğlu Mehmet Bey tarafından Bitlis-Erzen dolaylarında 1085 yılında kurulmuştur. Togan Arslan ünlü hükümdar olup, bu hükümdarın soyundan gelen Erzen beyleri Togan-Arslanoğulları olarak bilinmektedir. Gürcü ve Haçlılarla mücadele etmişler. Selçuklular, Harzemşahlar, İlhanlılar egemenliğine girmişler ve Akkoyunlular tarafından 1394 yılında yıkılmışlardır.

İnaloğulları (1098-1183): İnal Bey tarafından Diyarbakır (Amid) ve çevresinde 1098 yılında kurulmuştur. Kültürel açıdan Diyarbakır zenginleştirilmiş. (40 bin ciltlik kütüphane kurulmuş) Eyyübi Sultanı Selahaddin Eyyübi tarafından 1183 yılında inaloğullarına son verilmiştir.

Çubukoğulları (1085-1213): Emir Çubuk tarafından Harput merkez olmak üzere 1085 yılında kurulmuştur. Palu, Arapkir, Çemişgezek, Yemen, Aden alınmıştır. Artuklu Belek Gazi 1213 yılında devlete son vermiştir.

İnançoğulları (1261-1368): Mehmet Bey tarafından 1261 yılında Ladik-Denizli tarafında kurulmuş. Kurulduğu bölgenin ismiyle de anılır. 1368 yılında Germiyanogullarına katılmıştır.

Tanrıvermişoğulları (1081-1093): Tanrıvermiş Bey tarafından 1081 yılında Efes ve çevresinde kurulmuş. Bizans tarafından 1093 yılında yıkılmıştır.

ANADOLU'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ:

- ❖ Malazgirt Savaşı'ndan sonra, 1071 yılından sonra (XI. yüzyılda) kurulmuştur.
- ❖ Kurucusunun isimleri ile anılırlar.
- ❖ Kuruldukları bölgenin Türkleşmesini sağladılar.
- ❖ Anadolu'ya Türkiye denmesini sağladılar.
- ❖ Türk Tarihinin devamını sağladılar.
- ❖ Türk-İslam kültürünü Anadolu'ya taşımışlar
- ❖ Kuruldukları bölgeleri imar edip, kültürel-ekonomik açıdan canlandırdılar.
- ❖ Bizans, Gürcü, Ermeni, Rum, Haçlı kuvvetlerine karşı buldukları yurtlarını korudular.
- ❖ Türk nüfusu artmış, yaşanan yerler, alınan yerlere Türk ismi verilmiş.

SONUC OLARAK: Anadolu'da kurulan I. Beylikler; Anadolu'nun hızlı bir şekilde fethini, Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağladılar. Haçlılara karşı başarılı savaşlar yaptılar. Anadolu'da kültür ve sanat eserleri bıraktılar.

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ (1075 - 1308)

KURULUŞ DÖNEMİ:

- **Süleyman Şah (1075-1086):** Sultan Alparslan'ın Malazgirt Savaşı sonrasında verdiği emir gereğince, Anadolu'nun fethine katılan Süleyman Şah ve kardeşi Mansur Bey, Bizans'tan Konya ve çevresini, Afyon'u ve Kütahya'yı aldılar. Fetihlere devam ederek İznik'i ele geçirdiler. Selçuk Bey'in torunu Kutalmış'ın oğullarından Süleyman Şah tarafından 1075 yılında İznik merkez olmak üzere Anadolu (Türkiye) Selçuklu Devleti kurulmuştur.
- Bizans taht kavgalarına (Botaniates'i destekledi) karışarak İznik'te gücünü pekiştirdi ve yaptığı akımlarla Üsküdar-Kadıköy'e kadar sınırları genişletti. Boğaz'ın Anadolu yakasını kontrol altına aldı. Ayrıca Boğaz'dan geçen gemilerden vergi almaya başladı, Türk ilerleyişini durdurmak Aleksis Komnen ile Süleyman Şah arasında 1081

yılında **Dragos Antlaşması** yapılmıştır.(Selçuklular İstanbul boğazını terk edecek,Bizans vergi verecek,Dragos çayı sınır olacak)

- 1084 yılında Antakya ve ardından Çukurova alındı.Halep Emiri Şerifüddeve ile savaş yapılmış (Halep Emiri Antakya için vergi alıyordu) Emir Şerifüddeve ölmüştür.
- Süleyman Şah'ın Halep'i kuşatması ve Suriye'yi ele geçirmek istemesi,Büyük Selçukluları rahatsız etti.Suriye Selçukluları hükümdarı Tutuş Bey,Artukoğullarıyla işbirliği yaparak,Halep yakınlarında Süleyman Şah'ı mağlup etti.Süleyman Şah yenilgiye dayanamıyarak ölmüştür. (1086).
- Süleyman Şah'ın türbesi,Halep'tedir.Caber Kalesi yada Türk Mezarı olarakta bilinir.Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sınırları dışında kalan,Türk askerinin koruduğu toprak parçasıdır.
- Büyük Selçuklu Sultanı MelikŞah,vasalların birbirleriyle mücadele etmelerini engellemek için Suriye'ye geldi. Antakya,Halep ve Urfa'yı merkeze bağladı.Süleyman Şah'ın oğulları Kılıç Arslan ve Kulan Arslan'ı yanına alarak İsfahan'a geri döndü. Melik Şah ölünceye kadar bu şehzadeleri yanında tuttu (1092).
- 1086 - 1092 yılları arasında Anadolu Selçuklu Devleti altı yıl hükümdarsız kalarak**Fetret Dönemi** yaşamıştır. Bu fetret döneminde ülkeyi Vezir Ebul Kasım ve onun kardeşi Ebul Gazi yönettiler.

I,KILIÇ ARSLAN DÖNEMİ (1092-1107):

- Melikşah'ın ölümüyle (1092) serbest kalan I. Kılıç Arslan ve kardeşi Kulan Arslan Anadolu'ya döndüler.I.Kılıç Arslan **Sultan ünvanı**mılarak **İznik'te** tahta çıktı.
- Bozulan otoriteyi sağlamaya çalıştı.İzmir'de güçlü bir beylik kuran Çaka Bey'in kızıyla evlenerek desteğini sağladı.Bizans'ın kıskırtmaları sonucu 1093 yılında **Çaka Bey'I** ortadan kaldırdı.
- Doğuya yönelen I.Kılıç Arslan Malatya'yı kuşattı.Ancak **I.Haçlı Seferi'nin** başlaması üzerine kuşatmayı kaldırarak geri döndü.Fakat İznik'e ulaştığında başkentini Haçlı kuşatması altında olduğunu gördü.Haçlılara karşı başarılı savaşlar yapmasına rağmen İznik'i boşaltmak zorunda kaldı.**Konya'yı başkent** yaptı.Ayrıca Batı Anadolu'da elden çıktı.
- I.Kılıç Arslan,Anadolu **Türk Birliğini sağlamak** için doğuya sefer düzenledi.**Danişmentoğullarından** Elbistan, Maraş ve Malatya'yı aldı.Hakimiyet sahasını Musul'a kadar genişletti.Telaşa kapılan **Irak ve Suriye Selçukluları** Emir Çavlı idaresinde birleşerek I.Kılıç Arslan üzerine yürüdüler.Habur Nehri kenarında yapılan savaşta I.Kılıç Arslan kahramanca savaştı.Ancak yenileceğini anlayınca Habur Nehrini geçerek kurtulmak istedi. Fakat kendisinin ve atının zırh ağırlığından dolayı boğularak öldü (1107).
- Oğulları arasında 1107-1116 tarihleri arası taht mücadelesi yaşandı.Mesud,Danişmend Gazi'nin desteğiyle bu mücadeleyi kazandı ve tahta çıktı.Anadolu Selçuklu Devleti'nde ikinci kez **Fetret Devri** yaşandı.

HAÇLI SEFERLERİ (1096-1270):

1096 -1270 yılları arasında yaklaşık iki Yüzyıl .süren Avrupa Devletlerinin Türk-İslam Dünyasına yaptıkları seferlere denir.Kısaca **Haç ile Hilal** arasındaki mücadeledir.Avrupalıların elbiselerinde,kullandıkları araç-gereçlerde haç işareti olduğu için seferi düzenleyenlerin hristiyan olduğu için bu seferlere Haçlı Seferleri denmiştir.

SEBEPLERİ: Seferlerin amacı şöyle özetlenebilir:Doğu'nun zenginliklerini ele geçirmek,Türk-İslam ilerleyişini durdurmak ve Kudüs'ü almaktır.

- **Ekonomik Nedenler:**Ekonomik çöküntü içindeki Avrupalıların,Doğu'nun zenginliklerini ele geçirme düşüncesi (temel nedendir)Avrupalıların fakir olması,Doğunun zengin olması,ticaret yollarının Türk-İslam dünyasının elinde olması.
- **Siyasi Nedenler:**Bizans'ın,Türk ilerleyişine karşı yardım istemesi,Avrupalıların maceracı ruhu,yeni yerler elde etmek, ün ve şöhret kazanmak
- **Dini Nedenler:**Din adamlarının,Ortodoks ve İslam ülkelerinde etkin olabileceği düşünceleri,Kluni Tarikatı'nın halkı kıskırtması ve kutsal kabul edilen Kudüs'ü almakla günahların affedileceği düşüncesi.Halkın katılımını artırmıştır (Başta Kudüs olmak üzere kutsal yerleri geri almak,Din adamlarının ve kurumlarının çalışmaları.)
- **Sosyal Nedenler:**Yoksul köylüler ve miras hakkından mahrum soyluların (miras,senyörün büyük oğlunun hakkıdır), toprak ve güç arzuları,Kralların ve feodal beylerin siyasi güçlerini artırabilme planları.

GELİŞİME: Seferler sırasında İslam dünyasında mezhep ve siyasi çekişmelerin yaşanıyor olması Haçlıların işini kolaylaştırmıştır.Sefere karşı İslam dünyasını (Anadolu Selçukluları,Eyyübiler,Musul Atabeyliği,Danişmentliler, Artuklular, Memlükler gibi) Türk devletleri korumuştur.

1096-1270 yılları arasında toplam sekiz sefer düzenlenmişse de ilk dördü büyük önem taşır.

I.HAÇLI SEFERİ (1096-1099):

- Bizans İmparatoru **Aleksî Komnen**,Türk ilerleyişini durdurmak için Avrupa'dan Papa **Urban'dan** yardım istemiştir.Haçlılar Bizans'ın yardımıyla **1096** yılında Anaolu'ya geçtiler.İlk Haçlı kuvvetleri Kılıçarslan'ın kardeşi **Davut** tarafından yok edilmiştir.
- 100 bini aşkın asıl Haçlı ordusu,Anadolu Selçuklu ordularını,Eskişehir yakınlarındaki**Dorileon'da** yenilgiye uğratmış ve Anadolu Selçuklularının başkenti İznik'i ele geçirilmiştir.**Başkent İznik'ten Konya'ya taşınmıştır.**
- Haçlılar;1099 yılında Urfa,Antakya, Şam,Sur ve Yafa'da Kontluklar,Kudüs'te de Latin Krallığı kurarak amaçlarına ulaştılar.I.Kılıç Arslan ve Danişmentliler I.Haçlı Seferine karşı koymaya çalıştılar.

II.HAÇLI SEFERİ (1147-1149):

- Musul Atabeyi İmadeddin Zengi'nin **1144** yılında Urfa Haçlı Kontluğuna son vererek Urfa'yı alması,diğer krallık ve kontlukların tehlikeye girmesi sonucu 1147 yılında II.Haçlı Seferi düzenlenmiştir.
- Alman İmparatoru **III.Konrad,Fransa Kralı VII.Lui'nin** katıldığı seferde,Anadolu Selçukluları Haçlıların İç Anadolu'dan geçmelerini engellemişlerdir.(Konya yakınlarında Alman imparatorunun yönettiği haçlılar bozguna uğratılmıştır.) VII.Lui komutasındaki Haçlılar,Ege Bölgesi'nden Antalya'ya,buradan da deniz yoluyla Suriye'ye geçmişler ancak başarılı olamamışlardır.İki kral az bir kuvvetle ülkelerine geri dönmüşlerdir.

III.HAÇLI SEFERİ (1189-1192):

- Selahaddin Eyyübi komutasındaki Eyyübi ordusu,**1187**yılında Kudüs Krallığı ile yaptığı **Hittin Savaşı'nı** kazanarak Kudüs'deki Latin Krallığı'nı yıkıp,**Kudüs'ü** (Haçlıların siyasi ve askeri üssü) ele geçirince **III.Haçlı seferi 1189** yılında Almanya ,Fransa, İngiltere tarafından düzenlenmiştir.
- Alman İmparatoru karadan,diğerleri denizden önce İstanbul'dan Anadolu'ya geçtiler.II.Kılıçarslan'ı yenerek Konya'yı ele geçirmişlerdir. Alman İmparatoru Silifke çayını geçerken boğulmasıyla Haçlı ordusu dağılmış çok az sayıda Haçlı ordusu, Fransa,İngiltere Kralları deniz yoluyla Filistin'e varmayı başarmışlar,Akka'yı ele geçirmişler ve **Selahaddin Eyyübi ile yapılan savaşta yenilince Kudüs'ü alamamış,amaçlarına ulaşamamışlardır.**
- Selahadin Eyyübi,yapılan anlaşmaya göre;Hristiyanlara silahsız olarak Kudüs'ü ziyaret hakkı tanımıştır.Deniz yoluyla düzenlenmiş bir sefer.

IV.HAÇLI SEFERİ (1200-1204):

- Eyyübilerin (Selahaddin Eyyübi yerine geçen,**Melik Adil Seyfeddin**)Suriye kıyılarını ele geçirip Yafa Kontluğu'na son vermeleri üzerine düzenlenmiştir.
- Bizans'taki taht kavgaları içinde yer alan Aleksios'un çağrısı üzerine Haçlılar 1204 yılında İstanbul'a gelmişler İstanbul'u alarak burada **Latin Krallığı** kurmuşlar,
- Laskaris **İznik'i** başkent yapmak zorunda kalmış.Diğer Bizans soyu ise **Trabzon'da Rum Krallığını** kurmuşlar.
- **1204** yılında yapılan ve **amacı dışına çıkan** seferdir.Bizans soyuna son verirler,İstanbul'u yağmalarlar,
- **İznik Rum Krallığı 1260'da** Bizans'ı yeniden Haçlılardan kurtarmıştır.

V.Haçlı Seferi (1217): Macar Kralı yönetiminde düzenlendi.Kudüs'e,

VI.Haçlı Seferi (1228): Alman İmparatoru yönetiminde Kudüs'e düzenlendi başarılı olunamadı.

VII.Haçlı Seferi (1248): Fransa Kralı yönetiminde Kudüs ve Mısır'a düzenlendi başarılı olunamadı.

VIII.Haçlı Seferi (1270):Fransa Kralı yönetiminde düzenlendi.Tunus'a düzenlenmişse de başarılı olamamıştır. Ortadoğu'daki son Haçlı kalıntılarını Memlûkler temizlemiştir.

SONUÇLAR: Genel olarak:Avrupalılar Türk-İslam dünyası ile tanıştılar,burada bir çok yenilikler gördüler,gördükleri bu yenilikleri ülkelerinde uygulayarak batı medeniyetinin temellerini attılar.

- **Ekonomik Sonuçlar:** Doğu-Batı ticareti hızlanmış,Akdeniz limanları canlılık kazanmış ve bu ekonomik canlılıktan en çok İtalyanlar yararlanmıştı.Akdeniz ticareti,bu limanlardaki şehirler önem kazandı.(Coğrafi keşiflere zemin hazırlandı) Haçlıların geçtiği yerler yakılıp yıkıldığı için ekonomik zarar oldu.Can ve mal kaybı oldu.
- **Dini Sonuçlar:**Haçlılar Kutsal yerleri alamadılar,Kilise ve din adamlarına olan güven azaldı,reformun temelleri atıldı.Kilise uygulamaları sorgulanmaya başlanmış ve skolastik düşünce zayıflarken özgür düşünce ve bilimsel gelişme başlamıştır.

- **Sosyal Sonuçlar:**Vassallar üzerindeki baskılar azalmış,köylülerin durumu düzelmiş ve burjuvazi güçlenmeye başlamıştır. Bu durum,sınıflararası dengelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.
- **Siyasal Sonuçlar:**Alınan yerlerde Haçlı devletleri kurulmuş.(Urfa Kontluğu,Antakya Prenslığı,Kudüs Krallığı,Şam-Trablus Prenslığı gibi)Feodalite zayıflamaya başlamış,merkezi krallıklar güçlenmeye başlamıştır.Selçuklular büyük darbe görmüş,Batı Anadolu ve Marmara elden çıkmış.Selçuklular iç bölgeler çekilmek zorunda kalmış.
- **Türk-İslam Dünyasına Etkileri:**Anadolu,Suriye ve Filistin büyük tahribata uğradı.Türklerin batıya ilerleyişi gecikti. Türklerin İslam dünyasındaki önemi arttı.

YÜKSELME DÖNEMİ :

I.MESUD DÖNEMİ (1116-1155):

- Taht mücadelesi sonucu (Şehinşah ile mücadele) bozulan **düzeni yeniden sağladı.**
- **Danişment Gazi'nin** ölümü ile Ankara,Çankırı,Kastamonu Danişmentlilerden geri alınmıştır.
- **Bizans,Gürcü ve Ermeni** müşterek kuvvetlerine karşı başarıyla karşı koydu.1146 yılında Manuel Kamnen komutasındakiBizans'ı Konya yakınlarında ağır bir yenilgiye uğrattı.
- Fransız ve Almanlardan oluşan **Haçlıları** (II.Haçlı:1147-1149) yenilgiye uğrattı,Anadolu'dan geçmelerine izin vermedi.Haçlılar Batı Anadolu sahillerini takip edip,Antalya'ya ulaştılar ve yollarına denizden devam ettiler.
- Çukurova'ya giren Sultan Mesud Maraş'ı da aldı.Anadolu'da siyasi birliği sağlamış oldu.
- İlk **kurumlaşma ve bayındırlık** hareketlerini başlattıvekend **adına para bastırdı.**

II.KILIÇARSLAN DÖNEMİ (1155-1192):

- **Musul-Halep Atabeyliği** ile mücadele etmiş,1157 yılında **Antep'i** almış ve böylece Selçuklu sınırlarını tehdit etmeleri engellenmiştir.
- **Maraş'ı** ele geçiren **Ermeniler'i** buradan çıkardı.Güneydoğu Anadolu'daki Hristiyan derebeylere ve Kilikya Ermenilerine karşı başarılı mücadeleler verdi.
- **Danişmentlilerin** şehirlerini (Malatya-Sivas) ele geçirmiş ve bu devlete 1178 yılında son vermiştir.
- **Mengücekoğulları** Beyliği'ni de itaat altına alarak Anadolu'da siyasi birliği büyük ölçüde sağladı.
- **Silifke'yi** alan II.Kılıçarslan,**Selahaddin Eyyübi** ile 1180 yılına kadar mücadele edilmiştir.

MIRYOKEFALON (KUMDANLI) SAVAŞI (1176):

Anadolu Selçuklularının siyasi birliği sağlaması ve gittikçe güçlenmesinden rahatsız olan Bizans,Anadolu'ya tekrar egemen olmak ve Türkleri tamamen Anadolu'dan atmak için Manuel Komnen komutasında 100 bin kişilik orduyla harekete geçti.Bizans ordusu Sandıklı-Dinar arasındaki Miryokefalon vadisinde 1176 yılında tuzağa düşürülüp ağır bir yenilgiye uğratarak yok edilmiştir. **Savaş sonucunda;**

- ❖ Bizans'ın Anadolu'yu Türklerden geri alma ümidi tamamen yok oldu.
- ❖ Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşti.Anadolu'nun tapusu alındı.
- ❖ Haçlı Seferleri'yle Bizans'a geçen üstünlük,yeniden Türklere geçti.
- ❖ Bizans savunmaya geçerken, taarruz sırası Türklere geldi.

II.Kılıçarslan son yıllarında,Türk hakimiyet anlayışı gereği ülkeyi **11 oğlu** arasındapaylaştırdı.Küçük oğlu **Gıyasettin Keyhüsrev'i** veliaht tayin etti.Bu sebeple oğulları arasında **taht mücadeleleri** çıktı.

I.GIYASETTİN KEYHÜSREV (I.SALTANATI) (1192-1196):

- Batıda Bizans ile mücadele ettiği sıralarda Tokat meliki olan ağabeyi **Rüknettın Süleymanşah**,Konya üzerine yürüyerek tahtı ele geçirdi. Keyhüsrev,tahtı bırakarak **Bizans'a sığınmak** zorunda kaldı ve 9 yıl İstanbul'da kaldı.

RÜKNETTİN SÜLEYMAN ŞAH DÖNEMİ “II.SÜLEYMAN” (1196-1204):

- Kardeşlerini itaat altına alarak,Malatya'yı alıp **Anadolu Selçuklu birliğini** yeniden sağlamaya çalıştı.
- Menderes Havzasını ele geçirerek **Bizans İmparatorluğu'nu** yıllık vergiye bağladı.
- Harput (Elazığ) Artuklu koluna hakimiyetini kabul ettirdi.
- 1202 yılında Erzurum'u alarak Saltuklulara son verdi.
- Gürcistan'a bir sefer düzenledi başarılı olamadı.1204 te ikinci kez Gürcistan üzerine sefere çıktı yolda öldü.

III.KILIÇARSLAN DÖNEMİ (1204-1205):

- Rüknettın Süleyman Şah'ın ölümü üzerine yerine**çocuk yaştaki** oğlu III.Kılıç Arslan geçti ancak **sekiz ay** tahtta kalabildi.Devlet adamlarının çağrısıyla I.Gıyasettin Keyhüsrev tekrar Konya'ya gelerek tahtı ele geçirmiştir.

I.GIYASETTİN KEYHÜSREV (II.SALTANATI) (1205-1211):

- Türkmenlerin desteği ve devlet adamlarının çağrısı üzerine **ikinci** kez tahta geçmiştir.Dönemi yükselmenin tam olarak başlangıcıdır.
- **İznik Rum Devleti** ile antlaşma yapıldı.(Ticari amaçlı)
- **Trabzon Rum İmparatorluğu'nu** mağlup edip,Karadeniz Ticaret yolunu açmış ve güvenliğini sağlamış.
- **Samsun ve çevresini** aldı.
- **1207'de Antalya'yı** Latinlerden almayı başardı,ticaret merkezi yaptı.(Selçuklular Akdeniz'e inmeyi başardı.)
- Uluslararası ticareti teşvik ve himaye amacıyla Kıbrıs'taki Haçlılarla (**Venedikliler**) bir ticari antlaşma yaptı.
- **Donanma kurarak** denizcilik faaliyetlerine önem verdi.(Kara devleti yanında denizci devlet olmaya başladı.)
- İznik Rum Devleti,Selçukluların topraklarını genişletmesi üzerine Anadolu Selçuklularıyla yaptığı ittifakı bozdu.Yıllık vergi ödemeyi kesti.**Alaşehir'de**,Laskaris komutasındaki Bizans ordusu mağlup edilmiştir ancak 1211 de yapılan bu savaşta I.Giyasettin Keyhüsrev ölmüştür.

I.İZZETTİN KEYKAVUS DÖNEMİ (1211 - 1220):

- Kardeşleriyle **taht kavgası** yapmış,devlet adamlarının desteğiyle tahta çıkmıştır. (Alaeddin Keykubat Ankara'ya çekilmiş,yakalanarak Minşar Kalesine haps edilmiş 1212)
- Babası I.Giyasettin Keyhüsrev'in başlattığı Anadolu'yu **ticari yönden** kalkındırma siyasetine devam etti,Önce Kıbrıs Kralı sonra da Venedikliler ile bir ticaret antlaşması imzalanarak tüccarlar için ticaret kolaylıkları sağlandı.
- Karadeniz ticaretini güvenlik altına almak için,**Sinop** kuşatıldı,şehir fethedildi (1214).Sinop'a Anadolu'dan getirilen zengin Türkler yerleştirilerek,ticari hayata Türklerin katılması sağlandı.
- 1218 yılında Ermeniler üzerine seferler yapıldı,Kral Leon Selçuklu egemenliğini tanımıştır.
- Eyyübiler ve Artuklularla mücadele yapılmış,I.İzzeddin Keykavus,Eyyübiler üzerine yapılan sefer sırasında Malatya'da hastalanarak ölmüştür.(1220)
- Bayındırlık alanında da önemli çalışmalar yapmış,ticaret yolları üzerinde birçok **kervansaray** inşa ettirmiştir.
- Ekonomi,ticaret ve bayındırlık alanındaki çalışmalarla Anadolu'yu denizlere ve dünyaya açılan uluslararası bir ticaret merkezi haline getirmiştir.

I.ALAEDDİN KEYKUBAT DÖNEMİ (1220-1237):

- 1220 yılında kendi aleyhinde olan devlet adamlarıyla antlaşma yaparak tahta çıktı.
- Tahta çıktığı ilk yıllarda Kafkasya,Kırım ve Doğu Avrupa'yı yakıp yıkan **Moğol tehlikesi**baş gösterdi.Bu tehlike üzerine Konya,Sivas ve Kayseri gibi şehirleri surlarla çevirdi.Anadolu'nun doğusundaki kaleleri onarttı ve yenilerini yaptırdı.
- Askeri ve ticari bakımdan büyük öneme sahip olan **Alanya (Kandelor)** 1223 yılında fethedildi.Sultanın adından dolayı buraya **Alaiye** denildi.Burası **kışlık merkez** oldu.Burada bir **tersane** kuruldu.Tersanede yapılan gemilerle hem ticari,hem de askeri faaliyetler hız kazanmıştır.(Akdeniz ve Karadeniz ticaretinde etkili olunmaya çalışılmıştır.)
- Suğdak (**Kırım**) 1224 yılında fethedildi.Selçukluların **ilk deniz aşırı** seferi olan bu fetih sonrasında bu şehre,tüccarlar ve din adamları gönderildi.Rus knezlikleri itaat altına alınmıştır.
- 1226 yılında **Ermenilere** karşı seferler yapılmış,**İçel** ve çevresi alınmış,buralara Türkmenler yerleştirilmiştir.
- 1226 yılında Eyyübi-Artuklu orduları yenilerek,**Artuklular** tekrar Selçuklulara bağlandı.

Bir taraftan Moğollara karşı dostça ve yumuşak bir siyaset izleyerek oyalamaya çalışan Alaeddin Keykubat, diğer taraftan **Eyyübilerle ve Harzemşahlarla** dostluk ve ittifak kurmaya çalıştı.(Esir Eyyübi komutanlarını serbest bırakmış, Eyyübi hükümdarının kızıyla evlenmiş,Erzincan alınarak,**Mengücekoğulları'na** 1228 yılında son verilmiş.)Böylece Moğollara karşı alınacak tedbirler tamamlanmış

YASSIÇEMEN SAVAŞI (1230):

- Harzemşah hükümdarı Celalettin Harzemşah'ın,Anadolu Selçukluların müttefiki olan Eyyübi Emirlerinin elinde olan Ahlat'ı alıp yakıp yıkması üzerine Erzincan yakınlarında Yassı Çemen mevkinde Harzemşahlarla Anadolu Selçuklu Devleti arasında 1230 yılında Yassıçemen Savaşı yapılmış.
- Yapılan savaşta Harzemşahlr yenilmiş,Celalettin Harzemşah Trabzon Rum Devleti'ne sığınmış ve bir yıl sonra ölmüştür.Erzurum alınmış,Ahlat tekrar Eyyübi Emirine geri verilmiş.
- Moğollara karşı kurulması düşünülen ittifak fikri suya düştü.Selçuklular ve Moğollar komşu olmuşlardır.
- Doğu Anadolu'da bazı yerler alınmış,Eyyübilerden Ahlat alınmış buda iki devletin arasını açmış.Yapılan savaş sonunda Eyyübilere ait olan Urfa,Harran,Harput gibi yerler 1235 yılında alınmıştır.
- **Yassıçemen Savaşı'ndan sonra Alaettin Keykubat,Osmanlıların mensup olduğu Kayı boyuna,Ankara'nun Karacadağ bölgesini yurtluk olarak vermiştir.**
- Alaettin Keykubat,1237'de oğlu II.Giyasettin Keyhüsrev tarafından zehirlenerek öldürüldü.

Anadolu Selçuklu Devleti bu dönemde her açıdan en parlak dönemi yaşamış, Anadolu'da Türk siyasi birliği tamamen gerçekleşmiş ve devlet en geniş sınırlarına ulaşmıştır.

II.GIYASETTİN KEYHÜSREV DÖNEMİ (1237-1246):

Zayıf karakterli bir sultan olup, eğlenceye düşküdü. **Vezirolüğe** getirdiği **Saadettin Köpek'in** tutarsız davranışları ve kişisel hırsı sonucu **ikiyüz** kadar değerli **devlet adamını** öldürtmesi, ülkede iç karışıklıklara ve ayaklanmalara neden oldu. (Harzemşah beylerinden Kayır Han'ın öldürülmesi askerlerin isyan edip Doğu Anadolu'nun büyük bir kısmının yakılıp yıkılmasına neden olmuştur.) 1239 yılında hatasını anlayan hükümdar vezirini öldürtmüş yerine Celaledin Karatay'ı getirmiştir.

Dönemin iki önemli olayı vardır. Babailer İsyanı ve Köseadağ Savaşı'dır.

BABA İSHAK (BABAILER) İSYANI (1240):

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da toplanan **Türkmenler**, ekonomik ve iktisadi sıkıntılardan ve kendilerine karşı uygulanan tedbirlerden dolayı, derviş **Baba İshak** (yarı şaman yarı Müslüman) önderliğinde **Amasya dağlarında** büyük bir ayaklanma çıkardılar. Üzerlerine gönderilen orduları yenen Türkmenler Adıyaman, Maraş, Tokat ve Amasya'ya kadar ilerlediler. Nihayet bir yıl süren isyan **Kırşehir** dolaylarında Selçuklu ordusunun Baba İshak'ı yenip öldürmesiyle 1240 yılında güçlkle bastırılabilirdi.

Bu ayaklanma, Türkiye tarihinin **ilk dini karakterli** isyanı olup; Anadolu Selçuklu Devleti'nin eski gücünde olmadığını anlaşılmasına neden oldu. Moğolları Anadolu'yu istila konusunda cesaretlendirdi.

KÖSEDAĞ SAVAŞI (1243):

Babailer isyanı sonucu Selçukluların eski gücünde olmadığını anlayan Moğollar Erzurum'u kuşatarak yağmalamışlardır. Baycu Noyan komutasındaki 30 bin **Moğol** ordusuyla II.Gıyasettin Keyhüsrev komutasındaki 80 bin **Anadolu Selçuklu** ordusu **1243** yılında Sivas-Erzincan arasında **Köseadağ** mevkinde karşı karşıya gelmişlerdir. Selçuklu öncülerinin Moğollara yenildiği haberi gelince, Sultan dahil, komutanların çoğu orduyu bırakıp kaçtılar. Moğollar bu kaçışı anlayamamışlar ve bunu bir savaş taktiği sanmışlardı. Daha sonra durumu anlayan Moğollar, Selçuklu ordugahından büyük ganimet elde etmişlerdir. *Ayrıca bu savaşın sonucunda;*

- Anadolu Selçukluları, Moğollara vergi veren bağımlı bir devlet haline geldi.
- Anadolu Türk siyasi birliği bozuldu. Anadolu'da çoksayıda bağımsız beylik kuruldu.
- Moğollar, Anadolu'da yağma ve katliamlara giriştiler. Şehirler (Sivas, Erzincan, Kayseri) tahrip oldu, tarım ve ticaret hayatı durgunlaştı.
- Anadolu Selçukluları yıkılma sürecine girdi.

ÇÖKÜŞ DÖNEMİ (1243-1308):

Son Anadolu Selçuklu Sultanı **II.Gıyasettin Mesut**, İlhanlı Moğollarının bir memurundan farksız değildi. Nihayet onun da Moğollar tarafından tutuklanıp İran'a götürülüp öldürülmesinden sonra, Anadolu Selçuklu sülalesi ortadan kalktı, böylece devlet yıkıldı (1308).

Anadolu Selçuklularının Genel Özellikleri:

- ❖ Haçlı Seferlerine karşı Türk-İslam dünyasının koruyuculuğunu yaptılar.
- ❖ Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşmasında etkili oldular.
- ❖ Anadolu'nun Türk yurdu olmasını kesinleştirdiler.
- ❖ Anadolu'yu ticaret ve kültür merkezi haline getirdiler.

UÇLARDA YAŞAM VE BEYLİKLER: II.BEYLİKLER DÖNEMİ

Türkiye Selçuklularında Sinop,Kastamonu,Bafra,Samsun,Eskişehir,Kütahya,Afyonkarahisar,Kütahya,Denizli, Antalya gibi bölgeler **Uç (Sınır) bölgesi** olarak kabul edilmiştir.Bu uçlara yerleştirilen Türkmenler,Bizansla,Haçlılarla mücadele etmişler.Zaman zaman Selçukluyu zor durumda da bırakmışlardır.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Köseadağ Savaşı'nda uğradığı yenilgiden sonra,İlhanlı Moğollarına tabi olması ve hızlı bir çöküş dönemine girmesi üzerine,göçebe Türkmenler Batı,Kuzey ve Güney Anadolu'ya yığıldılar. XIII. yüzyıl sonlarına doğru Anadolu'da Moğol baskısı zayıflayınca,sınırlarda yerleşmiş bulunan Türkmen beyleri,yavaş yavaş Selçuklular ile olan ilişkilerini kestiler. XIV. yüzyıl başlarında ise Anadolu'da irili ufaklı birçok beylik kuruluşunu tamamladı.Bu döneme **Beylikler Dönemi** adı verilmektedir.

Osmanoğulları (1299-1922/1924):

- Oğuzların Bozok Kolunun Gün Han Soyunun **Kayıboyuna** mensup olup,liderleri **Ertuğrul Gazidir**.
- Osmanoğulları,Anadolu'ya geldikten sonra I.Alaettin Keykubat döneminde Ankara Karacadağ bölgesine yerleştiler.Daha sonra **Söğüt ve Domaniç'e** Uç beyi olarak görevlendirildiler.
- Devleti **1299** yılında kuran adını veren **Osman Gazidir**.Bizans'a karşı mücadeleye başlamış,XV.Yüzyılda Anadolu'da Türk birliğini sağlamış,gün geçtikçe güçlenerek dünyanın en büyük devletlerinden biri olmuş.

Karamanoğulları (1256-1487):

- Oğuzların **Avşar boyuna** mensuplar.**Ermenekdolaylarında** 1256 yılında kuruldu. **Kerimüddin Karaman Bey**,beyliğe adını vermiştir.
- Karamanoğlu **Mehmet Bey** en ünlü hükümdardır.Moğollara ve Selçuklulara karşı mücadeleler yapılmıştır.
- Karamanoğlu Mehmet Bey,Farsça konuşan Selçuklu devlet adamlarına ve Moğollara tepkisini göstermek için **Türkçeyi resmi dil ilan etti(1277)**.
- Osmanlılar'ın Anadolu Türk birliğini sağlama çalışmalarına karşı **en çok direnen**beyliktir.Çünkü kendilerini Anadolu Selçuklu Devleti'nin mirasçı sayıyorlardı.
- I.Murat zamanında 1361 yılında başlayan Osmanlı-Karamanoğlu mücadelesi,Yıldırım Bayezit döneminde Karaman topraklarının Osmanlı hakimiyetine girmesiyle sonuçlandı.
- Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar kurulan beyliğe Fatih döneminde büyük ölçüde son verilmiş,**II.Bayezid** döneminde de tamamen ortadan kaldırılmıştır 1487.

Germiyoğulları(1299-1429):

- Malatya'dan Kütahya'ya gelen aşiret,**I.Yakup** döneminde **Kütahya** merkez olmak üzere Kula,Simav,Denizli çevresinde **1299** yılında kurulmuştur.
- Sınırları **Ege'ye** doğru genişletilmiş,**Bizans** vergiye bağlanmıştır.
- I.Murad döneminde,Şehzade Yıldırım'ın Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın kızı Devletşah Hatun ile **evlendirilmesi** sonucu,topraklarının bir kısmını (Simav-Emet-Tavşanlı)**Osmanlılara çeyiz olarak bıraktılar**.
- Yıldırım Bayezit döneminde topraklarının tamamı Osmanlı Devleti'ne katıldı 1390.Ankara Savaşı'ndan sonra beylik tekrar kuruldu 1402.**II.Yakup** Bey'in oğlu olmadığı için,**vasiyeti** üzerine beyliğin Osmanlı'ya katılmasını istemiş.

Karesioğulları (1304-1360):

- **Karesi Bey** tarafından **Balıkesir'de 1304** yılında kuruldu.**Danişmentoğulları** soyundan gelmektedirler.
- Sınırlarını Çanakkale Boğazına kadar (Bergama-Edremit-Susurluk) genişlettiler.
- **Denizciliğe önem** verilerek güçlü bir donanma oluşturdular.
- Kısa bir ömür süren bu beyliğe **Orhan Bey** son verdi.
- Bu beyliğin ileri gelenleri (Evranos,Hacı İlbey)Osmanlılara katılarak büyük hizmetlerde bulundular.**Karesi donanması** ise **Osmanlı donanmasının çekirdeği** olmuştur.

Hamitoğulları (1300-1423):

- **Isparta ve Antalya** yörelerinde **Dündar Bey** tarafından dedesinin ismiyle **1300** yılında kuruldu.
- Antalya ve Eğirdir olmak üzere iki kola ayrılmış.Eğirdir kolu İlhanlı egemenliğini tanımış ve I.Murat zamanında topraklarını 80.000 altın karşılığında **Osmanlılara 1374 yılında satmışlardır**.
- Tekeoğulları olarak bilinen Antalya koluna Yıldırım Bayezit 1391 de son vermiş.Ankara Savaşı'ndan sonra yeniden kurulan beyliğe **II.Murat** kesin olarak son verdi.

Eşrefoğulları (1284-1326):

Beşehir ve Seydişehir dolaylarında **Eşrefoğlu Süleyman Bey** tarafından **1284** yılında kurulmuştur. Akşehir, Bolvadin gibi yerler alınmış. 1326 yılında İlhanelilerin Anadolu valisi **Timurtaş** tarafından yıkılmıştır.

Alaiye Beyleri:

Alanya'da kurulmuş. 1293 te Karamanoğullarının eline geçmiş. Burdaki Karaman beyleri Memlûklere bağlı olup onlar adına para bastırılmışlar. 1471 yılında Gedik Ahmet Paşa tarafından Alaiye **Osmanlı** topraklarına katılmıştır.

Menteşoğulları (1261-1424):

- **Muğla (Kayra), Denizli, Aydın** dolaylarında **Menteşe Bey** tarafından **1261** yılında kurulmuştur.
- **Denizci** beylik olan **Menteşeoğulları** Milas, Fethiye, Denizli bölgelerini ele geçirerek **Mesut Bey** zamanında sınırlarını genişlettiler.
- Yıldırım döneminde ortadan kaldırıldı. Ankara Savaşı'ndan sonra yeniden kuruldu. İlyas Beyin ölümü ile 1424 yılında Osmanlı'ya bağlanmış ve **Fatih** tarafından kesin olarak 1451 yılında ortadan kaldırıldı.

Sahib Ataogulları (1275-1342):

- **Afyon** ve çevresinde Anadolu Selçuklu Devleti veziri **Sahib Ata'nın oğulları** tarafından 1275 yılında kurulmuştur. **1342** yılında Germiyanogulları ile birleşmişlerdir.

Aydinoğulları (1308-1426):

- **İzmir ve Aydın** dolaylarında merkez **Birgi** olmak üzere Germiyanoglu komutanlarından **Aydın oğlu Mehmet Bey** tarafından **1308** yılında kurulmuş olan denizci bir beyliktir.
- En ünlü yöneticileri olan **Gazi Umur Bey**, Ege'de Haçlılarla mücadele etti.
- Bu beyliğe ilk olarak **Yıldırım Bayezit** son verdi. Ankara Savaşı'ndan sonraki dönemde tekrar kuruldu. Cüneyt Bey döneminde Osmanlı içişlerine müdahale etmişlerdir. **II. Murat** tarafından bu beyliğe son verilmiştir.

Saruhanogulları (1313-1410):

- **Manisa** ve çevresinde Germiyanogulları komutanlarından **Saruhan Bey** tarafından **1313** yılında kurulmuş.
- Denizci bir beylik olan, Menemen, Foça, Kemalpaşa (Nif)'ya sahip olan beyliğe **Yıldırım Bayezit** son vermiş ve Şehzade sancağı olmuştur.
- Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar kurulmuş olan beyliğe **1410** yılında **Çelebi Mehmet** tarafından kesin olarak son verilmiştir.

Canik Beylikleri:

- Samsun, Giresun, Ordu, Niksar gibi yerleşim alanlarının bulunduğu Orta Karadeniz'e **Canik** adı verilmektedir. Canik bölgesinde Oğuzların **Çepni** boyu yerleştirilmişti. Buralarda kurulan beyliklere (**Bayram, Kubad, Taşan, Taceddin** vb) hepsine birden **Canik Beylikleri** denmiştir.
- **II. Murat** zamanında Osmanlılara katılmıştır 1428.

Taceddinoğulları (1348-1428):

- **Niksar** merkez olmak üzere, **Taceddin** bey tarafından **1348** yılında kurulmuş. Kadı Burhanettin ile mücadele edip yenilmişler, Osmanlı yanında yer alan beyliğe Osmanlı Devleti 1428 yılında son verildi.

Candarogulları (İsfendiyarogulları) (1292-1461):

Kastamonu ve Sinop çevresinde Şemseddin Yaman Candar tarafından 1292 yılında kuruldu. Kastamonu ve Sinop kollarına ayrılan beyliğin Sinop kolunda İsfendiyar Bey bulunmaktaydı. Topraklarının büyük bir bölümü Yıldırım Bayezit tarafından ele geçirilen beylik, Ankara Savaşı'nın ardından tekrar güçlendi. Fatih Sultan Mehmet, Trabzon seferi sırasında beyliğe 1461 yılında son verdi.

TÜRKİYE'DE KURULAN DİĞER DEVLETLER:

Eretna Beyliği (1335-1381):

Aslen bir Uygur Türkü olan **Eretna Bey** tarafından, **Sivas** (sonra Kayseri) merkez olmak üzere **1335** yılında kuruldu.

Kadı Burhanettin Devleti (1381-1398):

Eretna Beyliğinde önce kadılık, ardından vezirlik yapan, Oğuzların **Salur** boyundan olan **Kadı Burhanettin Ahmet**, beyliğin içinde bulunduğu güç durumdan yararlanarak **Sivas**'ı ele geçirdi. Beyliğe kendi adını vererek bir devlet haline getirdi **1381**. Kısa zamanda, Niğde, Erzincan, Canik bölgelerini ele geçirmiş, Osmanlı Devleti'ne karşı mücadele etmiş olan Kadı Burhanettin ölünce devleti dağıldı. **Yıldırım** tarafından toprakları Osmanlı'ya katıldı 1398.

Dulkadiroğulları (1337-1515):

Maraş ve Elbistan çevresinde Oğuzların **Bozok** kolundan olan **Dulkadiroğlu Zeyneddin Karaca** tarafından **1337** yılında kuruldu.

Halil Bey zamanında, Maraş, Malatya, Harput alınarak sınırlar genişletilmiştir. Varlığını sürdürmek için Osmanlı ve Memlük Devletleri arasında ince bir siyaset izliyordu. Akkoyunlulardan Diyarbakır'ı aldılar, Şah İsmail'e yenildiler ve 1521 yılında **Osmanlı Devleti**'ne bağlandılar.

Ramazanoğulları (1353-1608):

Adana merkez olmak üzere Çukurova'da **1353** yılında **Ramazan Bey** tarafından kurulmuştur. Oğuzların Bozok kolunun **Yüreğir** boyuna mensupturlar.

Memlükler tarafından Gazze-Antakya çevresine yerleştirilmiş iken Ermenilerden Adana ve çevresini almışlar. Memlük ve Dulkadiroğulları arasında siyaset izlemişler. 1608 yılında **Osmanlı**'ya bağlanmışlardır.

Karakoyunlular (1365-1469):

Yıva-Yazır-Döğer-Avşar boylarından oluşan devleti **1365** yılında **Bayram Hoca** tarafından önce **Erciş** daha sonra **Tebriz** merkez olmak üzere kurulmuştur.

Bayram Hoca'dan sonra, Kara Mehmet, **Kara Yusuf**, Cihan Şah tahta geçmiştir. 1409 yılında Mardin Artuklularına son verdiler. Azerbaycan'ı aldılar. Ayrıca Ahmet Celayiri yenerek Bağdat'ı aldılar. (Azeri Türklerinin İran bölgesine bugünkü şekliyle yerleşmelerini sağlamışlardır.) **Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan** tarafından **1469** yılında yıkılmıştır.

Akkoyunlular (1350-1502):

Bayındır-Döğer-Bayat-Çepni boylarından meydana gelmiş, İnallu-Hacılı-Bayramlı-Musullu oymaklarının katılmasıyla güçlenen bu devleti, **Diyarbakır** merkez olmak üzere, **Kara Yülük Osman Bey** tarafından 1398 yılında kurulmuştur. Trabzon Rum Devleti baskı altına alınmış, Kadı Burhaneddin ortadan kaldırılmış, Timur'un desteğiyle güçlendi. Urfa, Malatya, Harput, Erzincan, Erzurum ele geçirilmiş.

Uzun Hasan döneminde, Karakoyunlular ve Eyyübiler ortadan kaldırılmış. Doğu Anadolu, Azerbaycan alınmış, başkent Tebriz'e taşınmıştır.

Osmanlılar'a karşı Venedik, Karamanoğulları ve Pontus Rum Devleti'yle ittifaklar

yapmış. **1473** yılında **Otlukbeli Savaşı** yapılmış. **Uzun Hasan, Fatih Sultan Mehmet Han**'a yenilmiştir. Akkoyunlular yıkılma sürecine girmiştir. 1478 de Uzun Hasan ölünce devlet ikiye bölünmüş, taht kavgaları başlamış bundan da Şah İsmail yararlanarak Tebriz'i alıp 1502 yılında Safevi Devletini kurmuştur.

Akkoyunlular ilk kez, Dede Korkut Hikayelerini yazılı hale getirmişler ve ilk kez Kur'an-ı Kerim'i de Türkçeye çevirmişlerdir.

Ladik Beyliği (İnançoğulları): Denizli ve çevresinde kuruldu.

Pervaneoğulları: Sinop'ta kuruldu.

Çobanoğulları: Kastamonu ve çevresinde kuruldu.

Ahiler: Ankara civarında yaşamakta idiler.

Bayramoğulları-Kubadoğulları-Taşanoğulları: Orta Karadeniz'de Giresun, Ordu ve Niksar bölgesinde yaşamaktaydılar.

Beyliklerle; Anadolu Türk Tarihi kesintisiz devam etmiş, Anadolu'da Türk nüfusu artmış, halk iç ve dış tehlikelere karşı korunmuş, İslamiyet yayılmış, Türk-İslam Kültür ve Medeniyeti yayılmış ve korunmuş, Türkçe resmi dil haline getirilmiş, Anadolu bayındır ve yaşanacak hale getirilmiştir.

ANADOLU SELÇUKLULARI VE BEYLİKLER DÖNEMİ KÜLTÜR VE MEDENİYET

DEVLET YÖNETİMİ

Devlet yönetimi,Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetim yapısı ile aynı olup daha gelişmiştir.Beyliklerin yönetim yapısına örnek olmuştur.

Büyük Selçuklularda görülen,Meliklerin (Sultan oğullarının) kendi adlarına para bastırma,ordu kurma ve savaş açma gibi yetkileri Anadolu Selçuklularında kısıtlanmıştır.

Hükümdar:

- Hakimiyet hükümdar ailesinin (**Hanedan**) ortak malıdır.Bu durum hükümdar öldüğünde **Taht kavgalarına, devletin zayıf düşmesine** ayrıca güçlü olan kişinin devletin başına geçmesine neden olmaktadır.(Bu uygulama daha sonra terk edilerek devlet hanedan üyeleri arasında paylaşma yoluna gidilmiştir.)
- Hükümdar adayı Şehzadeler,**Melik** ünvanı ile belli yerlere yönetici olarak atanırlar.Başlarında bunları eğiten **Atabey** (Osmanlı'da **Lala**) adı verilen eğitmenler bulunurdu.Tahta geçecek Şehzadeye babasının naşı gösterilir,**Cülüs** töreni ile tahta oturtulur.Ardından biat (Hükümdara bağlılık töreni) düzenlenir.Atalara saygı gösterilir,ziyafetler verilir,yoksullar gözetilir,önemli devlet adamlarına özel elbiseler (Hilat) giydirilir.Abbasi halifelerinin verdiği ünvan, armağan ve onay ile hükümdarlık görevi tamamen alınmış olur.

Hükümdarın Ünvan ve Lakapları:

- Anadolu Selçuklularında Sultanlar,güçlerinin büyüklüğünü yansıtmaları için **Keykubad, Keyhüsrev,Keykavus** gibi eski İran hükümdarlarının adlarını lakap olarak kullanırlardı.Genelde **Sultan** denilirdi.Bunların yanında Beyliklerde;**Alp,Kutluk,İnanç,Tegin,Ulu Bey** gibi Türkçe ünvanlar kullanılmıştır.

Hükümdarlık Sembolleri:

- **Ünvan ve lakaplar,para (sikke),tuğra,sancak,nevet (bando),otağ,saray,taht,taç,hutbe** vs Ayrıca manen bağlı oldukları Abbasi halifesi,hükümdara ünvan,hükümdarlığını tasdik eden **ferman** ile beraber **hil'at** (elbise) **sarık,asa** gibi hediyeler göndererek sultanlığını onaylardı.

Hükümdarın Görev ve Yetkileri:

Günümüzdeki,Yasama,Yürütme,Yargı görevlerini üstlenmekte idi.Tek yetkili kişi olmasına rağmen yetkileri sınırsız değildi.**Tevki** adı verilen ferman-hüküm-berat gibi belgeler kanun sayılmaktadır. Divanın doğal başkanıdır.her türlü iç ve dış ilişkilerden,atamalardan,yarıdan sorumludur. Halkı adaletle yönetmek,huzur ve mutluluklarını sağlamak,korumak,ihtiyaçlarını karşılamaktır.

MERKEZ TEŞKİLATI

Saray: Hükümdarlık sembollerindedir.Hükümdar ve ailesinin yaşadığı yer olup devlet işlerinin yürütüldüğü alandır. Anadolu Selçukluları ve beyliklerin kendilerine has sarayları bulunmaktaydı.(Göller yöresindeki **Kubadabad Sarayı**) Akkoyunlu ve Karakoyunlularda,saray yerine aynı görevde **dergah,devlethane** denilen sistem vardı.

Saray Teşkilatında Büyük Selçuklu Devleti örnek alınmıştır.Sarayda **Türk kökenli** olmaları üzere yetiştirilmiş esr,köle ve diğer gruplarda yer almaktadır.Sarayda en önemli görevli **Hacibül Hüccap** olup,bunun yanında yüzlerce **Hacip** yer alırdı.

Hükümet: Devlet işleri **Büyük Divan'da (Divan-i Ali)** görülür,başkanı **sultandır**.Çoğunlukla **Sahib-i Divan** adı verilen **vezir** başkanlık ederdi. Ayrıca hükümdar merkezden ayrıldığında,devlet işlerini yürüten vezir,komutan ve ünlü devlet adamlarından oluşan "**Niyabet-i Saltanat**" adı verilen bir divan vardı.Büyük Divan'a bağlı olarak çalışan çeşitli **küçük divanlar (Bakanlıklar)** da vardı.

Önemli divanlar;

- ✓ **Divan-ı Arız:** Savunma ile ilgili kararları alıp uygulardı.Ordunun maaş ve ihtiyaçlarına bakar.
- ✓ **Divan-ı Tuğra (Münşi):** Sultan ve hükümete ait yazışmaları düzenler.Divanı İnşa olarakta bilinir.
- ✓ **Divan-ı İstivfa:** Mali işleri yürütür,tapu ve kadastro işlemlerini düzenlerdi.
- ✓ **Divan-ı İşraf:** Yönetimle ilgili işleri denetlerdi.

Büyük Divan'ın üyeleri:

- ✓ **Vezir:**Hükümdarlardan sonra gelen en yetkili kişiydi.
- ✓ **Naib:**Hükümdar başkentte olmadığı zamanlarda devlet işlerine vekalet ederdi.
- ✓ **Pervaneci:**Arazi defterlerini tutar. Has ve İktaların dağıtımını yapardı.

- ✓ **Mütevfi:**Mali işlerden sorumludur.Devletin gelir ve giderlerinin kayıtlarını tutardı.
- ✓ **Tuğracı-Münşi:**Yazışmaları yürütür,sultanın emir ve fermanlarına tuğra çekerdi.
- ✓ **Müşrif:**İdari ve mali teftiş yapardı.
- ✓ **Emir-i Dad:**Adalet işlerinden sorumludur.Soruşturma ve tutuklamalara bakardı.
- ✓ **Ariz:**Ordunun maaş ve ihtiyaçlarına bakardı.

Yukardaki görevlilerden başka,Beylerbeyi ve Atabeyler Büyük Divana katılır.Büyük Divanın yanında **Meşveret (Danışma) Meclisi** bulunur.Bu meclis,hükümdarın seçilmesi,iç ve dış ilişkilerin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.Bu meclis,eski Türk geleneğindeki**Toy** yada **Kurultay** yaşatılmaktadır.

Ülke (Memleket) Yönetimi:Ülke birtakım idari bölümlere ayrılmıştı.

- ❖ **Meliklerin yönettiği eyaletler:**Doğrudan hükümdara bağlı,Melikler ve Atabeylerin yönettiği yerlerdir. **Atabey:**Meliklerin yetiştirilmesinden sorumlu,bilgi ve tecrübesine güvenilen devlet adamlarıdır.
- ❖ **Divan'a bağlı eyaletler:**Divan tarafından görevlendirilen yüksek rütbeli komutanlar tarafından yönetilirdi. Buralarda Hanedan üyeleri yerine **Emir-i Sipahsalar** denilen hem komutan hem vali yetkisinde kişiler yer almaktaydı.
- ❖ **Uç Eyaletleri:**Bizans sınırında bulunan bu eyaletleri,merkeze bağlı kalmak şartıyla**Türkmen beyleri** yönetirdi. Uç Beyleri merkezden gönderilen Uç Emirinin(Beylerbeyinin) emri altında idilirdi.Sağ kol (Ankara-Eskişehir'in kuzeyi) ve sol kol (Ankara-Eskişehir'in güneyi) olarak ikiye ayrılmışlardır.

Kentlerin başında **Subaşı** adı verilen komutan ve vali yetkisine sahip kişiler yer almaktaydı.(Güvenlik işlerinden sorumlu askeri yöneticilere,**Subaşı** denilirdi.)Önemli kentlerde ise merkezden atanmış **Şihne** adı verilen valiler atanırdı. Şehirlerin adalet işlerine ise **Kadılar** bakardı.Kıyı şehirlerinin vali ve komutanlarına **Emirül Sevahil**denilmektedir.

Toprak İdaresi: Toprak,**devletin malı** olup,tasarrufu (kullanma hakkı,kiracı) **halka**aittir.Kullanış amacına göre toprak,**üç kısma** ayrılmıştır.

- ❖ **Dirlik (İkta) Arazi:**Ordu mensupları ve devlet memurlarına hizmet ve maaş karşılığı bırakılan arazilerdir. Geliri hükümdara ait olan topraklara **Has (miri)**,devlet adamlarına,komutan ve askerlere hizmetleri karşılığı verilen topraklara **İkta** adı verilmektedir.İkta toprakları sayesinde;üretim artmakta,ürün çeşitli olmakta,toprak boş kalmamakta,para harcanmadan asker beslenmekte,düzen sağlanmakta.

Osmanlı'da İkta sisteminin yerini **Tımar Sistemi** almıştır.Savaşta yararlılık gösterenlere ve hizmet karşılığı verilen araziler olup,geliri 3000 ile 20.000 akçe arasında olanlardı.Tımar sahibi tımar karşılığı asker beslemek zorundadır.(3000 akçeye bir asker "cebelü"beslemek zorundadır.)

- ❖ **Mülk Arazi:**Üstün hizmetleri görülen devlet adamlarına verilirdi.Bu toprağa sahip olanlar tam bir tasarruf hakkına sahipti.İsterse devreder,satar veya ailesine miras olarak bırakabilirdi.
- ❖ **Vakıf Arazi:**Geliri hayır hizmetleri ve ilmi kuruluşların masraflarına tahsis edilmiş arazilerdi.Alınıp satılamazlardı. Bunların dışında;Metruk yani ortak kullanılan yerler "mera-pazar yeri" ve Mevat yani ölü topraklar yer alır.

ASKERİ TEŞKİLAT

Askeri bir devlet yapısına sahiptir Ordunun başkomutanı **sultandır**.O olmadığı zamanlarda başkomutanlığı **beylerbeyi (Emirü'l-Ümera)** üstlenirdi.Diğer ordu komutanlarına **subaşı (sipehsalar,serleşker)** denirdi.

Ordunun Bölümleri; Kara ve Deniz olarak başlıca iki gruba ayrılmıştır.

1.Kara Ordusu:

- **Guleman-ı Saray (Hassa Ordusu):**"Devşirme" usulüne göre oluşturulan merkez ordusudur.Özel bir eğitimle yetiştirilirdi.Devletten üç ayda bir maaş alırlardı.
- **İkta Askerleri (Tımarlı Sipahiler):**Ordunun en kalabalık bölümünü oluştururlardı.Tamamen Türkler'den oluşan bu askerlerin hepsi süvariydı.Devletten maaş almazlar,bütün ihtiyaçları ikta sahiplerince karşılanırdı.
- **Türkmenler:** Uç bölgelerinde (sınırlarda) daima savaşa hazır durumda olan Türkmen aşiretleri, beylerinin liderliğinde savaşa katılırlardı.
- **Yardımcı Birlikler:** Bağlı beylik ve devletlerden de.gerektiğinde asker alınırdı.Ayrıca savaş zamanlarında ihtiyaç olursa, geçici olarak ücretli asker de (**Fecr-i Has**) toplanırdı.

Bütün bunların dışında **lağımıcı,koçibaşıcılar,neftçiler ve mancınkçılar** gibi yardımcı teknik sınıflar da vardı.

2.Donanma (Deniz Ordusu):

Antalya,Alanya ve Sinop'da donanmalar kurulmuştur.Kıyı bölgelerin yönetimi ve donanma, **Emir-ül Sevahilin** (Sahillerin Emiri) denetimindeydi.Doğrudan donanmayı idare eden komutana, "**Reis-ül Bahr**" denilirdi.**Çaka Bey** ilk Türk denizcisidir.Akdeniz,Ege,Karadeniz de tersaneler kurularak güçlü donanma meydana getirilmiştir.

Ordu Düzeni: Ordu savaş sırasında;sağ kol (meymene),sol kol (meysere) ve merkez (kalb) olmak üzere üç ana bölüme ayrılmıştır.Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletlerin de İlhanlı (Moğol) etkisi görülür.Ordu Sağ kol (barangar),sol kol (Cuvangar), merkez (Uluğ Kol) olmak üzere bölümlere ayrılmış ve isimler almıştır.

ADALET ÖRGÜTÜ VE HUKUK:

- Hukuk,örfi ve şer'i olarak ikiye ayrılmıştır.Halkla ilgili hukuk işlerine **Kadılar,Şer'i Hukuk** çerçevesinde bakarlardı.Tüm kadınların bağlı olduğu kadınların başına **Kadı-el Kudat** denilmektedir.
- Huzur ve düzeni bozanlar,**Örfi Hukuk** çerçevesinde **Emiri Dad (Dad Beyi)** tarafından cezalar verilirdi. Askeri davalara ve miras işlerine **Kadileşker** denilen askeri kadınlar bakarlardı.Osmanlı ve Memlüklerdeki **Kadıaskerlerle** benzerlik gösterirler.

DİN VE İNANIŞ

Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da,müslüman Türkler çoğalmış.Anadolu Türk-İslam yurdu haline gelmişti.Anadolu'nun bu duruma gelmesinde,şeyhler,dervişler,bilginlerin rolü çok büyük olmuştur.

Anadolu Selçuklularının ve Beyliklerinin **adaletli ve hoşgörülü** yönetimi sayesinde diğer bölgelerde yaşayan, zulüm gören din alimleri Anadolu'ya göç etmişlerdir.**Muhyiddin Arabi** bunlardan biri olup Konya'ya yerleşmiş,**ahlakçı tasavvuf** geliştirmiştir.**Necmeddin Kübra**,Horosan kaynaklı **estetikçi tasavvuf** geliştirmiş.Ahlakçı ve estetikçi ahlak Anadolu'da yeni sentezler meydana getirmiş.Bu yeni sentezleri benimseyen **Sadreddin Konevi,Mevlana Celaleddin Rumi,Yunus Emre,Hacı Bektaş** gibi önemli şahsiyetler ortaya çıkmıştır.

Anadolu'da kurulan **Tarikatlar,tekke ve zaviyeler** Anadolu'nun İslamlaşmasında,göçebe Türkmenlerin yerleşik hayata geçmesinde,Osmanlı Devleti gibi önemli devletlerin kuruluşunda,Anadolu'nun dış tehlikelere karşı korunmasında önemli rol oynamışlardır.(**Abdal Musa,Kumral Abdal,Şeyh Edebalı** önemli şahsiyetlerden olup aynı zamanda **Alperen** olarak gayri Müslimlerle mücadelelerde yer almışlardır.

Anadolu'daki dini inanışın temeli **Horosan'dan** getirilen inanışlardır.

Kentlerde,esnaf ve tüccarlar arasında **Mevlevilik,Nakşibendilik,Ahilik,Bektaşilik** en çok rağbet gören inançlar arasında yer almaktadır. Özellikle **Mevlevilik, Selçuklular tarafından desteklenmişler.Ahiler** ise **Osmanoğullarının kuruluşunda** önemli rol oynamışlardır.14.yüzyıldan sonra **Bektaşilik,Türkmen babaları ve abdallarını da bünyesine almış, Yeniçeri Ocağı'nın resmi** görüşü olmuştur.

Türkmenler ve kır kesiminde yaygın olan görüş **Yesevilik** olup,**Abdalan-ı Rum** (Anadolu Abdalları) adı verilen dervişler,Türkmen babaları büyük taraftarlara sahip olmuşlardır.**Kalenderi,Haydari,Babai** gibi görüşlerin etkisiyle tekke ve zaviyeler kurmuşlardır.

Konargöçerler ile kentliler arasında inanç konusunda bazı farklılıklar vardır.Bunun nedenide **yaşam** koşullarıdır. Bu gelenekler günümüzde de devam etmektedir.Surlara kabartma,paralara resim yapma,yağmur duasında yada taşı kullanma,türbelere bez bağlama,ölü aşısı vs.

SOSYAL VE EKONOMİK YAŞAM

Sosyal Yaşam:

Halk;**kentli,köylü ve konargöçer** olmak üzere üç gruba ayrılmışlardır.Anadolu'da **Türkler** çoğunlukta olmakla birlikte **Rum,Ermeni,Süryani** gibi gayri Müslim topluluklar yer almaktadır.

Konargöçerler **hayvancılık,köylüler tarım**,kentliler ise **zanaat ve ticaret** ile uğraşmakta idiler. Konargöçerler ve köylüler,Türkmen aşiretleri olup;yaylak-kışlak arasında hayvancılık ve tarımla uğraşmaktaydılar.Konargöçerlerin boy beyleri,köylülerin ise **köy kethüdası** bulunurdu.Tımarlı sipahiler köylünün güvenliğini sağlamakta idiler.Köylüler **öşür** adı verilen onda bir oranındaki ürün vergisini ödemekte idiler.

Kentlerde yaşayan önemli insanlar,**askeri ve sivil memurlar,din ve bilim adamları,ayanlar,Ahiler** idi.

Gayrimüslimler (Rum,Ermeni,Gürcü,Süryani) hukuk kuralları çerçevesinde,adil bir yönetimle,barış ve hoşgörü içinde yaşamaktaydılar.Kentlerde bulunan gayrimüslimler askere gitmez,ticaret ve zanaat ile uğraşmaktaydılar.Dini inanç ve yaşam konusunda herhangi bir baskı söz konusu değildi.Vergilerini ödedikçe rahat bir yaşam sürmüşlerdir.

Selçuklular döneminde Konya başta olmak üzere birçok kent (Kayseri,Sivas,Kırşehir,Tokat,Amasya...) bilim ve ticaret merkezi haline getirilmiştir.Beyliklerin merkezleride aynı gelişmeleri göstermiştir.

AHİLİK; esnaf ve zanaatkarların mesleki kuruluşu olup,yiğitlik,kardeşlik,cömertlik anlamlarına gelip dini özelliklere sahip,kurucusu **Ahi Evran** (Nasuriddin Mahmut) idi.**Usta çırak** ilişkisi içerisinde varlığını sürdürür.Ahiler içinde hükümetteki halk temsilcileri olan **İğdişler** ve **tüccarlar** yer almaktadır.Her esnaf kuruluşunun bir **şeyhi**, **yiğitbaşısı**,**çavuşu**,**kethüdası** vardır.

Ekonomik Yaşam:

Ekonominin temelini **ticaret** oluşturuyordu.**Anadolu uluslararası** bir alışveriş merkezi durumuna gelmişti.Liman şehirlerinin (Antalya,Alaiye,Sinop) fethedilmesi,Avrupalı tüccarlara düşük gümrük tarifesi uygulanması, ticaret yolları üzerinde kervansarayların yapılması vezarara uğrayan tüccarları zararlarının devlet tarafından karşılanması,ticareti büyük ölçüde geliştirmiş,Anadolu'nun refahını oldukça yükseltmiştir.

Devletin diğer gelirleri ise tahıl,ipek,pamuk,halı,kilim,kumaş,deri,koyun,at,demir,bakır ve gümüş gibi ihraç maddeleridir.Ayrıca Müslüman çiftçilerden alınan öşür,Hiristiyan çiftçilerden alınanharaç,tuzla ve orman gelirleri de devletin önemli ekonomik kaynakları arasındaydı.

DİL VE EDEBİYAT

Dil:

Anadolu Selçukluları resmi devlet dili ve edebiyat dili olarak **Farsçayı**,bilim dili olarak da medreselerde **Arapçayı** kullanmışlardı.Saray ve orduda ise **Türkçe** konuşulmaktaydı.

Beyliklerde ve Türkmenler arasında her alanda **Türkçe** kullanılmıştır.(Resmi dil ve edebiyat dili) Özellikle **Karamanoğlu Mehmet Bey 13 Mayıs 1277**'de yayınladığı fermanla "Bugünden sonra divanda dergahda,bargahda ve meydanda Türkçeden başka dil kullanılmaya" diyerek herkesi Türkçe konuşmaya davet etmiştir.Bunun yanında Arapça ve Farsça yazanlara tepkiyi **Aşık Paşa,Garibname** adlı eseriyle vermiştir.

Anadolu'da konuşma ve yazı dili **Oğuz Lehçesi** denilen **Batı Türkçesi** idi.Beylikler ve Osmanlılar **Türkçeyi** resmi dil olarak kabul etmişlerdir.

Edebiyat:

XIII. yüzyıldan itibaren özellikle **Tasavvuf** ve **Halk edebiyatı** alanında büyük bir gelişme sağlanmıştır.

- ✓ **Türk Tasavvuf Edebiyatı** başlangıçta **Farsçanın** etkisinde kalmıştır.(**Mevlana Celaleddin-i Rumi**'nin **Mesnevisi** ve **Divan-ı Kebir**'i buna örnek gösterilebilir.Azda olsa Türkçe şiirlere de rastlanmaktadır.)
- ✓ XIII.Yüzyılın ikinci yarısından sonra **Türk Tasavvufi Halk Edebiyatında Türkçe** ağırlık kazanmıştır.(**Sultan Veled,Seyyid Hamza,Nesimi,Hoca Dehhani** "ilk divan şairi" Türkçe eserlerle tasavvufu işlemişlerdir.)
- ✓ XII ve XIII. yüzyıl **Anadolu düşünce hayatının** önemli isimleri **Aşık Paşa,Yunus Emre,Sadrettin Konevi ve Nesimi** gibi şahsiyetler her alanda **Türkçeyi** kullanmışlardı.Bu nedenle özellikle beylikler ve Türkmenler Türk dili ve edebiyatının yerleşip,yayılmada çok önemli katkılarda bulunmuşlardı.
- ✓ Dönemin hükümdarları şairleri,din ve bilim adamlarını korumuşlar,teşvik etmişler,sohbetlerine katılmışlar kendileri bu alanlarla ilgilenerek eserler vermişlerdir.(**Cihanşah Hakiki,I.Selim Selimi,Fatih Avni, Kanuni Sultan Süleyman** Muhibbi lakaplarıyla şiirler yazan hükümdarlardan ilk akla gelenlerdir.)
- ✓ Dönemin dikkat çeken şahsiyetlerinden biride 13.yüzyılda yaşadığı tahmin edilen ünlü **Türk hiciv ve mizah** ustası **Nasreddin Hoca'dır**.Yaşamı,sözleri ile insanları güldürürken önemli dersler veren kişidir.

BİLİM VE SANAT

Haçlı Seferlerinin bitmesi,Bizansın etkisinin azaltılmasından sonra bilim ve sanata daha çok önem verilmiştir. Dönemin hükümdarları,gördükleri eğitimin yanında bilime ve sanata önem vermişler,bilim ve din adamlarına destekler verip,sohbetlerine katılmışlardır.Medreseler,kütüphaneler kurulmuş,diğer bölgelerdeki önemli bilim ve din adamları büyük teşviklerle Anadolu'ya getirilmiştir.

Fikir Yaşamı:

- ✓ Tasavvuf felsefesi Anadolu'da gelişme göstermişti.Özellikle **Muhyiddin Arabi**,tasavvufun gelişmesinde, **Sadreddin Konevi** ise Vahdeti Vücut (varlık birliği) fikrinin gelişmesinde etkili olmuştur.
- ✓ Horosan'ın Belh şehrinde doğan,Alaeddin Keykubad'ın daveti ile Konya'ya gelen,Türk edebiyatı ve düşünce yaşamının önemli siması olan **Mevlana Celaleddin Rumi** (1207-1273),Mevlevilik fikrini yaymış,Allah'a ulaşmanın sırlarını işlemiş,hoşgörüyü geniş yer vermiş,Farsça yazdığı eserlerde kentli aydın zümrelere hitap etmiş.**Yunus Emre'de** Türkçe şiirlerle tasavvufi düşünceleri geniş kitlelere yaymayı başarmıştır.

Bilim:

Konya,Kayseri,Kırşehir,Sivas,Kütahya,Kastamonu,Erzincan,Amasya,Tokat gibi iller 14. ve 15.yüzyıllarda bilim ve kültür merkezi haline getirilmiştir.Buralarda Medreseler,Kütüphaneler,Darüşşifalar kurulmuştur.Bizzat hükümdarlar bilim ve din adamlarının sohbetlerine katılıp,teşvik etmişler,korumuşlardır.

Tarih Yazıcılığı:

Genelde Arapça ve Farsça yazılan tarih eserleri 13.yüzyıl ve sonrasını aydınlatmış,hanedanlar ve bölgeler hakkında bilgiler vermiştir.Hükümdarlar tarihe önem vermişlerdir.(İbnül Erzak-Tarihi Meyyafarikin (Silvan) eseri ile Ahlatşahlar ve Artuklular hakkında bilgi vermekte.Yazıcızade Ali-Tevarih Ali Selçuk eserinde Selçuklulardan bahs etmekte.İbni Bibi,Aksarayı,Eflaki,Kadı Burhaneddin,Kadı Ahmed önemli tarihçiler arasında yer alır.)

Mimari:

- ✓ Mimaride ilkyapılaneserler **camilerdir**.Bunun yanı sıra **mescidler,medreseler,kümbetler (türbeler),külliyeleer, kervansaraylar,köprüleer vedarüşşifalar** da yapılmıştı.Mimari ihtiyaçlar çerçevesinde gelişmiştir.(İbadet,Ticaret, Sağlık,Eğitim vb.)Mimari eserler vakıflar yoluyla oluşturulmuştur.
- ✓ Mimari eserlerde **Orta Asya Türk özelliklerini** de görmek mümkündür.Süsleme sanatı oldukça gelişmişti. Ayrıca **halı dokuma sanatı,tezhip,minyatür,hat,ciltçilik,heykel ve kabartma** sanatları da gelişmişti.
- ✓ Anadolu Selçukluları ve beylikler,Anadolu'yu sayısız mimari eserle donatarak (**Konya İnce Minareli Cami, Divriği Ulu Cami,Beyşehir Eşrefoğlu Camisi,Mengücek gazi,Hüdavend Hatun Türbeleri** vs.),Osmanlı'ya iyi bir miras bırakmışlardı.Bu nedenle de Osmanlı Devleti,Anadolu'ya fazla mimari eser yapmamış,daha çok İstanbul ve Balkanlara ağırlık vermiştir.

Medreseler:

- ✓ Medreseler,Ortaçağ Türk İslam dünyasının **üniversiteleri** konumundaydılar.Medreselerde eğitim-öğretim 5 yıl olup,İslami ve dini bilimler okutulmaktaydı.Öğrenciler,belirli ücret alıp,beslenme ve barınma devlet tarafından karşılanmaktaydı.
- ✓ Medreseler, XIII.Yüzyılda yaygınlaşmıştır.Anadolu'da **ilk** medreseyi **Danişmentliler 1151**yılında **Niksar**'da kurulmuştur.**1154** te **Artuklular Mardin** ve **Koçhisar**'da Medreseler açmışlardır.
- ✓ **Türkiye Selçuklularında 1193** yılında Kayseri **Koca Hasan Medresesi** **ilk** kurulan medresedir.**13.yüzyılın** sonunda **Sivas'ta Selçukiye Medresesi** açılmıştır.Ayrıca Konya Karatay,Kayseri Hunad Hatun,Amasya Halifetgazi,Sivas Gök,Kırşehir Cacabey,Erzurum Çifte minare medresleri ve daha bir çok medreseler **Selçuklu sultanları** tarafından açılmıştır.Ayrıca şeyhlerin önderliğinde açılan **tekke ve zaviyelerde** Türkmen halkın çocukları eğitilirdi.

Darüşşifalar (Hastaneler):

Tıp öğreniminin yapıldığı,yetim ve fakir hastaların bakıldığı kurumlar olup ilk hastaneler **Atabeylikler** döneminde açılmıştır.**Artukluların 12.yy.daMardin'de** açtıkları hastane ilk örneklerdendir.**1205** yılında **Kayseri'de** Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası Türkiye Selçuklularının **en eski** hastanesidir.Ayrıca Sivas,Aksaray, Divriği,Kastamonu,Tokat,Amasya'da yaptırılan hastaneler önemli bir yere sahip olmuştur.

Kervansaraylar ve Hanlar:

Ticaretin gelişmesi,kervanların konaklaması,ihtiyaçlarını karşılamaları için yapılan günümüzün dinlenme tesisleridir.Anadolu'da,30 km.de bir yapılan han ve kervansaraylarla ticaret hayatı canlandırılmıştır.(Konya Aksaray,Kayseri Sivas üzerinde Alaeddin Keykubad **Sultan Hanı** adıyla kurmuş.Celaeddin Karatay'ın 1241 tarihli Kayseri Elbistan arasındaki **Karatay Kervansarayı** önemli örneklerdendir.)

Diğer Sanatlar:

Taş,Mermer,Tahta oymacılığı,kabartma sanatı gelişmiş.Bu sanatlar,cami,medrese,kervansaraylarda uygulanmıştır.Mimari eserlerde,geometrik şekiller,bitki-hayvan motifleri ağırlıklı kullanılmış.İnsan kabartmaları ve heykellere yer verilmiştir.(Çift başlı kartal Selçukluların simgesi haline gelmiştir.) **Çinicilik,hat** (yazı) sanatı gelişmiştir.

Musiki ve raks özellikle tasavvuf müzikisi gelişme olanağı bulmuş.**Çevgan oyunu** (atlı polonun ilk şekli) önemli sarayın gözde sporlarındanır.

6. ÜNİTE ÖLÇME DEĞERLENDİRME ETKİNLİĞİ

MAKALANIN KISALTIMI